

BHR

Идораи Ҳуқуқи Инсон
ва Риояи Қонуният
Bureau of Human
Rights and Rule of Law

**ҲИСОБОТ
оид ба натиҷаҳои таҳқиқоти
ҳолатҳои кӯчонидан**

*Лоиҳаи “Пешбарии манфиатҳои шахсоне, ки бинобар
сохтмони НБО-и Рогун кӯчонида мешаванд”*

**Душанбе
2012**

Таҳиягари ҳисобот:

Таҳмина Ҷўраева

Муҳаррир:

Мадина Усмонова

Тарҷумон:

Умар Қосимов

Ҳангоми таҳияи ҳисоботи мазкур маълумотҳои дар ҷараёни таҳқиқоти ҳолатҳои кўчонидан бадастовардаи гурӯҳи таҳқиқотӣ истифода карда шудаанд:

Исломов Дилшод
Шарипова Мукадас
Шарифова Зебо
Шоинбеков Фариддун
Муборова Зухро

Ҳуҷҷати мазкур бо дастгирии молии Иттиҳодияи Аврупоӣ нашр мешавад. Нуқтаи назари дар ин ҷо овардашуда, нуқтаи ТҶ «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» мебошад ва ҳеҷ гоҳ ақидаи расмӣ Иттиҳодияи Аврупоӣ инъикос намекунад.

ИЗҲОРИ СИПОСГУЗОРӢ

Ташкилоти ҷамъиятии «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» сипосгузории худро ба шахсони зерин баён менамояд:

барои иштирок дар таҳқиқоти мазкур ба аъзои гурӯҳи таҳқиқотӣ:

Исломов Дилшод, Шоинбеков Фариддун, Шарифова Зебо, Шарипова Муқаддас ва Муборова Зухро,

ба аъзои гурӯҳи таҳлилӣ Усмонова Мадина барои таҳияи таҳлили қонунгузорӣ,

ҳамчунин ба ташкилоти ҳамшарики лоиҳа ҶК «Лигаи занони ҳуқуқшиноси Тоҷикистон», ҶСК «НБО-и Роғун», роҳбарияти Бонки Ҷаҳонӣ барои ҳамкорӣ, ба МД «Мудирияи минтақаи зеробшавандаи НБО-и Роғун», ба раисони шаҳрҳои Роғун, Турсунзода ва ноҳияҳои Нуробод, Рашт, Данғара, Рӯдакӣ, ба раисони ҷамоату маҳаллаҳо, аҳолии шаҳрҳои Роғун, Турсунзода ва ноҳияҳои Нуробод, Рашт, Данғара, Рӯдакӣ, ба Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии ҶТ ва ба ҳамаи онҳое, ки дар таҳқиқоти мазкур саҳми худро гузоштаанд.

Ба Иттиҳодияи Аврупоӣ барои дастгирии молиявӣ баҳри гузаронидаани таҳқиқот сипосгузории амиқи худро баён менамоем.

Ҳисоботи мазкур тибқи натиҷаҳои таҳқиқоти ҳолатҳои кӯчонидан дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар давраи аз моҳи декабри соли 2010 то апрели соли 2011 гузаронида шудааст, таҳия гардидааст.

Таҳқиқот аз ҷониби Ташкилоти Ҷамъиятии «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» (шаҳри Душанбе) дар доираи лоиҳаи «Ҳифзи манфиатҳои шахсоне, ки бинобар сохтмони НБО-и Роғун кӯчонида шудаанд», бо дастгирии молиявии Иттиҳоди Европа анҷом дода шудааст ва моликияти зеҳнии ТҶ «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» мебошад.

Ҳангоми истифодаи маълумотҳои дар ҳисоботи мазкур мавҷудбуда истинод ба он ҳатмӣ мебошад.

Ҳисобот барои аҳолии шаҳри Роғун, ноҳияҳои Нуробод ва Рашт, ки бинобар сохтмони НБО-и Роғун кӯчонида мешаванд, намояндагони мақомоти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимият ва ҷамоатҳо, институтҳои (ниҳодҳои) молиявии байналмиллалӣ (Бонки Ҷаҳонӣ, WBG, ADB, EBRD, IsBRD), воситаҳои ахбори оммаи (BAO) хусусӣ ва давлатӣ, фаъолони ҷамъиятҳои маҳаллӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳои ғайриҳукумати байналмиллалӣ ва дигар намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ, кормандони ҶСК «НБО-и Роғун», гузоришгари махсус оид ба ҳуқуқи манзил ва дигар шахсони манфиатдоре, ки иттилоот оид ба вазъи риояи ҳуқуқи инсон, хусусан ҳуқуқ ба манзили кофӣ барояшон зарур ва муфид мебошад, таъин гардидааст.

Нуктаи назаре, ки дар ҳисоботи мазкур баён гардидааст, нуктаи назари ТҶ «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» мебошад, ва бинобар ин, ба ҳеҷ ваҷҳ наметавонад нуктаи назари расмӣ Иттиҳоди Европаро инъикос намояд.

АББРЕВИАТУРАҲО ВА ИХТИСОРОТ

БҶ	Бонки Ҷаҳонӣ
НБО	нерӯгоҳи барқии обӣ
КОҶИИФ	Кӯмитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ
КФББТ	Корхонаи фаръии бақайдгирии байниноҳиявии техникӣ
МВт	мегаватт
ҶСҚ	ҷамъияти саҳомии кушода
ИҶ	иттиҳодияи ҷамъиятӣ
СММ	Созмони Милали Муттаҳид
СА	сиёсати амалиётӣ
АТИЭ	арзёбии таъсири иҷтимоию экологӣ
ҶТ	Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВАО	Воситаи ахбори омма
АТИ	Арзёбии техникаию иқтисодӣ
WBG	World Bank Group (Гурӯҳи Бонки Ҷаҳонӣ)
ADB	Asian Development Bank (Бонки Рушди Осиё),
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development (Бонки Европоии Таҷдид ва Рушд)
IsBRD	Islamic Bank for Reconstruction and Development (Бонки Исломии Таҷдид ва Рушд)

МУНДАРИҶА

Муқаддима.....	5
Шарҳи мухтасар.....	10
Қисми якум	17
<i>Методологияи таҳқиқот.....</i>	<i>17</i>
Қисми дуюм	19
<i>Таҳлили қонунгузорӣ.....</i>	<i>21</i>
<i>Шарҳи мухтасари сиёсати Бонки Чаҳонӣ оид ба кӯчонидани маҷбури (ичборӣ).....</i>	<i>38</i>
Қисми сеюм	51
<i>Натиҷаҳои мониторинг.....</i>	<i>51</i>
Қисми чорум....	78
<i>Хулосаҳо оид ба мониторинги анҷомдодашуда.....</i>	<i>78</i>
Тавсияҳо.....	81
Замимаҳо.....	83

Муқаддима

Кӯчонидани маҷбури (ичборӣ) яке аз чанбаҳои афзалиятноки масъалаи оид ба манзили кофӣ (кифоятқунанда) ҳамчун чузъи ҳуқуқ ба сатҳи кофии зиндагӣ мебошад. Кӯчонидани маҷбури боиси тағйири макон, аз даст додани воситаҳои зиндагӣ ва амволи шахсӣ мегардад, инчунин ба шахсоне, ки кӯчонидан ба онҳо дахл мекунад зиёни ҷисмонӣ осеби рӯҳӣ мерасонад, ба ҷумлаи онон аксаран онҳое мансубанд, ки алақай дар шароити комилан камбизоатӣ зиндагӣ мекунанд, занон, кӯдакон, ақаллиятҳо ва дигар гурӯҳҳои осебпазир.

Ҷомеаи байналмилалӣ алақай кайҳо қиддияти масъалаи кӯчонидани маҷбуриро эътироф намудааст. Дар Эълومияи Ванкувер оид ба нуқтаҳои аҳолинишини соли 1976 зикр гардидааст, ки «амалиётҳои бузург оид ба кӯчонидани маҳалҳои истиқоматӣ бояд танҳо дар ҳолатҳои, анҷом дода шаванд, ки нигоҳдорӣ ва офиятбахшии онҳо мувофиқи мақсад намебошад, ва вақте ки ҳама гуна тадбирҳо дар соҳаи кӯчонидан андешида шудаанд».¹ Ассамблеяи Генералӣ дар Стратегияи глобалӣ дар соҳаи манзил то соли соли 2000 «ӯҳдадорӣ асосии (ҳукуматҳоро) оид ба ҳифз ва беҳтар намудани фонди манзил ва ноҳияҳои истиқоматӣ, ва нарасонидани зиён ба онҳо ва нобуд накардани онҳо»-ро эътироф намудааст.² Дар рӯзномаи Ҳабиатат ҳукуматҳо оид ба «ҳифзи ҳамаи шахсон аз кӯчонидани маҷбурии хилофи қонун, ва таъмини ҳифзи қонунии онҳо ва барқарор намудани ҳуқуқҳои онҳо бо дарназардошти ҳуқуқи башар (инсон); [ва] дар он ҳолатҳо, ки кӯчонидан ногузир мебошад, ба таври дуруст таъмин намудани роҳҳои ҳалли алтернативӣ» ба зиммаи ӯҳдадорӣ худ гирифтанд.³

Вақтҳои охир дар шаҳрҳо ва деҳоти Тоҷикистон роҳҳо васеъ карда шуда истодаанд, нерӯгоҳҳои барқии обӣ, биноҳои зебою нав, иншоотҳо ва ёдгориҳо сохта шуда истодаанд, чойҳо барои сохтмонҳои нав омода карда шуда истодаанд, ки бевосита аз рушду нумӯъ, баланд шудани сатҳи суботи иқтисодии ҷумҳури гувоҳи медиҳад. Вале, аксаран, ин ба

1 Ҳисоботи Ҳабиатат: Эълумияи Созмони Милали Муттаҳид оид ба маҳалҳои аҳолинишин, Ванкувер, 31 май - 11 июни соли 1976 (A/ CONF.70/15), боби II, тавсияи В.8, банди С ii).

2 Гузориши Комиссияи маҳалҳои аҳолинишин оид ба кори иҷлосияи ёздаҳум, Иловаи А/43/8/A dd .1), банди 13

3 Гузориши Конфедератсияи Созмони Милали Муттаҳид оид ба маҳалҳои аҳолинишин (Ҳабиатат II) (A/CONF.165/14), замимаи II, Рӯзномаи Ҳабиатат, банди 40 n).

он дахл мекунад, ки ба васеъ кардани роххо хонаҳои дар канори роххо қарордошта, ки онҳо бояд кӯчонида шаванд, ҳалал мерасонанд, барои сохтани биноҳои нав; биноҳои кӯҳна, фарсуда бояд кӯчонида шаванд ва ба истиқоматкунандагоне, ки хонаҳояшон бинобар сохтмони нерӯгоҳи барқии обӣ таҳти минтақаи зери об қарор мегиранд, маҷбуранд истиқоматгоҳҳои худро тарк кунанд ва ба дигар минтақаҳое, ки давлат пешниҳод намудааст, кӯчанд. Ва дар ҳамин ҷо проблемаҳо ба вучуд меоянд: онҳо наметавонанд дар мавриди ояндаи хонаҳои худ ва ҳуқуқ ба манзил иттилооти дурусту дақиқро дастрас намоянд, дар байни онҳо воҳимаҳо ба вучуд меоянд, онҳо омодаанд, ки ҳама гуна овозаҳо ва «даҳшатҳо»-ро, ки байни издиҳом дар кӯчаҳо мешунаванд «қабул кунанд», намедонанд ба кӣ бовар кунанд ва ба кучо раванд.

НБО-и Роғун лоиҳаи мӯхташаме мебошад, ки ҳанӯз дар замони Иттиҳоди Шӯравӣ ба нақша гирифта шуда, сохтмони он оғоз гардида буд. Бинобар норасоии захираҳои молиявӣ ва вазъи сиёсӣ, ки боиси пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ гардид, дар охири солҳои 1980-ум сохтмони НБО-и Роғун боздошта шуд. Соли 2009 Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон намуд, ки қорҳои барқарорсозии минтақаи сарбанд ва ба анҷом расонидани сохтмонро оғоз карданӣ аст. Бо ин мақсад ҚСК «НБО-и Роғун» таъсис дода шуд ва 25%-и саҳмияҳо ба таври ройгон байни аҳолии кишвар тақсим карда шудаанд. Ва дар муддати хеле кӯтоҳ шаҳрвандони Тоҷикистон ба саҳомони манфиатдори НБО-и Роғун табдил ёфтанд.

НБО-и Роғун сарбанди 335-метра ва дорои иқтидори 3 600 МВт хоҳад буд. Ин лоиҳа аз нуқтаи назари техникӣ басо мураккаб ва гаронарзиш мебошад. Маблағи тахминӣ, ки барои сохтмони ӯ зарур аст 3,5 миллиард доллари ШМА-ро ташкил медиҳад. Бинобар хароҷоти хеле гарон Тоҷикистон имконият надошт тамоми хароҷоти барои сохтмон заруриро маблағгузорӣ намояд ва ба Бонки Ҷаҳонӣ бо хоҳиши ташаққул додани консортсиуми сармоягузoron муроҷиат намуд. Бонки Ҷаҳонӣ тасмим гирифт аз асоснокии итисодию техникӣ (АИТ) ва арзёбии таъсири иҷтимоию экологии (АТИЭ)-и НБО-и Роғун оғоз намояд ва дар аввали соли 2010 эълон намуд, ки 3 миллион доллари ШМА-ро барои анҷом додани ин ду таҳқиқот маблағгузорӣ менамояд. Дар тендер чор ширкат иштирок намуданд. Оғози таҳқиқот моҳи майи соли 2010 ба нақша гирифта шуда буд ва он бояд ҳаҷдаҳ моҳ идома ёбад. Дар натиҷаи савдоҳои байналмилалӣ, Консортсиум таҳти роҳбарии

ширкати Coyne & Bellier ғолиби тендер гардид ва қарордоди анҷом додани АИТ-ро ба имзо расонид (қарордод бо Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 8 феввали соли 2011 ба имзо расонида шуда буд), ширкати Швейтсарии Роугу бошад, ғолиби тендер гардид ва қарордоди анҷом додани АТИЭ-ро ба имзо расонид (қарордод бо Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 25 марти соли 2011 ба имзо расонида шуда буд). Ҳар ду мушовир моҳи марти соли 2011 ба фаъолият оғоз намуданд. Дар ин ҳисоботҳои оғозӣ тавсифи нақшаҳои фаъолияти худро пешниҳод мекунанд ва бархӯрдҳои иҷроии Таҳқиқоти арзёбиро ба таври муфассал баён менамоянд.¹ Тибқи ҳолати то моҳи декабри соли 2011 мушовирони байналмилалӣ ҳаҷми зиёди маълумотҳои мавҷуда ва таҳқиқотро ҷамъоварӣ ва таҳлил намуданд, якҷанд арзёбиҳо ва ҳисоботи пешакиро омода намуданд. Ғайр аз ин, арзёбии пешақӣ ҷанбаҳоеро муайян намуд, ки омӯзиш ва таҳлили минбаъдаро тақозо менамоянд.²

Сарбанди 335-метра дар дарёи Вахш обанбори дарозиаш 75-километрро ба вучуд меорад ва тақрибан 17 ҳазор гектар заминро дар болооби маҷроии обандор дар шаҳри Роғун, ноҳияҳои Нуробод ва Рашт зерини об менамояд. Тақрибан 30 ҳазор одамон (қариб 7 ҳазор оила) – сокинони ин маҳалҳо бояд кӯчонида шаванд. Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳри Роғун, ноҳияҳои Нуробод ва Рашт барои кӯчонидани одамони манзилашон таҳти сохтмони обанбор қарордошта масъул мебошанд. Дар чунин ҳолат эҳтимолияти вучуд дорад, ки поймолкунӣ ва ба инобат нагирифтани ҳуқуқҳои шахсон кӯчонидашаванда бо ин ё дигар сабабҳои объективӣ ё субъективӣ рӯй медиҳад.

Бо мақсади ба ҳадди ақал расонидани таъсироти манфии имконпазир барои сокинони маҳаллӣ, аз моҳи декабри соли 2010 дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқи лоиҳаи «Лоиҳаи пешбарии манфиатҳои шахсоне, ки бинобар сохтмони НБО-и Роғун кӯчонида мешаванд», ки аз ҷониби Иттиҳоди Европа маблағгузорӣ мешавад, оғоз гардид. Лоиҳаи мо ба ҳифзи мусолимадомези ҳуқуқи манфиатҳои шахсоне, ки бинобар сохтмони НБО-и Роғун кӯчонида мешаванд, равона карда шудааст. Бо

1 Таҳқиқоти арзёбӣ тибқи Лоиҳаи пешбинишудаи обанбори минтақавии Роғун ва нерӯгоҳҳои барқии обӣ дар Тоҷикистон, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTRUSSIANHOME/EXTRUSSIANCOUNTRIES/ECAINRUSSIANEXT/0,,contentMDK:22904739~pagePK:146736~piPK:226340~theSitePK:488750,00.html>

2 Иттилооти мухтасари Бонки Ҷаҳонӣ оид ба ҷараёни гузаронидани Таҳқиқоти арзёбӣ оид ба НБО-и Роғун, Вашингтон, 18 октябри соли 2011.

лоиҳаи худ мо ба ҳеҷ вачҳ даҳолат кардан ба ҷанбаҳои сохтмони НБО-и Роғунро ба нақша нагирифтаем, балки танҳо мехоҳем ба он мусоидат намоем, ки ҳангоми кӯчонидан ҳуқуқи шахсони кӯчонидашаванда риоя карда шаванд.

Мақсадҳои асосии лоиҳа инҳоянд:

- Ба мувофиқа расидан оид ба масъалаҳои баҳсталаб дар мавриди кӯчонидани одамон тавассути ба роҳ мондани муколама бо ҷомеаи шаҳравандӣ, ки ба бартараф намудани монеаҳои иҷтимоӣ ва муттаҳид сохтани тарафҳои манфиатдор бо мақсади мубодилаи афкор, инчунин таҳлили проблемаҳои мавҷуда нигаронида шудааст.
- Ҳифзи мусолимотомези манфиатҳои шахсоне, ки бинобар сохтмони НБО-и Роғун кӯчонида мешаванд, бо роҳи муқолима оид ба ҳуқуқҳои иҷтимоию иқтисодӣ (аз ҷумла ҳуқуқ ба манзил).

Дар раванди татбиқи лоиҳа чунин намудҳои фаъолият, ба монанди арзёбии ҳолатҳои кӯчонидан, таҳлили қонунгузорӣ, маърақаҳои иттилоотӣ ва машваратҳои ҷамъиятӣ, муколамаҳои оммавӣ бо сокинони маҳаллӣ ва намояндагони мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, Бонки Ҷаҳонӣ ва дигар шахсони манфиатдор, ҳимоят ва намояндагӣ намудани манфиатҳои шахсони кӯчонидашаванда дар мақомоти давлатӣ (аз ҷумла дар судҳо) ва дар ҳолатҳои зарурӣ, мониторинг ва арзёбии лоиҳа пешбинӣ карда шудаанд.

Дар ҷараёни татбиқи лоиҳа мо интизор ҳастем ба натиҷаҳои зерин ноил гардем:

1. ноил гардидан ба арзёбӣ ва таҳқиқоти маълумотҳо оид ба шумораи одамоне, ки кӯчонида мешаванд, оид ба он, ки онҳо дар чӣ гуна ҳолат кӯчонида мешаванд;
2. таҳлили қонунгузориҳои миллӣ чиҳати мутобиқат ба расмиёти Бонки Ҷаҳонӣ оид ба масъалаҳои кӯчонидан анҷом дода шудааст;
3. хабардор гардидани ҷомеаи маҳаллӣ ва манфиатгирандагон аз ҳуқуқи худ ба ҷаброни зарурӣ ва оид ба иштирок намудан дар

банақшагирии кӯчонидан тавассути машваратҳо ва маъракаҳои иттилоотӣ;

4. намояндагони гурӯҳҳои шахрвандӣ, чомеаҳо ва сокинони маҳаллӣ имконият хоҳанд дошт тавсияҳо ва нуктаҳои назари худро оид ба масъалаҳои ҳалталаб (масалан, ҷуброни зарурӣ) пешниҳод намо-янд, ё нақшаҳо ва намудҳои чамъомадҳои машваратии худро оид ба проблемаҳои кӯчонидан бо мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ ва дигар тарафҳои манфиатдор манзур намоянд;
5. ба ниҳодҳои (иститутҳои) молиявии байналмилалӣ, аз ҷумла Гурӯҳи Бонки Ҷаҳонӣ (ГБҶ) тавсияҳо пешниҳод карда меша-ванд;
6. созишномаҳои мушаххас оид ба ҳолатҳое, ки манфиатҳои одамон дар судҳои маҳаллӣ ва мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ дар ҳолатҳои пешниҳод намудани ҷубронҳои зарурӣ намояндагӣ карда меша-ванд, дар ҳолатҳое ки, агар ба сокинони маҳаллӣ имконияти иш-тирок намудан дар таҳияи нақшаи кӯчонидан ва дигар ҳолатҳои поймол гардидани ҳуқуқҳо фароҳам оварда нашуда бошад, таҳия карда мешаванд.

Яке аз марҳилаҳои фаъолият дар доираи лоиҳаи мазкур анҷом до-дани таҳқиқот ва арзёбии ҳолатҳои кӯчонидан буд, ки тибқи натиҷаҳои онҳо ба даст овардани маълумотҳо оид ба шумораи одамоне, ки кӯчонида мешаванд, оид ба он, ки онҳо ба қучо кӯчонида мешаванд, инчунин раванди кӯчонидан чӣ гуна чараён хоҳад дошт, ба шахсони кӯчонидашаванда кадом кафолатҳо дода мешаванд, дар назар дошта шуда буд.

Ҳамин тариқ, дар ҳисоботи мазкур таҳлили конунгузории миллӣ дар соҳаи ҳуқуқи шахсони кӯчонидашаванда барои муайян намудани мутобиқат ба стандартҳои байналмилалӣ оварда шудааст, инчунин тафсири мухтасари Сиёсати Бонки Ҷаҳонӣ оид ба кӯчонидани маҷбурӣ дода шудааст, ҳамчунин натиҷаҳои таҳқиқи ҳолатҳои кӯчонидан овар-да шудаанд, тавсияҳо оид ба беҳтарсозии вазъ дода шудаанд, замимаҳо ба ҳисобот дар шакли ҷадвал бо чамъбасти иттилоот аз ВАО марбут ба сохтмони НБО-и Роғун, мактубҳои воридотӣ ва содиротӣ ва ғайра мавҷуданд.

Шарҳи мухтасари мониторинг

Тадқиқот нишон дод, ки дар маҷмӯъ давлат омодааст ва кӯшиш дорад барои риоя гардидани ҳуқуқи шахсони кӯчонидашаванда шароит муҳайё намояд, вале ҳолатҳое низ ҳастанд, ки ҳуқуқи шахсони кӯчонидашаванда поймол карда мешаванд.

Ҳангоми кӯчонидан меъёрҳои ҳуқуқи миллий ва байналмилалӣ дар соҳаи кӯчонидан ба инобат гирифта мешаванд. Гарчанде як қатор номутобиқатҳои меъёрҳои ҳуқуқи миллий ба стандартҳои байналмилалӣ дар соҳаи кӯчонидан (муҳоҷират) вучуд доранд.

Дар таҳқиқот ба ҳуқуқи чуброни баробарандоза ва баробарарзиши манзил бар ивази манзили гирифташаванда, ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот оид ба кӯчонидан, ҳуқуқ ба иштироки ҷомеаи шахравандӣ, хусусан сокинони минтақаҳои мавриди назар дар ҳама гуна равандҳои мӯҳокима ва таҳияи нақшаҳои кӯчонидан, ҳуқуқ ҷиҳати ба инобат гирифтани нуқтаи назари кӯчонидашавандагон ва ғайра тавачӯҳи махсус зоҳир карда шуд.

Маълумоти умумӣ

Аз минтақаи зери оби обанбори НБО-и Роғун аз ноҳияҳои Нуробод ва Рашт ва шаҳри Роғун дар тӯли солҳои 2010-2015 7167 оилаҳо (зиёда аз 30 000 нафар) дар се марҳила кӯчонида мешаванд. Ба оилаҳои кӯчонидашаванда дар чунин маҳалҳо, ба монанди деҳаҳои Чорсадаи ноҳияи Данғара, Моинкач, Теппаи Самарқандӣ, Эсанбойи ноҳияи Рӯдакӣ, Тӯйчии шаҳри Турсунзода, Дарбанд, Тугҷии ноҳияи Нуробод ва Лугури Болои шаҳри Роғун қитъаҳои замин, таҳкурсии хонаҳо, аз ҷумла таҳкурсии қисман бо хонаҳо дода мешаванд. Ба нақшаи генералии кӯчонидан бинобар сохтмони НБО-и Роғун ба ҳисоби умумӣ 63 деҳаи ноҳияҳои Нуробод, Рашт ва шаҳри Роғун дохил мешаванд. Маблағи чубронпулии арзиши манзил ба моликон ба андозаи аз 20 то 40%-и ҳаҷми умумии арзиши манзили зери обанбор монандаи онҳо пардохта мешавад. Ба ҳар як молики манзил, тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кӯчонидани сокинони шаҳри Роғун ва ноҳияи Нуробод аз минтақаи зери оби обанбори НБО-и Роғун» аз 20 январи соли 2009, №47 аз ҷониби Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли барои сохтмони манзил 3 000 сомонӣ ҷудо карда мешавад, ки аз он 1 500 сомонӣ ба ҳисоби қарз дода мешавад. Кӯмакпулии якдафъаи-

на ба **сарвари оила** ба андозаи 100 сомонӣ, **ба ҳар як аъзои оила** ба андозаи 50 сомонӣ дода мешавад. Барои ташкили интиқоли амволи худ ба ҷойи нав ба шахсони кӯчонидашаванда дар асоси дархост нақлиёти боркаш ва мусофиркаш пешниҳод карда мешавад.¹ Дар аксари ҳолатҳо талаботи мазкури Қарори Ҳукумат риоя карда мешуданд.

Дар айни ҳол, таъкид кардан ҷоиз аст, ки стандартҳои байналмилалӣ дар соҳаи муҳочирати иҷборӣ ба ҳифзи ҳуқуқҳои гурӯҳҳои осебпазир, аз ҷумла занон ва кӯдакон, ҳангоми кӯчонидан таваҷҷӯҳи махсус зоҳир менамояд. Чунин бархӯрде, ки ҳангоми он кӯмакпулии якҷағраина танҳо ба сардори оила, ки асосан мард мебошад, пардохта мешавад, ҳуқуқи занон ва кӯдаконро поймол мекунад. Молики манзили гирифташаванда, чун коида, ҳамчунин ё мард, ё ки волидони ӯ мебошанд. Ҳамин тариқ, вазъияте, ки ҳангоми он ҷубронпулӣ барои манзили гирифташаванда танҳо ба молики манзил дода мешавад, метавонад ҳуқуқи занон ва кӯдаконро лар чунин оила поймол кунад ва ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқат намекунад.

Чараёни пардохти ҷубронпулӣ дар се марҳила, бо пардохти аз 20 то 40%-и маблағи умумии ҷубронпулӣ дар ҳар як марҳила, сурат мегирад.

Системаи мазкури пардохтҳо мушкилоти муайянеро барои шахсони кӯчонидашаванда ба вучуд меорад, аз ҷумла муҳочироне, ки марҳилаи дуюми пардохтро интизоранд, маблағи пардохтҳои марҳилаи аввалро сарф мекунанд. Маблағе, ки дар марҳилаи аввал ҷудо карда шудааст, барои сохтмони манзили нав кофӣ намебошад, ва вазъияти иқтисодии шахсони кӯчонидашаванда низ дар ҳоли нугувор қарор мегирад. Одамон дар чунин ҳолат бо хоҳиши пардохт намудани маблағи пурра ё қисми зиёди он ба мақомоти ваколатдори муҳочират муроҷиат мекунанд, то ки онҳо имконият пайдо кунанд бар ивази манзили гирифташуда ба сохтмони манзили нав оғоз намоянд.

¹ Ҷавоби ҶСК «НБО-и Роғун» аз 12 апрели соли 2010 таҳти №1-544, ҷавоби Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли аз 19.05.2011 таҳти №142/1286

РОҒУН

Аз шаҳри Роғун кӯчонидани аҳоли аз 8 деҳаи ҷамоати Сичароғ – Киштроғ, Сичароғ, Таги Ағба, Сеч, Таги Камар, Лугури Поён, Талх-чашма, Тағоб пешбинӣ гардидааст. Аз ин деҳаҳо 372 оила (214 хочагӣ) – 1490 нафар кӯчонида мешаванд. Онҳо ба шаҳри Турсунзода (деҳаи Тойчӣ) кӯчонида мешаванд. То моҳи майи соли 2011 алақай ба 185 оила барои сохтмони манзил қитъаҳои замин дода шудаанд, 27 оила алақай хонаҳои истиқоматии худро сохтаанд. Дар ҳар яке аз хочагиҳо зиёда аз ду оила зиндагӣ мекунанд, ба ҳар як оила ба андозаи 8 саяки гектар қитъаи замини алоҳида ҷудо карда мешавад. Вале, ҷубронпулӣ танҳо ба молики манзили зери об монанда, яъне ба молики асосии хочагӣ, ки аз якчанд оила иборат мебошад, дода мешавад.

Дар деҳаҳои Таги Ағба ва Таги Камар сокинон таъкид мекунанд, ки молу мулки онҳоро соли 2009 нархгузорӣ карда буданд. Дар тӯли ду сол нархҳо хеле баланд шудаанд, ва натиҷаҳои баҳогузорие, ки он солҳо гузаронида шуда буд, ба нархҳо ва эҳтиёҷоти имрӯза мутобиқат намекунанд ва ҷавобгӯӣ намебошанд. Сокинони минтақаҳои зикргардида аз чунин ҳолат норозианд, дар бесарусомонӣ қарор доранд ва хошиш мекунанд, ки молу мулки онҳо бо дарназардошти воқеият ва нархҳои имрӯза аз нав баҳогузорӣ карда шавад.

Сокинони деҳаи Саидон аз таркишҳои доимӣ ва кори мошинҳои боркаш дар ташвишанд, таркишҳо садои хеле баланд доранд ва дар масофаи наздик гузаронида мешаванд, ки ин онҳоро дар ҳарос меорад. Тиккапораҳои санғо ба бомҳои хонаҳои сокинон меафтанд, тирезаҳоро мешикананд.

НУРОБОД

Кӯчонидани аҳоли дар ноҳияи мазкур дар тӯли солҳои 2010-2015 анҷом дода мешавад. Аз 37 деҳа 4888 оила (2972) кӯчонида мешаванд. Сокинон ба ноҳияи Данғара, ноҳияи Рӯдакӣ, шаҳри Турсунзода ва шаҳри Дарбанди ноҳияи Нуробод кӯчонида мешаванд. Алақай бо таъмини замин, таҳкурсии ва хонаҳо 184 оила ба ноҳияи Данғара, 228 оила ба ноҳияи Рӯдакӣ, 180 оила ба шаҳри Турсунзода, 265 оила ба шаҳри Дарбанд кӯчонида шудаанд.¹

¹ Ҷавоби Раиси Ҳукумати ноҳияи Нуробод аз 17.02.2011 № 99/01

Аз сӯҳбатҳо бо сокинон маълум гардид, ки он оилаҳое, ки қитъаи замин гирифтаанд ва имконият доранд хонаҳои нав созанд, алақай хонаҳо сохтанд ва ба онҳо кӯчиданд ё хона сохта интизори кӯчонидани умумӣ ҳастанд. Қисми боқимондаи сокинон интизори пардохти арзиши манзилҳояшонанд, то ки баъди гирифтани маблағ ба сотмони хонаҳои нави истиқоматӣ оғоз намоянд.

Тавре ки сокинони шаҳри Дарбанди ноҳияи Нуробод изҳор намуданд, дар минтақае, ки барои онҳо чудо карда шудааст, манбаи оби ошомиданӣ вучуд надорад, таъминоти қувваи барқ дуруст нест, воридшавии воситаҳои нақлиёт ба минтақаи мазкур бинобар вучуд доштани канал ва набудани кӯпрук барои гузаштани мошинҳои боркаш бо масолаҳои сохтмон мушкил аст. Сокинон аз ҳолате дар ташвишанд, ки ба баъзеи онҳо ҳанӯз ҳеҷ гуна маблағ пардохта нашудааст, ба баъзеи дигарашон танҳо 10 000 – 15 000-сомониғӣ пардохта шудааст, ки 8-10%-и маблағи умумиро ташкил медиҳад, ба баъзеи дигарон бошад 50%-и арзиши баҳогузори истиқоматгоҳ пардохта шудааст. Яке аз проблемаҳои асосие, ки бо онҳо сокинони Нуробод рӯ ба рӯ мебошанд, ба гуфтаи пурсидашудагон, вучуд надоштани дастрасӣ ба иттилооти эътимоднок мебошад. Ба сокинон маълум нест, ки қай ва бо кадом шартҳо онҳоро мекӯчонанд. Кӣ барои тамоми чараёни кӯчонидан масъул мебошад? Дар сурати ошкор гардидани ягон ҳуқуқвайронкунӣ ба кӣ муроҷиат намоянд? Минбаъд чараёни пардохтҳо чӣ тавр анҷом дода мешавад? ва ғайра.

РАШТ

Тибқи иттилооте, ки гурӯҳи таҳқиқотӣ хангоми татбиқи фаъолияти худ ба даст овардааст, маълум гардид, ки мутобиқи лоиҳаи тасдиқгардидаи сохтмони НБО-и Роғун аз солҳои 80-уми асри гузашта кӯчонидани сокинони аз 11 деҳаи ноҳияи Рашт баъди марҳилаи дуҷуми сохтмони НБО-и Роғун (обанбори бузург дар ноҳияи Нуробод) дар назар дошта шуда буд. Дар ҳоли ҳозир, бинобар он, ки дар мақомоти иҷроияи маҳалии ҳокимияти давлатӣ (Ҳукумат) лоиҳаи нави тасдиқгардидаи НБО-и Роғун вучуд надорад, дар мавриди деҳаҳои кӯчонидашавандаи ноҳияи Рашт ҷавоби дақиқ додан имконпазир намебошад. Ҳамчунин аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Ҳукумати ноҳияи Рашт ягон амру дастуре дар мавриди минтақаи обанбори НБО-и Роғун ва кӯчонидани сокинони ноҳияи Рашт бинобар сохтмони НБО-и Роғун ворид нагардидааст.

ТУРСУНЗОДА

Дар чараёни пурсиш маълум гардид, ки оилаҳои ба мавзеи Тойчи шаҳри Турсунзода кўчонидашуда аз минтақаҳои Роғун ва Нуробод омадаанд. Аз онҳо 19 оила кўчонида шуданд, ки аз 10 то 30% ҷубронпулӣ гирифтаанд. Дар ҳоли ҳозир 7 оила дар деҳаи Тойчӣ манзили худро сохтаанд, ки аз 1 ё 2 утоқ иборат буда, бештар ба сарой (истиқоматгоҳи муваққатӣ)-и аз пластаҳои бетонӣ сохташуда монанданд. 353 қитъаи замин барои сокинони чор деҳа аз Роғун ҷудо карда шудаанд. Аз 15 то 20 хона сохта шудааст, вале одамон бо сабаби он, ки онҳо ба тариқи мавсимӣ хонаҳо месозанд ва ханӯз барои сохтмон маблағ надоранд, инчунин ба қадри кофӣ аз ҷумлаи бародарон, шавҳарон, падарони худ сохтмончиён надоранд, то ба ҳол дар онҳо истиқомат намекунанд. Ба ҳар як оила қитъаи замини алоҳида ба андозаи 10 саяки гектар ҷудо карда шудааст. Қисми зиёди оилаҳои кўчонидашуда аз кўчонидан розианд. Тавре ки ин сокинон изҳор намуданд, ба онҳо автомашинаҳои тамғаи КАМАЗ ҷудо карда шуда буданд, ки бо ёрии ин автомашинаҳо онҳо тавонистанд ашё ва ҷорҳои худро интиқол диҳанд. Вале, дар байни пурсидашудагон онҳое низ буданд, ки аз кофӣ набудани 10 саяки гектар қитъаи замин барои оилаҳои калон, вучуд надоштани кӯмак барои онҳо дар интиқоли лавозимоти рӯзгор, дигар амвол ва ҷорво шикоят карданд, ба бисёриҳо лозим омад, ки ҷорвошонро фурӯшанд. Дар мавриди таъминоти қувваи барқ сокинон шикоят надоранд. Вале, аксар вақт таъминоти обро қатъ мекунанд, ки боиси норухати зиёде мегардад, сокинон хоҳиш намуданд, ки барои онҳо мактаб ва беморхона созанд.

ДАНҒАРА

Ба Данғара ханӯз дар замони Шӯравӣ дар солҳои 1984-1992 аз минтақаи зери обанбори НБО-и Роғун қариб 123 оила кўчонида шуда буд. Вале, ин оилаҳои кўчонидашуда ба ҷойҳои пештараи худ баргаштанд. Ҳоло дар Данғара ҳамагӣ 12 оила истиқомат мекунанд, ки дар замони Шӯравӣ кўчонида шуда буданд.¹

Гурӯҳи таҳқиқотӣ дар чараёни таҳқиқот ошкор намуд, ки сокинон ба деҳаи Чорсадаи ноҳияи Данғара кўчонида шудаанд. Дар ин мав-

¹ Ҷавоби Муассисаи давлатии «Мудирияи минтақаи зериобшавандаи НБО-и Роғун» аз 27.04. с.2011. № 1-111.

зеъ 50 хочагии аз шаҳри Роғун кӯчонидашуда ҷойгир карда шудаанд. Ба ҳар як оила 10 саяки гектар қитъаи замин ҷудо карда шуда буд, ҷубронпулӣ низ танҳо ба молики асосии манзили зери об монанда дода мешуд. Пурсиши сокинони мавзеи мазкур нишон дод, ки онҳо дар мавриди кӯчидан норозигӣ изҳор накарда буданд, вале, ба ақидаи онҳо, 10 саяки гектар қитъаи замин барои хочагиҳои иборат аз се – чор оила ва якчанд фарзанд кофӣ намебошад. Инчунин сокинони кӯчонидашуда изҳори норозигӣ баён карданд, ки дар интиқоли лавозимоти рӯзгор ва чорво ба онҳо кӯмак нарасониданд. Қисми зиёди сокинон маҷбур шуданд чорвои худро фурӯшанд. Ҳамчунин сокинони кӯчонидашуда таъкид намуданд, ки дар маҳалли онҳо мактабҳо, бунгоҳҳои тиббӣ, боғчаҳои кӯдакон, майдончаҳои варзишӣ ва ғайра вучуд надоранд. Сокинон ҳамчунин, ба мисли дигар маҳалҳо, проблемаи пардохти маблағҳои пулиро зикр намуданд – маблағҳои пулӣ дар лаҳзаи пурсиш бапурагӣ пардохта нашуда буданд. Ғайр аз ин, дар ноҳияи Данғара деҳае бо номи «Чорсада 2» вучуд дорад, ки ба он ҷо сокинони деҳаи Сарипули ноҳияи Нуробод кӯчонида шуда буданд. Ҳоло деҳоти Чорсада 2-ро деҳоти Нуробод меноманд. Гурӯҳи таҳқиқотӣ зикр намуд, ки дар мавзеи мазкур хоначаҳои аз рӯи шакли андоза стандартӣ намудашон озода сохта шуда буданд, дар байни онҳо хоначаҳои сохтмонашон нотамои низ вучуд доранд. Трансформаторҳо мавҷуданд, қувваи барқ пайваст карда шудааст, вале роҳҳо дар он ҷо дар ҳолати дуруст қарор надоранд. Дар чараёни пурсиш ҳамчунин маълум гардид, ки қисми асосии оилаҳои кӯчонидашаванда ҳанӯз дар деҳаи кӯҳна, яъне деҳаи Сарипули ноҳияи Нуробод қарор доранд, зеро то ба ҳол ба онҳо маблағҳо дар ҳаҷми пурра пардохта нашудаанд ва онҳо наметавонанд сохтмони манзилҳои навро ба анҷом расонанд. Ҳамагӣ се нафар аз кӯчонидашудагон пардохти 100%-и амволи худ, шахсони боқимонда бошад – ҳадди аксар 70%-и арзиши умумии амволашонро гирифтаанд.

РӯДАКӢ

Теппаи Самарқандӣ

Аслан ҳамаи сокинон аз он хушнуданд, ки ба онҳо маҳз дар ин мавзеъ барои сохтмони хонаҳои истиқоматӣ қитъаи замин ҷудо кардаанд, зеро он ба пойтахт наздик аст, ва ин мавзеъро худи онҳо интиҳоб намуда буданд. Муҳоҷирон аз деҳаҳои Алагалабони Поён, Чорсада, ин-

чунин ҷамоати Ҳақимии ноҳияи Роғун ва Нуробод кӯчида буданд. Ба 233 оила қитъаҳои замин барои сохтмони хонаҳои истиқоматӣ ҷудо карда шуда буданд, 7 оила аллақай хонаҳои гилин сохтаанд. Қувваи барқ ба таври доимӣ таъмин карда мешавад, тамоми маҳал бо ҷоҳҳо таъмин карда шудааст, ки аз он ҷо одамон об мегиранд. Ба сокинон хангоми кӯчиданашон барои интиқоли амвол автомашинаҳои тамғаи КАМАЗ ҷудо карда шуда буданд. Хангоми кӯчидан ба онҳо ҶСК «НБО-и Роғун» кӯмак расонид. Тавре ки дар ҳолатҳои дигар ҷой дошт, маблағҳои пулӣ ба оилаҳо ба таври пурра пардохта нашуда буданд. Сокинон изҳор менамоянд, ки ҳуди раванди кӯчониданро намоёндагон ни мақомоти ваколатдори ҳокимияти иҷроия маҳаллӣ, НБО-Роғун, инчунин ҳуди сокинони ноҳияҳое, ки кӯчонида мешуданд, анҷом доданд.

Моинкаҷ

Ба деҳаи Моинкаҷ ҳамагӣ 4 оила кӯчидаанд. Таҳкурсиҳои хонаҳо ҳамагӣ дар чор қитъа сохта шудаанд, гарчанде қитъаҳои замин барои 73 оилаи муҳочир ҷудо карда шуда буданд. Ин оилаҳо низ хонаҳои худро аз хиштҳои гилин сохтанд. Ба ҳар як оила қитъаи замини алоҳида ба андозаи 10 саяки гектар ҷудо карда мешавад. Таъминоти қувваи барқ қатъ карда намешавад, тамоми мавзёе бо ҷоҳҳо таъмин карда шудааст, ки одамон аз он ҷо об мегиранд. Ба сокинон хангоми кӯчидан автомашинаҳои тамғаи КАМАЗ ҷудо карда шуда буданд, ҶСК «НБО-и Роғун», кӯмак расонид. Ба монанди дигар ҳолатҳо, маблағҳои пулӣ дар лаҳзаи пурсиш ба муҳочирон ба таври пурра пардохта нашудаанд – муҳочирон танҳо аз 10 то 30%-и ҷубронпулиро гирифтаанд.

ҚИСМИ ЯКУМ

Методологияи таҳқиқот

Дар давраи аз моҳи декабри соли 2010 то моҳи апрели соли 2011 дар доираи лоиҳаи «Лоиҳаи пешбарии манфиатҳои шахсоне, ки бинобар сохтмони НБО-и Роғун кӯчонида мешаванд» аъзои гурӯҳи таҳқиқотӣ таҳқиқоти ҳолатҳои кӯчонидани сокинонро бинобар сохтмони НБО-и Роғун анҷом дод.

Барои гузаронидани таҳқиқот *техникаи зерини ҷамъоварӣ ва ҷамбастркунии иттилоот* таҳия гардида буд:

усулоҳо:

- ✓ Таҳлили қонунгузории миллии ҷиҳати мутобиқат ба стандартҳои байналмиллии ҳуқуқ ба манзили кофӣ;
- ✓ Таҳлили сиёсатҳо ва расмиёти Бонки Ҷаҳонӣ дар соҳаи кӯчонидан;
- ✓ Сӯҳбат бо сокинони кӯчонидашавандаи шаҳри Роғун, ноҳияҳои Нуробод, Рашт, инчунин бо муҳоҷиршудагон дар шаҳри Данғара, шаҳри Турсунзода ва ноҳияи Рӯдакӣ;
- ✓ Ба даст овардани иттилоот аз мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ниҳодҳои молиявии байналмилалӣ ва дигар ниҳодҳо бо роҳи ирсол намудани дархостҳо ва мактубҳо;
- ✓ Пайгирӣ ва таҳлил намудани интишороти мақолаҳо дар воситаҳои ахбори омма доир ба НБО-и Роғун;

воситаҳо:

- ✓ Пурсишномаҳои хурд барои шахсони кӯчонидашаванда;
- ✓ Пурсишномаҳои хурд барои шахсони кӯчонидашуда;

гурӯҳҳои мавриди назар:

- ✓ Мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ, намояндаҳои Ҳукуматҳо ва ҷамоатҳо;
- ✓ Ниҳодҳои молиявии байналмилалӣ (WBG, ADB, EBRD, IsBRD);
- ✓ ВАО-и хусусӣ ва давлатӣ;
- ✓ Фаъолон аз ҷомеаҳои маҳаллӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳои ғайриҳукумати байналмилалӣ ва дигар гурӯҳҳои шаҳрвандӣ;

- ✓ Кормандони ҶСК «НБО-и Роғун»,
- ✓ МД «Мудирияти минтакавии зериобшавандаи «НБО-и Роғун»;
- ✓ Гузоришгари махсус оид ба ҳуқуқи манзил;
- ✓ Аҳолии шаҳри Роғун, ноҳияҳои Нурободу Рашт, шаҳрҳои Данғара ва Турсунзода, ноҳияи Рӯдакӣ.

Кори гурӯҳи таҳқиқотӣ дар асоси принципҳои зерин ба роҳ монда шуда буд:

- ✓ Бархӯрди инфиродӣ ба ҳар як шахси пурсидашаванда;
- ✓ Боварӣ (эътимод);
- ✓ Махфият;
- ✓ Дар кори худ таъя намудан танҳо ба далелҳо, надодани баҳои шахсӣ ба фикру мулоҳизаҳои баённамудаи шахсони пурсидашуда;
- ✓ Ба таври объективӣ (воқеъбинона) пешниҳод намудани иттилоот оид ба ҳодисаҳои, ки ҳангоми таҳқиқоти саҳроӣ рӯй медиҳанд.

Стратегияи анҷомдиҳии таҳқиқот ба ҳамкорӣ бо мақомоти давлатӣ ва маҳаллӣ, намояндагони ниҳодҳои молиявии байналмилалӣ ва дигар ниҳодҳои нигаронида шудааст. Бо ин мақсад, аз моҳи декабри соли 2010 оғоз намуда, «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» ба мақомоти давлатӣ ва ниҳодҳои байналмилалию созмонҳои дигар мактубҳои ирсол намуд (нигаред ба Замимаҳо, ҷадвали №1).

Таҳқиқот аз се қисм иборат буд.

Қисми якум – таҳлили қонунгузориҳои миллӣ чихати мутобикат ба стандартҳои байналмилалии муҳофизати судии одилона, аз ҷумла таҳлили сиёсат ва расмиёти Бонки Ҷаҳонӣ.

Қисми дуюм – ба даст овардани иттилоот аз мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти иҷроияи маҳаллӣ, ниҳодҳои молиявии байналмилалӣ ва дигар созмонҳо бо роҳи ирсол намудани дархостҳо ва мактубҳо.

Қисми сеюм – гузаронидани сӯҳбатҳо (мусоҳибаҳо) оид ба проблемаи кӯчонидани аҳолии минтақаҳои мавриди назар.

Гурӯҳи таҳқиқотӣ аз намояндагони ТҶ «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» ва ТҶ «Лигаи занони ҳуқуқшиноси Тоҷикистон» иборат буд, ки минбаъд ба сифати ҳуқуқшиносон ва таҳлилгарон ба татбиқи лоиҳа ҷалб карда шуда буданд.

ҚИСМИ ДУЮМ

Таҳлили қонунгузорӣ дар соҳаи қўчонидани (мухочирати) маҷбури (ичборӣ)

Иқтибосҳо аз қонунгузори Қумҳурии Тоҷикистон ва ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ ҳуқуқӣ

Моддаи 36 Конституцияи (Сарқонуни) ҚТ «Ҳар кас ба манзил ҳуқуқ дорад. Ин ҳуқуқ бо роҳи сохтмони манзили давлатӣ, ҷамъиятӣ, кооперативӣ ва хусусӣ таъмин карда мешавад».

Моддаи 25 Эълонию Умумии Ҳуқуқи Башар «Ҳар шахс ба чунин сатҳи ҳаёт, аз ҷумла ғизо, либос, манзил нигоҳубини тиббӣ ва хизматрасонии зарурии иҷтимоӣ, ки барои нигоҳдории саломатӣ ва некӯахлоқии оилаи ӯ лозим аст ҳақ дорад...»

Моддаи 4 Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ (ПБҲИИФ) «Давлатҳои аъзои Паймони мазкур эътироф менамоянд, ки нисбати истифодаи он ҳуқуқҳои, ки ин ё он давлат мутобиқи Паймони мазкур таъмин менамояд, ин давлат метавонад, танҳо чунин маҳдудиятҳои ин ҳуқуқҳоро муқаррар кунад, ки онҳо қонун муайян менамояд, ва танҳо ба андозае, ки ин бо моҳияти ҳуқуқҳои зикргардида мутобиқ мебошад, ва танҳо бо мақсади мусоидат намудан ба некӯахлоқии умумӣ дар ҷомеаи демократӣ».

Моддаи 11 ПБҲИИФ «Давлатҳои аъзои Паймони мазкур ҳуқуқи ҳар шахсро ба сатҳи кофӣ ҳаёт барои ӯ ва оилаи ӯ, ки ғизои кофӣ, либос ва манзил, ва ҳуқуқ ба беҳбудии мунтазами шароити зиндагиро дар бар мегирад, эътироф мекунанд».

Моддаи 1 Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон

Мутобиқи Конституцияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар як шаҳрванд ба манзил ҳуқуқ дорад...

Қонун амалҳоро, ки ба шаҳрвандон ба татбиқи ҳуқуқҳои онҳо ба манзил монӣ мешаванд, манӣ мекунад.

Моддаи 10 Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон

«Ҳеҷ кас наметавонад аз истиқоматгоҳи ишғолнамудааш ё аз ҳуқуқи истифодабарии маҳдуди истиқоматгоҳ ба ғайр аз бо асосҳо ва тибқи тартиби пешбининамудаи қонун хориҷ карда шавад».

Моддаи 263 Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон

1. Ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки ғайриманқул вобаста ба қарори мақоми давлатӣ, ки мақсади бевосита гирифтани молу мулкро аз молик надорад, аз ҷумла қарори гирифтани замин, ки дар он хонаи молик, дигар иморату иншоот ва дарахтзор воқеъ аст, танҳо тибқи ҳолати тартиби муқаррарнамудаи санади қонунӣ қатъ гардида, ба молик молу мулки баробарарзиш дода, дигар хароҷоти ӯ ҷуброн карда ё тамоми зиёне, ки вобаста ба қатъи ҳуқуқи моликиаш ба ӯ расидааст пурра баргардонида мешавад.

2. Ҳангоми норозӣ будани молик аз қароре, ки боиси қатъи ҳуқуқи моликиаш мегардад, он то замони бо тартиби судӣ яктарафа шудани баҳс татбиқ карда намешавад. Ҳангоми баррасии баҳс инчунин ҳамаи масъалаҳои пардохтани товони зиёни расонидашуда ба молик ҳаллу фасл мегарданд.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур мувофиқан ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки ғайриманқул вобаста ба ҳаллу фасли қарори мақоми давлатӣ дар мавриди гирифтани қитъаи кӯҳӣ, қитъаҳои акваторӣ ва дигар қитъаҳо, ки дар он молу мулк воқеъ аст, татбиқ мегардад.

Моддаи 265 Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон

«Ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликӣ молу мулк бо дарназардошти арзиши бозории он нархгузори мешавад».

Моддаи 47.3 Кодекси муурофиавии граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон

«Прокурор дар муурофия иштирок мекунад ва оид ба кӯчонидан аз манзил хулоса медиҳад...»

Муқаррароти умумӣ

Чомеаи байналмилалӣ алақай қайҳо чиддияти масъалаи кӯчонидани маҷбури (ичборӣ)-ро эътироф намудааст. Дар эълומияи Ванкувер оид ба маҳалҳои аҳолинишини соли 1976 таъкид мегардад, ки «амалиёти бузурги оид ба кӯчонидани маҳалҳои аҳолинишин бояд танҳо дар ҳолатҳои анҷом дода шаванд, ки сохтмон ва офиятбахшии онҳо ба мақсад мувофиқ намебошад ва дар ҳоле, ки тамоми тадбирҳо дар соҳаи кӯчонидан андешида шудаанд»¹.

Ҷаҳадори Давлатҳо ҷиҳати роҳ наодан ба кӯчонидани маҷбури аз хонаҳо ва аз заминҳо аз як қатор воситаҳои байналмилалию ҳуқуқие, ки ҳуқуқи инсонро ба манзили кофӣ ва дигар ҳуқуқҳои ба ин вобастаи инсон ҳимоят мекунад, бар меояд. Ба ҷумлаи онҳо Эълумияи Умумии Ҳуқуқи Башар, Паймони Байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ (банди 1 моддаи 11), Конвенсия дар бораи ҳуқуқи кӯдак (банди 3 моддаи 27), ки таъбири муқаррароти банди 2 h) моддаи 14 Конвенсия оид ба барҳам додани тамоми шаклҳои таъбир нисбати занон ва моддаи 5 е) Конвенсияи байналмилалӣ оид ба рафъи тамоми шаклҳои таъбири наҷодиро роҳ намендиханд, мансубанд.

Илова бар ин, ва бо дарназардошти принсипи тақсимнашавандагии ҳуқуқи инсон дар моддаи 17 Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шаҳрвандӣ ва сиёсӣ эълон карда мешавад, ки “ҳеҷ кас наметавонад таҳти даҳолати худсарона ё ғайриқонунӣ ба ҳаёти шахсӣ ё оилавӣ, тааддии худсарона ё ғайриқонунӣ ба дахлнопазирии манзили ӯ ё сирри муросилоти ӯ ё таадии ғайриқонунӣ ба шаъну шараф ва эътибори ӯ қарор дода шавад”. Муқаррароти мушобех дар банди 1 моддаи 16 Конвенсия дар бораи ҳуқуқи кӯдак зикр шудааст. ... Кӯчонидан бояд бар асосҳои қонунӣ танҳо дар ҳолатҳои истисноӣ ва бо риояи пурраи муқаррароти дахлдори ҳуқуқи байналмилалии ҳифзи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқи байналмилалии башардӯстона анҷом дода шавад.

Сиёсати Бонки Ҷаҳонӣ Рушд оид ба масъалаҳои кӯчонидани маҷбури (ичборӣ)

Чунин муассисаҳо, ба монанди Бонки Ҷаҳонӣ ва Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва рушд (СҲИР), принсипҳои дастурии марбут ба амалияи кӯчонидан ва/ё муҳоҷиркунониро барои он қабул намудаанд,

¹ Мулоҳизоти умумии №7: (Иҷлосияи Шонздаҳум, соли 1997) Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон

ки микёси чунин амалия ва одамоне, ки ба онҳо ин амалия дахл дорад, маҳдуд карда шавад.

Масалан, Бонки Чаҳони Рушд ҳамчунин сиёсат ва расмиётеро нисбати кӯчонидани маҷбурии одамон таҳия намудааст¹.

Принсипҳои асосии сиёсат ба он равона шудаанд, то ки;

- ✓ Кӯчонидани маҷбури ва оқибатҳои вобаста ба он ҳадди аксар пешгирӣ ва кам карда шаванд.
- ✓ Ба масъалаи кӯчонидан ҳамчун ба барномаҳои рушди устувор муносибат карда шавад.
- ✓ Таъмин намудани одамон (онҳое, ки мавриди кӯчонидан қарор дода шудаанд) барои иштирок дар барномаҳои оид ба кӯчонидан.
- ✓ Таъмин намудани дарёфти кӯмак дар муддати давраи муайяни гузариш, ки давомнокии он бо дарназардошти арзёбии асосноки вақте, ки барои барқарорсозии манбаҳои воситаҳои рӯзгузаронӣ ва сатҳи зиндагӣ зарур мебошад.
- ✓ Кӯмак расонидан ба муҳочирон ҷиҳати беҳтар гардидани музди меҳнат ва сатҳи зиндагӣ, ё ҳадди ақал ба сатҳи қабл аз кӯчидан наздик кардани онҳо.

ОП 4.12 нисбати ҳамаи унсурҳои барнома, ки натиҷаи онҳо кӯчонидани ногаҳонӣ/азхудкунии заминҳо, сарфи назар аз манбаҳои маблағгузори мебошанд.

ОП 4.12 ба оқибатҳои бевоситаи иқтисодӣ ва иҷтимоие, ки аз барномаҳои аз ҷониби Бонк дастгиришаванда бармеоянд, инчунин қабули ногаҳонии замин дар натиҷаи инҳо ба миён меоянд:

- ✓ Аз даст додани ашё (моликият) ё аз даст додани дастрасӣ ба мавод.
- ✓ Аз даст додани манзил ё кӯчонида шудан.
- ✓ Аз даст додани манбаи даромад ё маблағи рӯзгузаронӣ (сарфи назар аз зарурати кӯчонидани шахсони зарардида ба ҷойи дигар).

Оқибати кӯчонидан метавонад аз даст додани қитъаи замин ё дигар амвол (киштзорҳои кишоварзӣ ва ғайра; хонаҳо ва дигар сохтмонҳо; ашёю дорой – чоҳҳо, дарахтон, зироатҳои ғалладона) бошад.

¹ Сиёсати Амалиётии Бонки Чаҳонӣ ОП 4.12 оид ба кӯчонидани маҷбури

Сиёсати Бонки Чаҳони оид ба пешгирии нисбати чунин имкониятҳои барои шашсони муҳочир муҳим, ба монанди инҳо дахл мекунад:

- Хукуки истифодаи замин.
- Дастрасӣ ба таҳсил, имкониятҳои таъмин бо кор, гирифтани қарз.
- Манзил, инфрасохтор ва хизматрасониҳои иҷтимоӣ.
- Ҳифз ва ҳалли оқилонаи масъалаҳои муҳити зист.
- Мониторинг, арзёбӣ ва ғайра.

Нақшаҳои кӯчонидан бояд дар асоси стратегияи рушд ва маҷмӯи тадбирҳои, ки баҳри беҳбудӣ ё, ҳадди ақал ба барқарорсозии заминаҳои иқтисодии ҳаёти шахсони кӯчонидашуда равона гардидаанд, ба роҳ монда шаванд. Тамоми нақшаҳои кӯчонидан (муҳочират) бояд нақшаи татбиқи ҳар як чорабиниеро, ки тадбирҳои ибтидоии асосӣ ва тадбирҳои омодагиро фаро мегирад, ҳуди ҷараёни кӯчонидан, инчунин чорабиниҳои иқтисодӣ ва иҷтимоии баъди муҳочиратро дар бар гиранд.

Таҷриба нишон медиҳад, ки танҳо як ҳуди ҷубронпулӣ, чун қоида, кофӣ намебошад. Дар таркиби нақшаи кӯчонидан (муҳочират) метавонад муҳочирати ихтиёрӣ пешбинӣ карда шавад, ба шарте ки ба нақша чорабиниҳои дохил карда шаванд, ки ҳолатҳои махсуси муҳочирони иҷбориро ба инобат мегиранд. Ҳангоми кӯчонидани одамон аз муҳити кишоварзӣ бояд ба усулҳои муҳочирате, ки ба замин алоқаманданд, бартарият дода шавад. Дар сурати вучуд надоштани қитъаҳои замин дахлдор истифода кардани усуле, ки бо замин алоқамандӣ надорад, вале ба имкониятҳои таъмин бо кор ё машғул шудан ба фаъолияти инфиродии меҳнатӣ асос ёфтаанд, имконпазир аст.¹

Бояд ба гурӯҳҳои осебпазир аҳоли таваҷҷӯҳи махсус зоҳир карда шавад. Ба ҷумлаи гурӯҳҳои осебпазир аҳоли, ки таҳти хавфи махсус қарор доранд, халқҳои таҳҷой, беамин ва гурӯҳҳои ба қадри кофӣ бо қитъаи замин таъминнабуда, инчунин хоҷагӣҳои, ки сарвари онҳо занон мебошанд, мансубанд.

Барои он, ки қобилияти иҷтимоӣ иқтисодии ҷомеаҳои кӯчонидашаванда таъмин карда шавад, ба андозаи кофӣ ҷудо намудани захираҳои таъминоти манзил, инфрасохтор (масалан, обтаъминкунӣ, роҳҳои вурӯд) ва хизматрасониҳои иҷтимоӣ (масалан, таъминот бо мактабҳо, марказҳои тандурустӣ) зарур аст.

1 Дастурамали амалиёти Бонки Чаҳонӣ аз 1 июни соли 1990 ОД 4.30 (Дастурамали амалиётӣ)

Масъалаҳои чуброн ба шахсони муҳочир бояд арзиши пурраи муҳочиркунониро дар бар гиранд (нархи бозории молу мулк чамъи арзиши интиқол, бақайдгирӣ ва андозҳо).

Тадбирҳои, ки тавассути онҳо Сиёсати амалиёти Бонки Ҷаҳонӣ пешниҳод мекунад, ки оқибатҳои манфӣ барои шахсони муҳочир сабук ё пешгирӣ карда шаванд:

- Таъмин намудани чуброни саривактӣ ва самаранок ба андозаи арзиши пурраи кӯчонидан барои талафоти молу мулк ва ашӯе, ки бевосита ба лоиҳа дахл мекунанд, то кӯчидани муҳочирон, дар ҳолатҳои, ки пардохти чубронпулӣ муттаносиб аст.
- Хабардор намудани аҳолие, ки кӯчонида мешавад, аз ҳуқуқҳо ва имкониятҳои азхудкунии замин ва муҳочират.
- Таъмин намудани кӯмакрасонӣ чихати кӯчонидани одамони осебпазир.
- Бо истиқоматгоҳи муваққатӣ ё, агар истиқоматгоҳи дехотӣ талаб карда шавад, ҳадди ақал он дорои имкониятҳои ба истиқоматгоҳи пештара баробар бошад.
- Таъмин намудани «замин бар ивази замин» - барои одамоне, ки зиндагиашон (ва даромадашон) ба замин алоқаманд аст аврианти афзалтар мебошад.
- Пешниҳод намудани кӯмак баъди кӯчидан дар тӯли давраи гузариш бар асоси муддати қобили қабуле, ки барои барқарорсозии сатҳи зиндагӣ ва даромад зарур мебошад.
- Таъмин намудани хароҷот барои кӯчидан.
- Гузаронидани тренинги оид ба ҷустуҷӯи қор.
- Расонидани кӯмаки моддӣ дар давраи интизорӣ барои барқарорсозии даромад.
- Таҳия намудани механизмҳои баррасии арзу шикоятҳо.
- Расонидани кӯмак ба одамон дар бехтарсозии сатҳи зиндагӣ ё ҳадди ақал сатҳи зиндагии наздик ба дараҷаи то кӯчидан.
- Баррасӣ намудани муҳочират ҳамчун барномаи рушд (бо дарназардошти доимӣ будани он):
 - ва имконияти қору фаъолият.
 - тренинги омузишӣ.
 - микрокредитҳо
 - тренинги махсуси гендерӣ оид ба қорҳои хурд.

Ба шахсон ва гурӯҳҳои аҳолии кӯчонидашаванда, инчунин сокинони маҳалҳои аҳолинишине, ки онҳоро қабул мекунанд, бояд иттилооти саривақтӣ ва пурра таъмин карда шавад, онҳо бояд дар машваратҳо оид ба усулҳои мухталифи кӯчонидан иштирок намоянд, инчунин имконият дошта бошанд дар банақшагирӣ, татбиқ ва назорати татбиқи чорабиниҳои оид ба кӯчонидан иштирок намоянд. Ба манфиати шахсони кӯчонидашаванда бояд механизми зарурӣ ва дастрасӣ баррасӣ ва қонеъгардонии арзу шикоятҳои онҳо таъсис дода шаванд.¹

Дигар стандартҳои байналмилалӣ оид ба масъалаҳои кӯчонидани маҷбури (ичборӣ)

Дар Мулоҳизаҳои умумии №2 (1990) Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи башар таъкид карда мешавад, ки «муассисаҳои байналмилалӣ набояд ба ҳеч вачҳ дар лоиҳаҳои, ки масалан, ... бар хилофи муқаррароти Паймон таъбизро нисбати шахсон ё гурӯҳҳои алоҳида ташвиқ мекунанд ё шадид мегардонанд, ё ки кӯчонидан ё муҳоҷиркунониҳои микёсан бузургро бидуни ба чунин муҳоҷирон пешниҳод намудани ҳимоят ва ҷуброн пешбинӣ мекунанд, иштирок намоянд».

Амалияи кӯчонидан аксаран дар доираи лоиҳаҳои микёсан бузург дар соҳаи рушд, ба монанди сохтмони сарбандҳо ва татбиқи дигар лоиҳаҳои бузурги энергетикӣ истифода карда мешавад.

Дар Мулоҳизаҳои умумии №4² худ Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инқисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ (КҲИИФ) зикр намуд, ки ҳуқуқи инсон ба манзили кофӣ барои истифода аз ҳуқуқи инқисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ аҳамияти ҳалкунанда дорад. Ин на танҳо ба манзил дар мафҳуми умумӣ, балки ба манзили кофӣ дахл дорад. Ҳам дар ҳуҷҷатҳои Комиссия оид ба маҳалҳои аҳолинишин ва ҳам дар Стратегияи глобалӣ дар соҳаи манзил то соли 2000 зикр карда шудааст, ки: «Манзили зарурӣ мафҳуми манзили алоҳида, масоҳати зарурии истиқомат, бехатарии зарурӣ, равшанӣ ва ҳаводихии зарурӣ, инфрасохтори асосии зарурӣ ва аз нуқтаи назари қор ва ҳисматрасониҳои асосӣ макони ҷойгиршавии заруриро дорад, зимнан ҳамаи ин бо арзиши қобили қабул бояд бошад». Манзили кофӣ бояд аз нуқтаи назари ҳифзи сокинон аз хунукӣ,

¹ Дастурамали Амалиётӣ 4.12 Бонки Ҷаҳонӣ «Кӯчонидани маҷбури (ичборӣ)», моҳи декабри соли 2001

² Иҷтисоии шашум, соли 1991.

намнокӣ ё дигар таҳдидҳо ба саломатӣ, хатарҳои сохторӣ ва сирояткунандагони бемориҳо барои истиқомат муносиб бошад. Манзили кофӣ бояд дар чунин маконе ҷойгир бошад, ки имкон медиҳад дастрасӣ ба имкониятҳо дар баҳши шугл хизматрасонии тиббӣ, мактабҳо ва дигар муассисаҳои иҷтимоӣ... муҳайё бошад. Манзил набояд дар минтақаҳои ифлос ё дар наздикии бевосита ба манбаҳои ифлосие, ки ҳуқуқи сокинонро ба саломатӣ поймол мекунанд, сохта шавад.

Кумита унсурҳои зиёди таркибии ҳуқуқ ба манзили кофиро, ки ҳадди ақал бо пешниҳоди воситаҳои дохилии ҳифзи ҳуқуқ созгор мебошанд, арзёбӣ менамояд:

- шикояткунии ҳуқуқие, ки ба пешгирии кӯчонидани банақшагирифташуда ё вайрон кардани манзил бо роҳи баровардани қарорҳои манъкунандаи судӣ нигаронида шудааст;
- расмиёти ҳуқуқии гирифтани чубронпулӣ баъди кӯчонидани ғайриқонунӣ;
- даъвоҳои оид ба ҳама гуна таъбиз ҳангоми пешниҳод намудани дастрасӣ ба манзил...

Дар робита ба ин, Кумита чунин мешуморад, ки ҳолатҳои кӯчонидани маҷбури *prima facie* бо талаботи Паймон носозгор мебошанд ва метавонанд танҳо дар ҳолатҳои комилан истисноӣ ва мутобиқ ба принципҳои ҳуқуқи байналмилалӣ далелнок карда шаванд.

Дар Мулоҳизаҳои умумии № 7¹ худ, КҲИИФ ба он ишора менамояд, ки лоиҳаҳои мухталифи рушде, ки аз ҷониби муассисаҳои байналмилалӣ маблағгузори ва дар қаламравӣ давлатҳои аъзо татбиқ карда мешаванд, боиси кӯчонидани маҷбури мегарданд.

Кӯчонидан набояд боиси ба вучуд омадани шахсони беҳона ва шахсони аз нуқтаи назари поймолкунии дигар ҳуқуқҳои инсон осебпазир гардад. Дар он ҳолатҳое, ки шахсони дахлшуда наметавонанд худро бо маблағ барои рӯзгузаронӣ таъмин кунанд, давлати узв бояд тамоми тадбирҳои заруриро бо истифодаи ҳадди аксари захираҳои мавҷуда барои пешниҳод намудани манзили алтернативии зарури, ҷойгиронӣ ё дастрас намудани заминҳои ҳосилхез вобаста ба ҳолати ба миёномада, андешад.

Кумита истилоҳи «кӯчонидани маҷбури (иҷборӣ)»-ро ҳамчун

¹ Иҷтисоии шонздаҳум, соли 1997

мафҳуми «кӯчонидани доимӣ ё муваққати шахсон, оилаҳо ва ё ҷомеаҳои алоҳида аз хонаҳояшон ва ё аз заминҳояшон бар хилофи иродаи онҳо, бидуни пешниҳод кардани ҳифзи ҳуқуқи зарурӣ ё дигар ҳимоят, ё ки бидуни таъмин намудани дастрасӣ ба чунин ҳимоят, маънидод мекунад. Манъкунии кӯчонидани маҷбурӣ зимнан ба кӯчонидане, ки ба тариқи маҷбурӣ мутобики қонун ва тибқи муқаррароти Паймонҳои байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи башар (инсон) мансуб намебошад».

Кӯчонидан метавонад бинобар баҳсо оид ба ҳуқуқ ба замин, татбиқи лоиҳаҳои соҳаи рушд ва таъсиси инфрасохтор, ба монанди сохтмони сарбандҳо, ё ки дигар лоиҳаҳои бузурги энергетикӣ, бинобар чорабиниҳои ба даст овардани қитъаҳои замин дар доираи барномаи навсосии шаҳро, таҷдидозии фонди манзил, ободонии ноҳияҳои шаҳрӣ, тозакунии заминҳо бо мақсадҳои кишоварзӣ, хариду фурӯши номаҳдуди заминҳо ва бинобар гузаронидани чорабиниҳои варзишии бузург, ба монанди бозиҳои олимпӣ анҷом дода шаванд.

Кумита зикр менамояд, ки амалияи кӯчонидани маҷбурӣ ва сеъ паҳн гардидааст ва ҳам ба аҳолии кишварҳои мутараққӣ ва ҳам кишварҳои рӯ ба инкишоф дахл мекунад. Бинобар ба ҳам алоқаманд ва ба ҳам вобаста будани тамоми ҳуқуқҳои инсон, кӯчонидани маҷбурӣ дар бисёр ҳолатҳо боиси поймол гардидани дигар ҳуқуқҳои инсон мегардад. Масалан, амалияи кӯчонидани маҷбурӣ, ки рӯи рост ҳуқуқҳои дар Паймон пешбинигардидаро поймол мекунад, метавонад ҳамзамон боиси поймол гардидани ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ, ба монанди ҳуқуқ ба ҳаёт, амният, даҳолат накардан ба ҳаёти шахсӣ ва оилавӣ, дахлнопазирии манзил ва ҳуқуқ ба истифодаи озодонаи молу мулк гардад.

Давлат бояд аз кӯчонидани маҷбурӣ (ичборӣ) худдорӣ кунад ва таъмин намояд, ки намояндаҳои он ё тарафҳои сеюм, ки кӯчонидани маҷбуриро анҷом медиханд, дар назди қонун ҷавоб диҳанд.

Қонунгузорию, ки кӯчонидани маҷбурӣ (ичборӣ)-ро манъ мекунад, асоси муҳиме мебошад, ки системаи ҳифзи самаранок ба он сохта мешавад. Давлатҳои аъзои Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ (ПБХИИФ) бояд ҳама усулҳои ҳифзи истифода намоянд, аз ҷумла андешидани тадбирҳои қонунгузорӣ, ки кафолатҳои ҳадди аксари моликони манзил ва заминро таъмин мекунанд ва ба назорати дақиқи шартҳои кӯчонидан нигаронида шудаанд. Давлатҳои аъзо ҳамчунин бояд таъмин намоянд, ки ҳамаи шахсони дахлшаванда ба ҷуброни зарурӣ барои ҳама гуна молу мулки дахлшаванда, ҳам амволи манқул ва ҳам ғайриманқул ҳуқуқ дошта бошанд.

Кумита зикр мекунад, ки, чун қоида, аз амалияи кӯчонидани маҷбури (ичборӣ) хусусан занон, кӯдакон, ҷавонон, пириносолон, аҳолии таҷҷоӣ, ақолиятҳои этникӣ ва дигар ақолиятҳо, шахсону гурӯҳҳои осебпазир зарар мебинанд. Ба қадри имкон, дар сурати кӯчонидани гурӯҳҳои калони одамон, давлат дар машварат бо шахсони дахлшаванда бояд тамоми алтернативаҳои имконпазирро омӯзад то, ки ба зарурати истифодаи қувва роҳ дода нашавад, ё ки истифодаи он ба ҳадди камтарин расонида шавад.

Дар ҳолатҳои, ки кӯчонидан асоснок доништа мешавад, он бояд бо риояи қатъии муқаррароти дахлдори ҳуқуқи байналмилалӣ башардӯстона ва мутобиқи принципҳои умумии зарурат ва мутаносибият анҷом дода шавад. Бинобар ин, Мулоҳизоти умумии Кумитаи оид ба ҳуқуқи башарро марбут ба моддаи 17 Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шаҳрвандӣ ва сиёсӣ хотирнишон кардан махсусан муҳим аст, ки дар он гуфта мешавад, ки «даҳолат ба манзили ин ё он шахс метавонад «танҳо дар ҳолатҳои сурат гирад, ки қонун пешбини намудааст».

Кумита чунин меҳисобад, ки ҷанбаҳои расмиёти ҳифз, ки бояд дар робита бо кӯчонидани маҷбури истифода карда шаванд, аз инҳо иборат мебошанд:

- имконияти доир намудани машваратҳои воқеӣ бо шахсони дахлшаванда;
- огоҳонии зарурӣ ва асосноки ҳамаи шахсони дахлшаванда то муқаррар кардани санаи кӯчонидан;
- дар муҳлатҳои қобили қабул хабардор сохтани ҳамаи шахсони дахлшаванда оид ба кӯчонидани ба нақша гирифташуда;
- ҳузур доштани шахсони мансабдори давлатӣ ва ё намоёнҳои онҳо дар лаҳзаи кӯчонидан, хусусан, агар он ба гурӯҳҳои шахсон дахл дошта бошад;
- ба таври зарурӣ тасдиқ кардани шахсияти ҳамаи шахсоне, ки кӯчониданро анҷом медиҳанд;
- нораво будани анҷомдиҳии кӯчонидан дар шароити обу ҳавои номусоид ё шабона, дар сурате, ки агар барои ин кор розигии шахсони кӯчонидашаванда гирифта нашуда бошад;
- таъмин намудани воситаҳои ҳифзи ҳуқуқ;
- ба қадри имкон пешниҳод намудани кӯмаки ҳуқуқӣ ба шахсони эҳтиёҷманд, бо мақсади он, ки онҳо тавонанд дар бобати барқарорсозии ҳуқуқҳои худ ба судҳо муроҷиат кунанд.

«Мутобики ҳукуки байналмилалӣ давлатҳо ӯҳдадоранд, ки ҳимоят аз кӯчонидани маҷбури (ичборӣ), инчунин ҳукуки инсон ба манзили кофӣ ва ихтиёрдорӣ ба онро бидуни ягон таъбиз кафолат диҳанд...

Давлатҳо ӯҳдадоранд ҳукуки баробари мардон ва занонро ба ҳимоят аз кӯчонидани маҷбури ва истифодаи ҳукуки инсон ба манзили кофӣ ва ихтиёрдорӣ кафолатдошудаи онро таъмин намоянд.

Барои ин ба давлатҳо зарураст, ки баҳри ҳифзи замон аз кӯчонидани маҷбури тадбирҳои махсус андешанд. Давлатҳо бояд ба он назорат кунанд, ки замон ҳангоми кӯчонидан қурбонии зӯрварию гендерӣ ва таъбиз нагарданд, инчунин ҳифзи ҳукуки кӯдаконро таъмин кунанд.

Ҳамаи шахсон, гурӯҳҳои шахсон ё ҷомеаҳои онҳо ба кӯчонидани фарғирандаи ҳуқуқ ба қитъаи замини алтернативии беҳтар ё ба ҳамон гуна сифат ва манзили, ки бояд ба меъёрҳои зерини кифоят: дастрас будан, қобили қабул будан аз ҷиҳати нарх, барои истиқомат муносиб будан, кафолатҳои ҳукуки соҳибӣ, монандии фарҳангӣ, қўлай будани макони ҷойгиршавӣ, дастрас будани хизматрасониҳои муҳимтарин, ба монанди хизматрасониҳои тандурустӣ ва маориф мутобиқат кунанд, ҳақ доранд.

Давлатҳо бояд ба ҳама шахсоне, ки дар хусуси поймол гардидан ё таҳдиди поймол гардидани ҳуқуқҳои худ шикоят карданд, ҳимоят аз кӯчонидани маҷбури, дастрас намудани воситаҳои ҳифзи мутаносиб ва самараноки ҳуқуқӣ ё дигар воситаҳои ҳимояти дахлдорро таъмин кунанд»¹.

Таҳлили қонунгузорию миллии ҷиҳати мутобиқат ба стандартҳои байналмилалӣ дар соҳаи кӯчонидани (муҳочирати) маҷбури

Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобики меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқӣ ҳукуки ҳар шахсро ба манзил кафолат медиҳад.

Замин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон моликияти истисноии давлат мебошад².

Тартиби гирифтани заминҳо барои эҳтиёҷоти давлатӣ ва ҷамъиятӣ

¹ Гузориши Гузоришгари махсус оид ба масъалаҳои манзили кофӣ ҳамчун ҷузъи ҳуқуқ ба сатҳи зиндагии кофӣқунанда, Принсипҳои асосӣ ва дастурҳои роҳбарии марбут ба кӯчонидан ва муҳочиркунонӣ бо мақсади рушд (Замимаи 1), бандҳои 14 – 17, 26, 47.

² Моддаи 13 Конститутсияи (Сарқонуни) ҶТ, моддаи 2 Кодекси замини ҶТ.

ва тартиби чуброни зарари вобаста ба гирифтани заминҳоро Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян намудааст.

Хукуқи истифодаи замин ё як қисми он дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад: гирифтани замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ (моддаи 37 Кодекси Замини Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Ихтиёрдории (гирифтани ва додани) заминҳо дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мақсадҳои умумидавлатӣ (дар соҳаи танзими муносибатҳои вобаста ба замин) бо ризояти мақомоти дахлдори ҳокимияти иҷроия дар маҳалҳо ба салоҳияти Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мансуб аст (моддаи 5 Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Додани гирифтани ва вобастакунии қитъаҳои замин барои эҳтиёҷоти ғайрикишоварзӣ дар доираи салоҳияти мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳо дар соҳаи танзими муносибатҳои вобаста ба замин дар ҳудуди маъмуриашон қарор доранд (моддаи 7 Кодекси замини ҶТ).

Ҳамин тариқ, «қарор дар бораи гирифтани қитъаҳои замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ аз ҷониби мақомоти маҳаллии иҷроияи ҳокимияти давлатии ноҳияҳо, шаҳрҳо, вилоятҳо ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул карда мешавад.

Дар сурати бо қарор дар бораи гирифтани қитъаи замин розӣ набудани заминистифодабаранда ва ё истифодабарандаи дигар ҳуқуқҳои бақайдгирифташудаи вобаста ба қитъаи замин, вай ҳуқуқ дорад ба суд бо даъво муроҷиат намояд.

Асос барои қабул намудани қарор дар бораи гирифтани қитъаи замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ ҳуҷҷатҳои шахрсозии бо тартиби муқарраргардида тасдиқшуда, дигар лоиҳаҳои, ки зарурат ва ҳисоботи техникӣ-иқтисодии гирифтани қитъаи заминро асоснок мекунанд, ба ҳисоб меравад» (моддаи 38.1 Кодекси замини ҶТ).

«Гирифтани замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ дар ҳолатҳои истисно ҳангоми мавҷуд набудани роҳҳои дигари ҷойгиронии иншоотҳо, дар ҳолатҳои зерин ба амал бароварда мешавад:

- 1) иҷро кардани ўҳдадорҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки тибқи тартиби муқарраршуда эътироф шудаанд;
- 2) таъсиси маҳалҳои нави аҳолинишин, васеъ кардани шаҳр ва маҳалҳои аҳолинишин;

3) ҷойгирони иншоотҳои зерин:

- иншоотҳои мудофия ва амният;

- иншоотҳои инфраструктураи нақлиётӣ: роҳҳои мошингард, кӯчаҳо, пулҳо, нақбҳо, эстакадаҳо ва дигар сохтмонҳои муҳандисию нақлиётӣ, иншоотҳои алоқа;

- иншоотҳои таъминоти барқ, газ, гармӣ ва об, инчунин иншоотҳои равона кардани обҳои қорезӣ;

- мактаб, китобхона, беморхона, қабристон, боғҳои истироҳатӣ, майдончаҳои бозӣ ва варзишӣ ва дигар эҳтиёҷоти иҷтимоӣ ва инчунин биноҳои давлатие, ки ба мақсадҳои давлатӣ ва ҷамъиятӣ хизмат меку-
нанд;

4) кашф шудани қанданиҳои фойданок;

5) ҳифзи иншоотҳо ва ёдгориҳои, ки арзиши археологӣ, таърихӣ ва илмӣ доранд, дар ҳолатҳои, ки онҳо ҳавфи нобудшавӣ доранд ё гирифтори харобшавӣ мебошанд» (моддаи 38 Кодекси замини ҚТ).

Мақомоти маҳаллии заминсозӣ бояд заминистифодабаранда ва ё истифодабарандаи дигар ҳуқуқҳои бақайдгирифташудаи вобаста ба заминро на дертар аз як сол то гирифтани қитъаи замин дар бораи он ба таври хаттӣ огоҳ созад (моддаи 40 Кодекси замини ҚТ).

«Тамоми қарорҳо дар бораи гирифтани қитъаи замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ дар рӯзномаҳои ҷумҳуриявӣ ба забонҳои давлатӣ ва русӣ дар давоми панҷ рӯзи қорӣ аз тарафи мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ки қарор қабул намудааст, интишор карда мешаванд.

Тамоми қарорҳо дар бораи тасдиқ намудани ҳуҷжатҳои шахрсозӣ бо тартиби муқаррарнамудаи ҳамин модда интишор карда мешаванд. Лоиҳаҳои дорои хусусияти меъморӣ – шахрсозидошта, аз ҷумла нақшаҳои генералии сохтмон барои шиносии умум озод буда, дар шакли макетҳои алоҳида дар ҷойҳои дастраси мардум, ки мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ муайян кардааст, дар тамоми давраи амалишавии онҳо гузошта мешаванд. Ин макетҳо барои шиносӣ дар давоми 10 рӯз баъди тасдиқ шудан то рӯзи охири амалӣ шудани онҳо пешниҳод карда мешаванд» (моддаи 40.1 Кодекси замини ҚТ).

Гирiftани қитъаи замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ аз заминистифодабарандагон ва ё истифодабарандагони дигар ҳуқуқҳои бақайдгирифташудаи вобаста ба замин мумкин аст баъд аз амалҳои зерин анҷом дода шавад:

- баъди бо хоҳиши онҳо чудо кардани қитъаи замини баробарарзиш;
- дар маҳали нав аз ҷониби шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ба рои онҳо қитъаи замин чудо карда мешавад, бо тартиби муқарраргардида сохтани манзил, корхонаҳои истеҳсоли ва дигар сохтмонҳои аз рӯи таъинот монанд ва баробарарзиш ё ин ки дар шакли пулии арзиши он;
- мутобиқи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон ҷуброни ҳаҷми пурраи ҳамаи зарарҳои расонидашуда, ҳамчунин фоидаи аздастрафта.

Ҳангоми гирифтани қитъаҳои замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ тамоми зарар бо нархҳои бозорӣ баҳо дода шуда, бо дарназардошти ҷойгиршавии қитъаи замин ҳисоб карда мешавад ва аз ҷониби шахсоне, ки ба манфиати онҳо замин гирифта мешавад, пардохт мегарданд.

Баҳогузори замин мутобиқи Қонуни ҚТ «Дар бораи баҳои замин» аз 12 майи соли 2001 анҷом дода мешавад.

Арзиши кадастри қитъаи замин - арзиши қитъаи замин, ки дар асоси тавсифи қитъаи замин бо истифодаи усул ва қоидаҳои коркарди ахбори оморӣ муайян карда шудааст.

Нархи меъёрии замин – нишондиҳандаи асосии баҳои замин бо ифодаи пулӣ, ки арзиши сифати муайян ва ҷойгиршавии қитъаи заминро тавсиф мекунад.

Баҳогузори умумии кадастри замин оид ба муайянкунии арзиши он дар тамоми ҳудуди ҷумҳурӣ гузаронида мешавад.

Баҳогузори инфиродии кадастри замин муайян кардани арзиши қитъаи мушаххаси заминро пешбинӣ менамояд (моддаҳои 1, 8 Қонуни ҚТ «Дар бораи баҳои замин»)

Дар ҳолати норозӣ будан ба андоза ва шартҳои ҷуброни зарар, заминистифодабаранда ҳуқуқ дорад ба суд муроҷиат намояд.

Талафот вобаста ба гирифтани заминҳо аз гардиш аз ҷониби шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ба онҳо ин намудҳои замин бо мақсадҳои ғайриқишоварзӣ дода мешаванд, ҷуброн карда мешавад.

Ҳангоми ҳисобкунии талафот вобаста ба гирифтани заминҳо аз гардиш меъёрҳои арзиши азхудкунии заминҳои нав ва бехтар намудани ҳолати заминҳои мавҷуда бо мақсади истеҳсоли маҳсулоти қишоварзӣ ба андозаи на камтар аз маҳсулоти истеҳсолшуда дар қитъаҳои зами-

ни гирифташуда ё истехсоли маҳсулоти пеш аз пастшавии сифати ин китъаҳо истехсолшуда истифода мешаванд.

Чуброни зарари заминистифодабарандагон ва ё истифодабарандаи дигар ҳуқуқҳои бақайдгирифташудаи вобаста ба замин ва талаф вобаста ба гирифтани заминҳо аз гардиш дар ҳолати гирифтани китъаи замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ то гирифтани замин аз ҳисоби шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ҷаъолияташон зарурати гирифтани заминро ба миён овардааст, ба амал бароварда мешавад (моддаҳои 41-43 Кодекси замини ҚТ).

Танзими муфассали масъалаи чуброни зарари заминистифодабарандагон бинобар гирифтани китъаҳои замин барои эҳтиҷоти давлатӣ ва ҷамъиятӣ дар **Низомномаи тартиби чуброни зарари заминистифодабарандагон ва талафоти истехсолоти кишоварзӣ** зикр шудааст.

Ҳангоми муайян кардани маблағи зарари заминистифодабарандагон¹ инҳо ба ҳисоб гирифта мешаванд

- арзиши барасмиятдарории ҳуқуқи истифодаи замин бо дарназардошти беқурбшавии асъор;
- арзиши амволи манкули дар китъаи замин ҷойгирбуда, аз ҷумла дарахтони мевадиханда, буттамева, ниҳолҳои муҳофизатӣ ва дигар ниҳолҳои бисёрсола;
- арзиши қорҳои истехсолии нотамом (қорҳои шудгор, пошидани поруб, кишт ва дигар қорҳо);
- арзиши ҳосили ғундоштанаашудаи зироатҳои кишоварзӣ;
- дигар зараре, ки ба заминистифодабарандагон бо сабаби пеш аз мӯҳлат қатъ гардидани ӯҳдадорихои онҳо тибқи қарордодҳо ё шартномаҳо расонида шудааст.

Хароҷоти вобаста ба чуброни зараре, ки ба заминистифодабарандагон расонида шудааст, дар сметаи сохтмони объектҳои, ки барои ҷойгиронии онҳо китъаҳои замин гирифта мешаванд ё муваққатан ишғол карда мешаванд, пешбинӣ карда мешавад, ё ки ба натиҷаҳои ҷаъолияти хоҷагидории шахсони дахлдори ҳуқуқӣ ва воқеие, ки китъаҳои замин ба онҳо дода мешаванд, мансуб дониста мешаванд.

Дигар зарари заминистифодабарандагон, ки бо гирифтани муваққатан ишғол кардани китъаи замин вобаста мебошанд, бо дарназардошти хароҷоти воқеан анҷомдода муайян карда мешавад².

¹ Банди 7 Низомномаи тартиби чуброни зарари заминистифодабарандагон ва талафоти истехсолоти кишоварзӣ (бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 декабри соли 2000, № 515 тасдиқ шудааст).

² Бандҳои 12, 19 Низомнома.

Як қатор моддаҳои Кодекси манзили ҚТ (36, 37, 63, 64, 66, 69) асосҳо ва тартиби кӯчонидани шаҳрвандонро аз манзили истиқоматӣ танзим менамоянд:

Шаҳрвандон дар ҳолатҳои заил аз биноҳои фонди манзили давлатӣ ва ҷамъиятӣ кӯчонида шуда, бо ҳонаи дигари истиқоматию обод таъмин мегарданд:

- агар биное, ки дар он ҳонаи истиқоматӣ воқеъ аст, вайрон карда шавад;
- агар бино (ҳонаи истиқоматӣ) бо мақсади ғайриистіқоматӣ аз нав таҷҳизонида шавад;
- агар хавфи фӯрӯравию бино (ҳонаи истиқоматӣ) таҳдид кунад.

Агар ҳонаи истиқоматӣ дар биное воқеъ бошад, ки бо сабаби гирифтани қитъаҳои замин он барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ бояд вайрон карда шавад, инчунин агар бино (ҳонаи истиқоматӣ) бо масади ғайриистіқоматӣ аз нав таҷҳизонида шавад, бо шаҳрвандони аз ин бино (ҳонаи истиқоматӣ) кӯчбаства ҳамон корхона, ташкилот ё муассисае, ки қитъаи замин ба он ҷудо карда мешавад ё бинои (ҳонаи) аз нав таҷҳизонидашуда барои он дода мешавад, манзили дигари ободи истиқоматӣ медиҳад.

Вайрон кардани бинои истиқоматӣ аз сабаби ҷудо кардани қитъаи замин барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ ё аз нав таҷҳизонидани бинои (ҳонаи истиқоматӣ) ба ҳонаи ғайриистіқоматӣ фақат баъди ба шахсони кӯчондашаванда додани манзили баробарарзиш сурат мегирад.

Дар ҳолатҳои дигари вайрон кардани бинои истиқоматӣ ба шаҳрвандони аз он кӯчанда ташкилотҳои давлатӣ, кооперативӣ ё дигар ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки бино дар тобеияташон мебошад ё мақомоти давлатии ҳокимияти иҷроияи маҳаллӣ ҳонаи дигари истиқоматию обод медиҳанд.

Истиқоматгоҳи дигари обод, ки ба шаҳрвандон бинобар кӯчонидан пешниҳод карда мешавад, бояд ба талаботи зерини муайян ҷавобгӯй бошад:

- Истиқоматгоҳ ба андозаи 12 метри мураббаъ ба ҳар як кас дода мешавад.
- Истиқоматгоҳ дар ҳудуди ҳамон нуктаи аҳолинишин дода мешавад.
- Ҳангоми додани ҳонаи истиқоматӣ, дар як утоқ ҷойгир на-

мудани ашхоси гуногунчинси аз 7-сола калонтар, ба ғайр аз зану шавҳар манъ аст.

- Хонаи истиқоматӣ, бо дарназардошти вазъи саломатии шаҳрвандон, ҷойи қор, инчунин ба эътибор гирифтани дигар ҳолатҳои қобили таваҷҷӯҳ, дода мешавад.
- Ба маъҷубон, кӯҳансолон, ашхоси гирифтори бемориҳои дилу рағҳои хунгузар ва дигар бемориҳои вазнин хонаҳои истиқоматӣ тибқи хоҳишашон дар манзилҳои поён ё дар биноҳои лифтдор дода мешаванд.

Ҳангоми муайян кардани андозаи хонаи истиқоматии додашаванда дар сила мавҷуд будани зане, ки ҳомиланокии бештар аз 12-ҳафтаина дорад, ба инобат гирифта мешавад.

Агар кироиягир квартираи алоҳида ё аз як утоқ зиёдтарро ишғол карда бошад, ба ӯ мутаносибан бояд квартираи алоҳида ё хонаи истиқоматии алоҳидаи дорои чунин миқдор утоқ дода шавад.

Агар кироиягир майдони изофагии истиқоматӣ дошта бошад, ба ӯ мутобиқи меъёри пешбинигардида 12 метри мураббаъ, ба кироиягире, ки барои майдони истиқоматии иловагӣ ҳуҳуҳ дорад - бо дарназардошти ҳуқуқ ба майдони иловагии истиқоматӣ хонаи истиқоматӣ дода мешавад.

Хонаи истиқоматӣ, ки ба шахси кӯчбаста дода мешавад, бояд дар қарори суд ё прокурор оид ба кучонидан сабт гардида, дар он суроғи хонаи истиқоматӣ нишон дода шавад.

Хулосаҳо

Қонунгузори миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон – Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси манзил, Кодекси замин, Низомномаи тартиби ҷуброни зарари заминистифодабарандагон ва талафоти истеҳсолоти кишоварзӣ, дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии миллие, ки масъалаҳои кӯчонидан ва додани ҷубронпулиҳоро танзим менамоянд, дар маҷмӯъ ба стандартҳои байналмилалӣ, аз ҷумла ба сиёсати Бонки Ҷаҳонӣ оид ба масъалаҳои кӯчонидани маҷбури мутобиқат мекунанд, вале ҳамчунин як қатор номувофиқатиҳо низ вучуд доранд.

Масалан, қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯчониданро ҳамчун барномаи маҷмӯии рушди устувор арзёбӣ намекунад, балки

танҳо пешниҳод намудани манзил/қитъаи замини баробарарзиш ва ҷуброн намудани зарар ва талафот аз кӯчониданро кафолат медиҳад.

Стандартҳои байналмилалӣ ба андешидани амалҳои зерин даъват мекунанд:

- Баъди кӯчонидан таъмин намудани гирифтани кӯмак дар муддати муайяни давраи гузариш, ки давомнокии он бо дарназардошти арзёбии асоснокии вақте, ки барои барқарорсозии манбаъҳои воситаҳои рӯзгузаронӣ ва сатҳи зиндагӣ зарур мебошад, ҳисоб карда мешавад.
- Кӯмак ба муҳочирон дар бехтарсозии музди меҳнат ва сатҳи зиндагӣ, ё ки ақалан ба сатҳи то давраи муҳочират наздик кардани онҳо.
- Таъмин намудани маблағи харочот барои кӯчидан.
- Гузаронидани тренингҳо оид ба ҷустуҷӯи кор.
- Расонидани кӯмаки моддӣ дар давраи интизории барқароршудани даромад.

Мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ, ҳангоми ҳалли масъалаҳои кӯмакрасонӣ ва ҷуброн ба шахсони муҳочир гурӯҳҳои зерин ба инobat гирифта мешаванд:

- Онҳое, ки ба замин ҳуқуқҳои расмӣ қонунӣ доранд.
- Онҳое, ки дар лаҳзаи оғози барӯйхатгири ба замин ҳуқуқҳои расмӣ қонунӣ надоранд, вале барои барасмиятдарории қонунии ҳуқуқ ба чунин замин ё объект даъво доранд.
- Онҳое, ки ба замин, ки онро ишғол мекунанд, ҳуқуқи қонунии эътирофшуда надоранд ва барои барасмиятдарории ҳуқуқҳои қонунӣ ба замин даъво намекунанд.

Қонунгузории миллӣ танҳо шахсонро, ки ба манзил ва замин, ки гирифта мешавад, ҳуқуқи қонунӣ доранд, ҳамчун объектҳои гирандаи кӯмак ва ҷуброн арзёбӣ менамояд.

Дар қонунгузории миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки масъалаҳои кӯчонидан ва муҳочиратро танзим менамояд, ба чунин категорияҳои осебпазири шахсон, ба монанди занон, кӯдакон, ҷавонон, кӯҳансолон ва ғайра таваҷҷӯҳи махсус зоҳир карда намешавад.

Рӯйхати қонунгузори истифодашуда:

1. Конститутсияи (Сарқонини) Ҷумҳурии Тоҷикистон.
2. Эъломияи Умумии Ҳуқуқи Башар.
3. Паймони Байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи шахрвандӣ ва сиёсӣ.
4. Паймони Байналхалқӣ доир ба ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ.
5. Сиёсати амалиётии Бонки Ҷаҳонӣ СА 4.12 оид ба кӯчонидани маҷбурӣ (иҷборӣ) аз моҳи декабри соли 2001.
6. Дастурамали амалиётии Бонки Ҷаҳонӣ аз 1 июни соли 1990. ОД 4.30 (Директиваи амалиётӣ).
7. Мулоҳизаҳои умумии №2 (1990) Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи башар.
8. Мулоҳизаҳои умумии № 4 Кумитаи оид ба ҳуқуқи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, Иҷлосияи шашум, соли 1991.
9. Мулоҳизаҳои умумии № 7 КҲИИФ, Иҷлосияи шонздаҳум, соли 1997.
10. Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон.
11. Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон.
12. Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон.
13. Кодекси муурофиавии граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон.
14. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи баҳои замин».
15. Низомномаи тартиби ҷуброн намудани зарари заминистифодабарандагон ва талафоти истехсолоти кишоварзӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 декабри соли 2000, № 515 тасдиқ шудааст.

**Шарҳи мухатасари
сиёсати Бонки Ҷаҳонӣ
оид ба кӯчонидани маҷбурӣ (ичборӣ)**

Банақшагирии ибтидоӣ, лоиҳакашӣ ва сохтмони НБО-и Роғун солҳои 80-уми асри гузашта оғоз гардида буд. Ҷанги шаҳрвандии соли 1992 қорҳои минбаъдаро боздошт.

Қорҳои сохтмони аввалҳои солҳои 80-ум оғоз гардида буданд, вале соли 1992 боздошта шудаанд, ин қорҳо соли 2006 дубора оғоз карда шудаанд, аз бучети кишвар барои идома додани қорҳои барқарорсозӣ дар объекти мазкур маблағҳои зиёде ҷудо карда мешаванд.

Масъалаи асосии афзалиятнок кӯчонидани сокинони 63 деҳаи дорой миқдори умумии қариб 30,000 аҳоли аз минтақаи зери оби обанбор мебошад. Кӯчонидан охири қорҳои 1980-ум оғоз гардида буд ва як қисми сокиноне, ки дар минтақаи зери оби обанбор истиқомат мекарданд алақай ба истиқоматгоҳҳои нава, ки таҳиягари лоиҳа дар шаҳри Роғун, Обигарм ва дигар минтақаҳои Тоҷикистон пешниҳод карда буд, кӯчида буданд¹.

**Сиёсат ва расмиёти Бонки Ҷаҳонии Русд
нисбати масъалаҳои кӯчонидан**

Сиёсати амалиёти Бонки Ҷаҳонӣ (минбаъд – БҶ) СА 4.12 оид ба кӯчонидани маҷбурӣ (ичборӣ) мақсадҳои зеринро пайгирӣ менамояд:

- ✓ Роҳ надодан ва кам кардани ҳолатҳои кӯчонидани маҷбурӣ ва оқибатҳои вобаста ба он.
- ✓ Муносибат қардан ба кӯчонидан ҳамчун ба барномаҳои рушди устувор.
- ✓ Таъмин намудани одамон (онҳое, ки кӯчонида мешаванд) бо имкониятҳо барои иштирок дар барномаҳои кӯчонидан.
- ✓ Ба муҳочирон кӯмак расонидан дар бехтар гардидани музди меҳнат ва сатҳи зиндагии онҳо, ё ки ақаллан ба сатҳи то кӯчонидан наздик қардани онҳо.

СА 4.12 нисбати ҳамаи ҷуъзҳои (компонентҳои) лоиҳа, ки

¹ НБО-и Роғун, Тоҷикистон: Супориши техникӣ (СТ) барои Таҳияи Арзёбии Таъсири Экологӣ ва Иҷтимоӣ (АТЭИ), Бонки Ҷаҳонии Русд

натиҷаашон кӯчонидани ногаҳонӣ/азхудкунии заминҳо, сарфи назар аз сарчашмаҳои маблағгузори мебошад, қобили истифода аст.

СА 4.12 ба оқибатҳои бевоситаи иқтисодӣ ва иҷтимоие, ки аз лоиҳаҳои дастгиринамудаи Бонк бармеоянд, инчунин бинобар қабули ногаҳонии замин дар натиҷаи инҳо ба миён омадаанд, татбиқ мегардад:

- ✓ Аз даст додани ашӯҳо (молу мулк) ё аз даст додани дастрасӣ ба ашӯҳо.
- ✓ Аз даст додани манзил ё кӯчонидан.
- ✓ Аз даст додани манбаъҳои даромад ё воситаҳои рӯзгузаронӣ (зиндагонӣ) (сарфи назар аз зарурати кӯчонидани шахсони зарардида ба ҷойи дигар).

Шахсони асосии амалкунанда дар барномаи кӯчонидан (муҳочират) инҳо мебошанд:

- ✓ Шахсоне, ки кӯчонида мешаванд ва намояндагони онҳо.
- ✓ Аҳолии қабулкунанда (аҳолии ноҳияҳое, ки муҳочиронро қабул мекунанд).
- ✓ Муассисае, ки лоиҳаро татбиқ менамояд.
- ✓ Мақомоти ҳокимияти давлатии сатҳи ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ ва маҳаллӣ.
- ✓ ТҒҲ ва муассисаҳои давлатӣ.
- ✓ Тарафе, ки лоиҳаро таҳия намудааст.
- ✓ Ширкатҳои хусусие, ки ба лоиҳа ҷабл шудаанд.
- ✓ Муассисаҳои маблағгузор.
- ✓ Мушовироне, ки таҳқиқотҳои мухталифро анҷом медиҳанд.

Оқибати кӯчонидан метавонад аз даст додани замин, дигар молу мулк (киштзорҳои кишоварзӣ ва ғайра; хонаҳо ва дигар иморатҳо; ашӯҳо – ҷоҳҳо, дарахтон, ғалла) бошад.

Сиёсати Бонки Ҷаҳонӣ оид ба кӯчонидан чунин ба имкониятҳои муҳим барои шахсони кӯчонидашаванда, ба монанди инҳо дахл мекунад:

- Ҳуқуқи истифодаи замин;
- Дастрасӣ ба таҳсил, имкониятҳои таъмини қор, гирифтани қарз;

- Манзил, инфрасохтор ва хизматрасониҳои иҷтимоӣ.

Инчунин масъалаҳои зерин, ба монанди:

- Ҳифз ва ҳалли оқилонаи масъалаҳои муҳити зист.
- Мониторинг ва арзёбӣ ва ғайра.

Дастурамали амалиёти Бонки Чаҳонӣ аз 1 июни соли 1990 ДИ 4.30 (Директиваи амалиётӣ (минбаъд – ДА) оид ба масъалаҳои кӯчонидани маҷбури (ичборӣ) ҳамчун дастурамал барои кормандони Бонки Чаҳонӣ (минбаъд – БЧ) таҳия гаридида буд. Мақсади сиёсати Бонк нисбати кӯчонидан аз он иборат аст, ки афзалиятҳо гирифтани аҳолие, ки дар натиҷаи лоиҳа маҷбур аст ҷойи истиқомати худро тағйир диҳад, таъмин карда шавад. Кӯчонидани маҷбури (ичборӣ) ҷузъи ҷудонопазири сохтори лоиҳа мебошад ва ин масъала бояд дар марҳилаҳои аз ҳама аввали таҳияи лоиҳа ҳал карда шавад¹.

Мақсадҳои Дастурамали амалиёти Бонки Чаҳонӣ аз 1 июни соли 1990 ДА 4.30 инҳо мебошанд:

- Дар он ҷое, ки ин имконпазир аст, роҳ надодан ба кӯчонидани маҷбури ё ба ҳадди камтарин расонидани миқёси он, барои ин бояд тамоми вариантҳои имконпазири алтернативии лоиҳа баррасӣ карда шаванд. Масалан, тағйир додани самти роҳҳо ё паст кардани сатҳи сарбанд метавонад эҳтиёҷоти кӯчониданро камтар кунад.
- Дар он ҳолатҳое, ки кӯчонидан ногузир аст, бояд нақшаҳои кӯчонидан таҳия карда шаванд. Тамоми ҳолатҳои кӯчонидани маҷбури бояд мисли барномаҳои рушд ба нақша гирифта шаванд ва анҷом дода шаванд, муҳочирон бо захираҳои кофӣ сармоягузори ва имкониятҳои гирифтани ҳиссаи худ аз афзалиятҳои татбиқи лоиҳа таъмин карда шаванд. Шахсони муҳочиршуда бояд (i) бар ивази зиёне, ки ба онҳо расонида шудааст дар ҳаҷми пурраи

¹ Дастурамали амалиёти Бонки Чаҳонӣ аз 1 июни соли 1990 ДА 4.30 (Директиваи амалиётӣ)

П Ба чунин лоиҳаҳо метавонад сохтмон ё сохтани (а) сарбандҳо, (б) шаҳрҳо ё бандарҳои нав, (в) объектҳои истиқоматӣ ва инфрасохтори шаҳрӣ, (г) конҳо, (д) корхонаҳои бузурги саноатӣ, (е) роҳҳои оҳан ё роҳҳои автомобилгард, (ж) каналҳои обёрӣ ва (з) боғҳои миллӣ ё минтақаҳои ҳифзшаванда мансуб бошанд. Гурезагоне, ки аз офатҳои табиӣ, ҷангҳо ё низоъҳои шахванӣ паноҳ бурдаанд, низ муҳочирони маҷбури мебошанд, вале дар бораи онҳо дар директиваи мазкур сухан намеравад (нигаред ба ДА 8.50, Кӯмак дар баргарафасозии оқибатҳои ҳолатҳои фавқуллода).

ДА 4.00, Замимаи А, Экспертизаи экологӣ, банди 2, ва Замимаи А3.

харочот барои кӯчонидан то оғоз гардидани марҳилаи фаъоли кӯчонидан чубронпулӣ гиранд; (ii) барои кӯчидан бо кӯмак таъмин карда шаванд ва онҳо дар муддати давраи гузариш дар чойи нави истиқомат дастгирӣ карда шаванд; ва (iii) саъю кӯшишҳои онҳо ҷаҳати баланд бардоштани сатҳи зиндагии пештарашон, қобилияти гирифтани даромад, сатҳи истехсолот ё ки, ҳадди ақал, барқарор кардани онҳо дастгирӣ карда шаванд. Бояд ба эҳтиёҷоти гурӯҳҳои камбизоати аҳолие, ки кучонида мешаванд, таваҷҷӯҳи махсус зоҳир карда шавад.

(в) Бояд иштироки худи ҷомеаҳо дар банақшагирӣ ва татбиқи лоиҳаҳои кӯчонидан ташвиқ карда шавад. Моделҳои дахлдори ташкилотҳои иҷтимоӣ бояд таъсис дода шаванд, ниҳодҳои мавҷудаи иҷтимоӣ ва фарҳангии муҳочирон ва аҳолии ноҳияҳое, ки муҳочирон ба онҳо кӯчонида мешаванд, бояд дастгирӣ ва ҳадди аксар истифода карда шаванд.

(г) Муҳочиронро бояд дар ҷомеаҳое, ки онҳоро қабул мекунанд, аз нигоҳи иҷтимоӣ иқтисодӣ ҳамгирой карда шаванд, то ки таъсири манфӣ ба ин ҷомеаҳо ба ҳадди камтарин расонида шавад. Бехтараш ин ҳамгирой бо роҳи банақшагирии кӯчонидан ба он ноҳияҳое, ки аз татбиқи лоиҳа манфиат мегиранд, инчунин бо роҳи доир намудани машвартҳо бо тарафҳои қабулкунанда таъмин карда шавад.

(д) Замин, фонди манзил, инфрасохтор ва дигар намудҳои чуброн бояд ба аҳолие, ки бо оқибатҳои номусоид рӯ ба рӯ мегарданд, ба гурӯҳҳои таҳҷой, ақаллиятҳои миллӣ ва шахсоне, ки ба заминҳои давлатӣ бо мақсади харидорӣ намудани онҳо кӯчидаанд, онҳое, ки метавонанд ҳуқуқи истифодабарӣ ё ҳуқуқи муқаррарӣ ба замин ё дигар захираҳои барои татбиқи лоиҳа гирифташуда дошта бошанд, пешниҳод карда шаванд. Ба замин ҳаққи ҳуқуқӣ надоштани чунин гурӯҳҳо набояд барои ба онҳо додани чуброн монеъ шавад.

ДА 4.30 ба он асос меёбад, ки Лоиҳаҳои рушде, ки кӯчонидани маҷбурии одамонро дар назар доранд, одатан боиси ба вучуд омадани проблемаҳои ҷиддии иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ мегарданд: системаҳои хоҷагидорӣ вайрон мешаванд; дорониҳои истехсолкунанда ва манбаъҳои даромад аз даст мераванд; одамон ба чойҳое кӯчонида

мешаванд, ки малакаҳои истехсолӣ дар он ҷо мумкин аст чандон талаб карда нашавад, сатҳи рақобат барои захираҳо бошад мумкин аст баландтар бошад; сохторҳои чомеавӣ ва шабакаҳои иҷтимоӣ заиф мегарданд; гурӯҳҳои хешовандон пароканда мешавад ва хусусиятҳои хоси фарҳангӣ, нуфузи анъанаҳо аз байн мераванд, имкониятҳо барои расонидани кӯмаки ҳамдигарӣ маҳдуд мегарданд. Агар тадбирҳои дахлдор ба таври дақиқ ба нақша гирифта нашавад ва андешаи нашавад, муҳочирати маҷбури метавонад боиси маҳрумиятҳои ҷиддии тӯлонӣ, камбизоатӣ ва зиёни экологӣ гардад.

Банақшагирии кӯчонидан

Нақшаҳои кӯчонидан бояд дар асоси стратегияи рушд ва маҷмуи ҷорабиниҳои, ки ба беҳтар гардонидан ё, ҳадди ақал, барқарорсозии асосҳои иқтисодии ҳаёти шахсони кӯчонидашуда равона карда шудаанд, таҳия карда шаванд. Ҳама нақшаҳои кӯчонидан бояд ҷадвали татбиқи ҳар як ҷорабиниҳо дар бар гиранд, ки ҷорабиниҳои ибтидоии аввалия ва омодагӣ, ҳуди ҷараёни кӯчонидан, инчунин ҷорабиниҳои иқтисодӣ ва иҷтимоии баъди кӯчониданро фаро мегирад.

Таҷриба нишон медиҳад, ки танҳо як ҳуди ҷубронпулӣ, ҷунгоида, кофӣ намебошад. Дар таркиби нақшаи кӯчонидан метавонад муҳочирати ихтиёрӣ пешбинӣ карда шавад, ба шарте ки ба нақша ҷорабиниҳои дохил карда шаванд, ки ҳолатҳои махсуси муҳочирони маҷбуриро ба инобат мегиранд. Ҳангоми кӯчонидани одамон аз муҳити кишоварзӣ бояд ба усулҳои кӯчонидани вобаста ба замин бартарият дода шавад. Дар сурати вучуд надоштани қитъаҳои замини муносиб, истифода намудани усули ба замин алоқаманд набуда, вале ба имкониятҳои таъмин кардан бо кор ё машғулият ба фаъолияти инфиродии меҳнатӣ асосёфта мумкин аст¹.

Яке аз вариантҳои алтернативӣ ҳангоми банақшагирии муҳочират аз таъсис додани воҳиди махсус оид ба муҳочират (кӯчонидан) дар доираи сохторе, ки масъули лоиҳа мебошад, иборат аст: ин метавонад ҷалб намудани дигар идораҳои алоқамандро таъмин намояд. Варианти дигар аз он иборат аст, ки кӯчонидан ба зиммаи маъмурияти минтақавӣ ё шаҳриё вогзор карда шавад, ки аҳоли ва ноҳияро хуб медонад, метавонад мутахассисони маҳаллиро сафарбар намояд, ба забони муҳочирон сухан мегӯяд, ва ниҳоят, барои ҳамгирии муҳочирон

¹ Дастурамали амалиёти Бонки Ҷаҳонӣ аз 1 июни соли 1990.. OD 4.30 (Директиваи амалиётӣ)

дар ҳаёти аҳоли ва ноҳияе, ки муҳочиронро қабул мекунад, масъул мебошад. Ҳамчунин мумкин аст ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ (ТҒҲ) дар банақшагири, татбиқ ва мониторинги раванди муҳочират ҷалб карда шаванд¹.

Қисми зиёди шахсони муҳочир меҳоханд дар ҳайати ҷомеаи қаблан ташаккулёфта, гурӯҳи ҳамсоягон ё гурӯҳи ҳешовандон кӯчанд. Нақшаи муҳочиратро ҳарчи бештар қобили қабул кардан, қандашавии робитаҳоро, ки дар натиҷаи муҳочират рӯй медиҳад нисбатан сабуктар кардан мумкин аст, агар одамон гурӯҳ-гурӯҳ кӯчонида шуда, парокандашавӣ камтар карда шавад, шаклҳои мавҷудаи ташкили коллективӣ ва дастрасӣ ба объектҳои мероси фарҳангӣ нигоҳ дошта шавад².

Иштироки муҳочирони иҷборӣ ва тарафи қабулқунанда дар банақшагирии қабл аз кӯчонидан нақши муҳимро мебозад. Бояд интизор шуд, ки дар ибтидо идеяи кӯчонидан боиси нороҳатӣ мегардад. Барои он, ки ҳамкорӣ, иштирок ва гирифтани нуктаи назари тарафи қабулқунандае, ки муҳочирон ба он ҷо кӯчонида мешаванд, ва аз муҳочирон таъмин карда шавад, онҳоро бояд мунтазам бо иттилоот таъмин кард, инчунин дар ҷараёни раванди амодасозии муҳочирон ба онҳо бояд дар хусуси ҳуқуқҳояшон ва вариантҳои имконпазир машваратҳо гузаронида шавад. Онҳо ҳамчунин бояд имконият дошта бошанд аз миқдори муайяни вариантҳои алтернативии муҳочират варианти қобили қабулашро интихоб намоянд. Ин тадбирҳоро метавон бевосита ё ба воситаи сарварону намоёндогони расмӣ ва ғайрирасмӣ анҷом дод. Таҷриба нишон медиҳад, ки аксаран расонидани кӯмаки арзишманд ва таъмин намудани иштироки самараноки ҷомеаҳоро метавонад ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ анҷом диҳанд. Зиёда аз ин, механизмҳои институтсионалӣ, масалан, вохӯриҳои мунтазами шахсони мансабдоре, ки дар доираи лоиҳа фаъолият мекунанд, ва ҷомеаҳо бояд аз ҷониби муҳочирон ва тарафи қабулқунанда барои он истифода карда шавад, ки проблемаҳои бинобар барномаи кӯчонидан дар рӯ ба рӯи онҳо қарордошта ба маълумоти кормандони лоиҳа дар тӯли тамоми давраи банақшагири ва татбиқи лоиҳа расонида шаванд.

Нақша бояд ҳалли масъалаҳои вобаста ба таъсир ба аҳолии қабулқунандаро пешбинӣ намояд, инчунин чунин таъсири муҳочиратро

1 ДА 14.70, Ҷалб намудани ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ ба фаъолият, ки аз ҷониби Бонк маблағгузорӣ мешавад.

2 ДА 11.03, Ҳалли масъалаҳои мероси фарҳангӣ дар лоиҳаҳои аз ҷониби Бонк маблағгузоришаванда барои муаррифӣ ба сифати ДА 4.50, Мероси фарҳангӣ.

камтар кунад. Чомеаҳои қабулкунанда ва ҳукуматҳои маҳаллӣ бояд иттилоот гиранд ва бо онҳо бояд маслиҳат карда шавад. Тамоми пардохтҳо ба тарафи қабулкунанда барои замин ё дигар дороиҳои, ки ба муҳоҷирон пешниҳод карда мешаванд, бояд бидуни таъхир анҷом дода шаванд.

Барои таҳияи нақшаи воқеии муҳоҷират (кӯчонидан) ба таври дақиқ дарк кардани масъалаҳои ҳуқуқии вобаста ба кӯчонидан зарур аст. Бояд бо мақсади он, ки ҳислати заминаи ҳуқуқии кӯчонидани банақшагирифташуда муқаррар карда шавад таҳлил гузаронида шавад, аз ҷумла (а) миқёси ҳуқуқи давлат ба мусодиракунии иҷбории молу мулки хусусӣ, ҳислати ҷуброни ба он вобастабуда, чи аз ҷиҳати методологияи баҳогузорӣ ва чи аз ҷиҳати марбут ба мӯҳлатҳои пардохт; (б) расмиёти истифодашавандаи ҳуқуқӣ ва маъмури, аз ҷумла раванди пешниҳоди даъвоҳо ва мӯҳлатҳои муқарарӣ барои чунин расмиёт ва ғайра.

Интиҳоб намудани акчанд маҳалҳои имконпазир ва муайян кардани доираи ҷойҳои интиҳобгардида хангоми кӯчонидани чи аҳолии деҳот ва чи аҳолии шаҳр басо муҳим мебошад. Барои кӯчонидани вобаста ба замин, иқтисодии хоҷагидорӣ ва афзалиятҳои маҳалли ҷойгиршавии макони нав бояд, ҳадди ақал, ба нишондиҳандаҳои маҳалли истиқомати пештара баробар бошанд. Бонк бархӯрдхоро дар асоси принсипи «замин бар ивази замин», ки дар доираи он замин, ки бар ивази замини пештара дода мешавад, ҳадди ақал, ба он баробарарзиш мебошад, ташвиқ менамояд.

Ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли бояд таваҷҷӯҳи махсус зоҳир карда шавад.

Ба ҷумлаи гурӯҳҳои осебпазире, ки таҳти хавфи махсус қарор мегиранд, халқҳои таҳқой, гурӯҳҳои аҳолии беамин ва камзамин, инчунин оилаҳои, ки сарвари онҳо занон мебошанд, мансубанд. Ин категорияҳо, ҳатто агар онҳо кӯчонида шуда бошанд ҳам, мумкин аст дар масъалаҳои ҷуброн барои замин аз ҷониби қонунгузориҳои миллӣ ғимоят карда нашаванд. Дар нақшаи муҳоҷират бояд ҷудо кардани замин ё стратегияи оид ба таъмини имкониятҳои алтернативии ба даст овардани даромад, ки аз нуқтаи назари фарҳанг қобили қабул буда, ба таъмини зиндагонии ин категорияҳои аҳоли нигаронида шудаанд, пешбинӣ карда шаванд.

Дар нақшаҳои муҳоҷират бояд таҳлили системаҳои асосии моликият ба замин ва вогзор кардани ҳуқуқ ба замин, аз ҷумла системаи моликияти умумӣ ва системаи истифодаи моликияти шахси бегона, ки

ба ҳуқуқи моликият асос намеёбанд ва бо механизмҳои маҳаллии эътирофгардидаи пешниҳоди замин ба танзии дароварда мешаванд, мавҷуд бошад.

Барои таъмин кардани фаъолияти иҷтимоию иқтисодии ҷомеаҳои муҳоҷиршаванда, ҷудо намудани захираҳои кофӣ барои таъмин намудан бо манзил, инфрасохтор (масалан, обтаъминкунӣ, роҳҳои вурӯд) ва хизматрасониҳои иҷтимоӣ (масалан, мактабҳо, марказҳои тандурустӣ) зарур мебошад. Дар ҷараёни кӯчонидан ва баъд аз он хизматрасониҳои тандурустӣ, хусусан барои занони ҳомила, кӯдакон ва шахсони кӯҳансол, бо мақсади пешгирии намудани хурӯҷи бемориҳо ва афзудани ҳолатҳои фавт бо сабаби нарасидани ғизо, шиддати рӯҳӣ, ки бинобар тарк кардани ҷойҳои таҳҷой ба вучуд омадааст, ва, одатан, хатарҳои афзоишбанди бемориҳо, ки манбаи сирояти онҳо об мебошад, аҳамияти муҳим дошта метавонанд.

Барои сохтани манзил, инфрасохтор ва таъсис додани хизматрасониҳои иҷтимоӣ, омода намудани ҷойи кӯчонидан, сохтани коммуникатсияҳо ва таҳияи лоиҳаҳои меъморӣ зарур мебошад. Азбаски хонаҳои мустақилона ё ба таври ҷамъиятӣ сохташуда, одатан, бештар қабул карда мешаванд ва ба эҳтиёҷоти муҳоҷирон нисбат ба манзили бинокардаи пудратҷӣ бештар мутобиқ мебошанд, ба ҷомеаҳо зарур аст, ки чунин вариантҳо ҳангоме, ки ба онҳо майдонҳои сохмонии дорой инфрасохтори муносиб, нақшаҳои намунавӣ, масолеҳи сохтмонӣ, кӯмаки техникӣ ва «кӯмакпулӣ барои сохтмон» (ба сифати ҷуброн барои даромаде, ки дар даврае, ки муҳоҷирон хонаҳои худро месохтанд, гирифта нашуда буд) пешниҳод карда мешаванд. Ҳангоми банақшагирии манзил инфрасохтор ва хизматрасонӣ бояд афзоиши аҳоли ба инобат гирифта шавад.

Ҳамчунин гузаронидани барӯйхатгирии барои муайян кардани онҳое, ки кӯчонида шудаанд ва инчунин онҳое, ки ба кӯмак эҳтиёҷ доранд, зарур мебошад:

- Онҳое, ки ба замин (ҷуброн) ба таври расмӣ қонунан ҳақ доранд;
- Онҳое, ки дар лаҳзаи барӯйхатгирии ба замин ҳуқуқи расмии қонунӣ надоранд, вале ба чунин замин ё объектҳо (ҷуброн) даъво доранд;
- Онҳое, ки ба замин, ки онҳо ишғол менамоянд (кӯмак дар кӯчонидан) ҳуқуқи эътирофшудаи қонунӣ ё даъво доранд.

Масъалаҳои кӯмак ва чуброн

Масъалаҳои чуброн ба шахсони кӯчонидашаванда бояд арзиши пурраи кӯчонидан (нархи бозори ашӯҳо чамъ арзиши интиқол, бақайдгирӣ ва андозҳо)-ро дар бар гиранд.

Дар айни ҳол метавонад проблемаҳои зерин ба миён оянд:

- Кӣ арзишро муайян менамояд?
- Кӣ инро пардохт мекунад?
- Кай ин ҳал карда мешавад?

Дар амалия проблемаҳои нархгузори номуносиб ва чуброни ғайрикофӣ ба вучуд меоянд.

Дар натиҷаи чуброни ғайрикофӣ метавонад ҳолати аз даст додани имконияти музди меҳнат ба вучуд ояд.

Бояд дар назар дошта шавад, ки:

- оила метавонад аз як чанд нафаре, иборат бошад, ки даромад ба даст меоранд – таҳлили оила зарур мебошад;
- занон имкониятҳои мухталифи бо кор таъмин шудан доранд – таҳлили гендерӣ талаб карда мешавад;
- гурӯҳҳои осебпазир (камбизоатҳо, кӯҳансолон, ақаллиятҳои этникӣ) барои барқарор кардани музди меҳнат имкониятҳои мухталиф доранд – муайян кардани критерияҳои осебпазирӣ тақозо карда мешавад.

Чорабиниҳое, ки тавассути онҳо оқибатҳои манфиро барои шахсони муҳочир сабук ё бартараф кардан мумкин аст:

- таъмин намудани чуброни саривақтӣ ва самаранок ба андозаи арзиши пурраи кӯчонидан барои талафоти ашӯҳое, ки бевосита ба лоиҳа дахл мекунанд. Чуброн/татбиқи муносиби кӯчонидан бояд тибқи чадвали лоиҳа анҷом дода шавад. Одамон бояд чуброни дахлдор гиранд ва то кӯчонидан ба онҳо кӯмак расонида шавад.

Чуброн дар шакли нақдӣ дар ҳолатҳои зерин бамаврид хоҳад буд:

- ✓ Замине, ки лоиҳа гирифтааст – ин қисми ками қитъаи замин мебошад ва дар қисмати боқимондаи он зиндагӣ кардан имконпазир аст.

- ✓ Музди меҳнат ба замин алоқамандӣ надорад.
 - ✓ Чуброн барои он муҳочироне мувофиқ аст, ки барои мустақилона кӯчидан имкониятҳои кофӣ доранд.
- Огоҳонидани аҳоли (аҳолии кӯчонидашаванда) оид ба ҳуқуқ/имкониятҳои азхудкунии заминҳои маҳалли муҳочират.
 - Таъмин намудани кӯмак дар кӯчонидани одамони осебпазир.
 - Таъмин намудан бо манзили мувақатӣ ё, агар зарур бошад, истиқоматгоҳи деҳотии ҳадди ақал мутаносиб ба афзалиятҳои истиқоматгоҳи пештара.
 - Таъмин намудани «замин бар ивази замин» - варианти нисбатан афзалиятнок барои одамоне, ки зиндагиашон (ва музди меҳнаташон) ба замин алоқаманд аст.
 - Пешниҳод намудани кӯмак баъди кӯчидан, дар тӯли давраи гузариш, дар асоси ҳисоби оқилонаи вақте, ки барои барқарорсозии сатҳи зиндагӣ ва музди меҳнат зарур мебошад.
 - Таъмин намудан бо хароҷот барои кӯчидан.
 - Гузаронидани тренинҳо оид ба ҷустуҷӯи қор.
 - Расонидани кӯмаки моддӣ дар давраи интизории барқароршавии даромад.
 - Таҳия намудани механизмҳои дастрасии барасии арзу шикоятҳо.
 - Расонидани кӯмак ба одамон дар беҳтарсозии сатҳи зиндагӣ ё ҳадди ақал ба сатҳи то кӯчидан наздик кардани он.
 - Арзёбии намудани муҳочират ҳамчун барномаи рушд (бо дарназардошти он, ки он тӯлонӣ мебошад):
 - имконияти қор;
 - тренинҳои омӯзишӣ;
 - микрокредитҳо;
 - тренинги махсуси гендерӣ оид ба корхонаҳои хурд.

Истифодаи бархӯрди маҷмӯӣ ҳангоми интиҳоби чорабиниҳо оид ба пешгирии оқибатҳои манфӣ аз кӯчонидан афзалият дорад, зеро танҳо як ҳуди чуброн барқарорсозӣ ва беҳтарсозии сатҳи зиндагиро кафолат дода наметавонад.

Намудҳои кӯчонидани (муҳочирати) иҷборӣ

Лоиҳаҳои роҳҳо – шоҳроҳҳои суръати баланд (ШСБ), роҳҳои

охан, роҳҳои убури, каналҳои обёрӣ – дараҷаи тӯлонӣ ё маҳдуди таъсиррасонӣ.

Соҳаҳои асосии таъсиррасонӣ

- Маҳалҳои деҳот; метавонанд таъсири ҳадди ақал ба заминистифодабарандаи алоҳида дошта бошанд (масалан, роҳҳои убури);
- Маҳалҳои шаҳрӣ; барои лоиҳа мумкин аст кӯчонидани иморатҳо, таъсири зиёд ба шумораи зиёди одамон лозим шавад;

Проблемаҳои пешгирӣ

- Чубронпулӣ – миқдори зиёди пардохтҳои хурд барои муваққатан аз даст додани ашёҳо – таъсири муҳими кумулятивӣ;
- Фаъолият оид ба кӯчонидан бояд байни доираҳои мухталифи ҳуқуқӣ ва/ё байни минтақаҳои мухталифи фарҳангӣ ва забонӣ ҳамоҳанг карда шавад.

Лоиҳаҳои махсус – лоиҳаҳои алоҳида, лоиҳаҳои ғайримаъмулӣ (сарбандҳо, обанборҳо, гузаргоҳҳои байни ШСБ, дафъгоҳҳои партовҳо), ки дар онҳо азхудкунии замин худудҳои муайяно дар бар мегирад.

Соҳаҳои асосии таъсиррасонӣ:

- Мумкин аст низоми зиндагӣ ва тартиби зиндагии одамони кӯчонидашуда, ва одамоне, ки аз замини мазкур вобастагӣ доранд, халалдор гардад;
- Мумкин аст боиси тағйироти зиёди иқтисодӣ ва ҷисмонӣ гардад;

Проблемаҳои пешгирӣ

- Чорабиниҳои мураккабу вазнин оид ба кӯчонидан, махсусан дар маҳалҳои дорои аҳолии зиёд;
- Кӯчонидани тадриҷӣ дар тӯли акчанд сол;
- Нигоҳдории таъминоти устувор бо чуброн барои ҳифзи даромади пештара дар давраи татбиқи лоиҳа.

Лоиҳаҳои шаҳрӣ – муҳити шаҳрӣ (санатсия, канализатсия), инфра-сохтори шаҳрӣ (роҳҳо, роҳҳои охан).

Соҳаҳои асосии таъсир

- Кӯчонидани ҷисмонӣ ва иқтисодие, ки ба манзил, кор ва корхона таъсир мерасонад;
- Азхудкунии қитъаҳои замини начандон калон, вале одамоне маскуншудае, ки корҳо дар он ҷо мумкин аст оқибатҳои вазнин ё гаронарзиш дошта бошанд;

Проблемаҳои пешгирӣ

- Барқарор кардани музди меҳнат дар заминаи корхонае, ки аксаран бо маҳал вобаста аст (яъне, наздиқӣ ба ҷойи кор, истеъмолагарон ва бозор);
- Ҷойҳои муҳочират бояд тавре интихоб карда шаванд, ки наздиқии одамоне муҳочиршударо ба манбаъҳои муқарраршудаи кор ва истироҳат таъмин кунанд;
- Ба роҳ мондани робитаҳои ҳамсоғӣ – сабук гардонидани шабакаи таъминоти иҷтимоӣ.

Машваратҳо

Талаботи **Супориши Техникӣ (СТ) барои таҳияи Арзёбии Экологӣ ва Иҷтимоии Таъсир (АЭИТ)** чунинанд, ки ҳангоми скрининги иҷтимоӣ бояд ба иттилооти заминавӣ оид ба лоиҳа барои одамоне, ки лоиҳа ба онҳо дахл кардааст, тавачҷӯх зоҳир карда шавад. Иттилоот бояд ҳислат ва миқёси лоиҳа, сиёсат ва расмиёти Бонки Ҷаҳонӣ, миқёси тахминии кӯчонидан, мӯҳлатҳо ва механизмҳои барасии арзу шикоятҳо дар бар гирад.

Дар асоси (АЭИТ) бояд шумораи кунунии аҳолии минтақаи зерин об монандаи лоиҳа муайян карда шавад, ки он барои барномаи кӯчонидан ҳамчун асос хоҳад буд, ва ба муҳочирати минбаъдаи одамоне, ки ба ҷуброн ва кӯмак ҳангоми кӯчонидан ҳуқуқ нахоҳанд дошт, роҳ намеридад; иттилоот оид ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли; оид ба андозаи талафоти (ҷисмонӣ ва иқтисодӣ) имконпазир (ҷашмдошт); тавсифи хоҷагиҳои (хонаводаҳои) кӯчонидашуда; иттилоот оид ба ҳуқуқи истифодаи замин; иттилоот оид ба фаъолияти ҳаётии минбаъдаи аҳоли. Ҷорабинҳои оид ба кӯчонидан бояд дар машварат бо аҳолии кӯчонидашаванда, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазир ва замон таҳия карда шаванд.

Машваратҳо раванди дучонибае мебошанд, ки дар он иштироккунандагон оид ба барасмиятдарории лоиҳаҳои пешбинишудае, ки

ба ҳаёти онҳо ва экология таъсир мерасонанд, маслиҳатҳо медиҳанд.

Машваратҳо ба муколамаи байни ҳукуматҳо, ҷомеаҳо, ТҒҲ ва муассисаҳои иҷроқунанда барои муҳокимаи ҳама ҷанбаҳои лоиҳаи пешбинишуда мусоидат менамоянд.

Машваратҳо бояд аз оғози таҳияи лоиҳа ва то ба анҷом расидани он гузаронида шаванд. Машваратҳои доимӣ бояд оид ба инҳо доир карда шаванд:

- Тарҳи лоиҳа;
- Стратегияи кӯчонидан;
- Андозаҳои ҷуброн ва таҳияи мутобиқат барои кӯмак;
- Интиҳоби ҷой барои кӯчонидан ва интиҳоби вақт барои кӯчонидан;
- Имкониятҳои рушд;
- Расмиёти баррасии арзу шикоятҳо;
- Механизмҳои мониторинг ва арзёбӣ.

Роҳбарӣ аз ҷониби Бонки Ҷаҳонӣ идома меёбад, лоиҳа бошад, то аҳду паймонҳои оид ба ҷорабиниҳои кӯчонидан иҷро карда нашудан, баанҷомрасида ҳисобида намешавад. Роҳбарӣ аз ҷониби Бонк метавонад баъди ба анҷом расидани лоиҳа низ идома дошта бошад, агар инро Бонк зарур ҳисобад.

Рӯйхати ҳуҷҷатҳои истифодашудаи БҶ:

1. Сиёсати амалиёти Бонки Ҷаҳонӣ СА 4.12 оид ба кӯчонидани маҷбури (иҷборӣ)
2. НБО-и Роғун, Тоҷикистон: Супориши техникӣ (СТ) барои Таҳияи Арзёбии Экологӣ ва Иҷтимоии Таъсир (АЭИТ), Бонки Ҷаҳонии Рушд.
3. Дастурамали амалиёти Бонки Ҷаҳонӣ аз 1 июни соли 1990. OD 4.30 (Директиваи амалиётӣ).
4. Супориши техникӣ (СТ) барои Таҳияи Арзёбии Экологӣ ва Иҷтимоии Таъсир (АЭИТ).

ҚИСМИ СЕЮМ *Натиҷаҳои таҳқиқот*

1. Натиҷаҳои сӯҳбатҳо бо сокинони шаҳри Роғун

Дар оғоз бояд зикр кард, ки ханӯз моҳи апрели соли 2010 Бюро бо мактуб оид ба пешниҳод намудани иттилоот ба ҶСК «НБО-и Роғун» мурочиат карда буд, ки моҳи апрели ҳамон сол ҷавоби расмӣ гирифта шуда буд, ки дар он гуфта мешавад, ки аз минтақаи зеробмонии НБО-и Роғун 7167 оила дар се марҳила аз ноҳияҳои Нуробод ва Рашт, инчунин шаҳри Роғун кӯчонида мешаванд. Ҷамчунин дар ҷавоб зикр гардида буд, ки ба оилаҳои кӯчонидашаванда дар чунин маҳалҳо, ба монанди деҳаҳои Чорсадаи ноҳияи Дангара, Моинкаҷ, Теппаи Самарқандӣ, Эсанбойи ноҳияи Рӯдакӣ, Тӯйчи шаҳри Турсунзода, Дарбанд, Тӯгчи ноҳияи Нуробод ва дар Лугури Болои шаҳри Роғун қитъаҳои замин, таҳкурсии ҳонаҳо, аз ҷумла таҳкурсии қисман бо ҳонаҳо пешниҳод карда мешаванд. Дар мактуб зикр карда нашуда буд, ки аз кадом деҳаҳо сокинон кӯчонида мешаванд. Масъала дар бораи он, ки аз кадом деҳаҳои мавриди назар аҳоли кӯчонида мешавад, дар лаҳзаи гузаронидани таҳқиқот хеле муҳим ва номуайян буд. Масалан, ҳангоми сафарҳои нахустин ба шаҳри Роғун дар доираи таҳқиқот маълум карда шуд, ки деҳаҳои дар минтақаи зери оби обанбор қарордошта деҳаҳои Тағи Камар, Тағи Ағба, Сеч, Киштроғ, Мироч, Лугури Поён мебошанд. Вале, дар ҷараёни сафарҳои минбаъда деҳаҳои нав ба нав ошкор мегардиданд, ки аз он ҷойҳо кӯчонидани сокинон ба нақша гирифта шуда буд. Ба мактубҳои расмӣ мо ва саволи оид ба он, ки сокинон аз кадом мавзӯҳо кӯчонида мешаванд, мо ҷавоби мушаххас нагирифтём (ба тариқи муфассал дар бораи мактубҳои ирсолнамудаи мо ва ҷавобҳо нигаред ба ҷадвали № 1 Замимаҳо).

Бо мақсади гузаронидани сӯҳбат бо сокинони маҳалли барои таҳқиқот ва арзёбии ҳолатҳои кӯчонидан гурӯҳи таҳқиқотӣ ба шаҳри Роғун 7 сафари дурӯза анҷом дод.

Бояд зикр кард, ки гурӯҳи таҳқиқотӣ ба сифатӣ намуна саволномаи хурди пешакӣ таҳиягардидаро ба забони тоҷикӣ дар ихтиёри худ дошт (аз он ҷумла, дар мавриди зарурат ба забони русӣ низ), ки дар он номгӯи саволҳои ёрирасон барои гирифтани иттилоот дар бораи он, ки ба кучо, кай, бо кадом тарз сокинони маҳаллии минтақаҳои барои кӯчонидан пешбинигардида кӯчонида мешаванд ё алақай кӯчонида шудаанд.

Қабл аз анҷом додани сафар барои гузаронидани сӯҳбатҳои бевосита бо сокинони шаҳри Роғун, ханӯз моҳи декабри соли 2010 дар моҳи аввали фаъолият тибқи лоиҳаи мазкур сафарҳо ба ноҳияи Рашт, шаҳри Роғун ва ноҳияи Нуробод бо мақсади доир намудани сӯҳбатҳо бо намояндагони мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии ин минтақаҳо ва расонидани мактубҳои огоҳонӣ ба ҳукуматҳои ин ноҳияҳо оид ба оғози татбиқи лоиҳаи марбут ба ҳифзи ҳуқуқи шахсонӣ кӯчонидашаванда бинобар сохтмони НБО-и Роғун аз ҷониби ташкилоти мо анҷом дода шуда буданд. Пешакӣ, 20 декабри соли 2010 мактубҳо ба унвони раисони Ҳукуматҳои ин ноҳияҳо, Раиси ҶСК «НБО-и Роғун», ШСХК «Барқи Тоҷик», ба Вазорати энергетика ва саноат бо тавсифи мухтасари мақсадҳо, ном ва марҳилаҳои фаъолияти лоиҳа, инчунин бо хоҳиши пешниҳод намудани иттилоот дар хусуси шумораи одамони кӯчонидашаванда, маҳалҳо, аз кучо ва ба кучо кӯчонида мешаванд, пардохти чуброн ба муҳочирон ва ғайра ба тариқи почта ирсол гардида буданд. Хангоми сафари мазкур ба мо мурассар гардид, ки мактубҳоро супорем, вале бевосита вохӯри намудан бо роҳбарияти ин ноҳияҳо ба мо имконпазир нагардид, ба истиснои роҳбарияти ноҳияи Рашт, ки дар ин хусус дар поён ба таври муфассал баён карда шудааст.

Баъдан, аъзои гурӯҳи таҳқиқотӣ барои баргузор намудани сӯҳбатҳои бевосита бо сокинон сафарҳо анҷом доданд.

Сӯҳбатҳо бо сокинони шаҳри Роғун ва таҳқиқот нишон доданд, ки ба Нақшаи генералии кӯчонидан бинобар сохтмони НБО-и Роғун ба миқдори умумӣ 63 деҳаҳои ноҳияҳои Нуробод, Рашт ва шаҳри Роғун дохил карда шудаанд.

Ҳамчунин хангоми таҳқиқот маълум карда шуд, ки деҳаҳое, ки дар минтақаи зеробмонии НБО-и Роғун қарор доранд, деҳаҳои Таги Камар, Таги Ағба, Сеч, Киштроғ, Мироч, Лугури Поён мебошанд. Ин деҳаҳо бевосита дар минтақаи сохтмони НБО-и Роғун қарор доранд, барои ворид шудан ба ин минтақаҳо иҷозатномаҳои махсуси дорои хошияи сурх зарур мебошад. Тавре ки дар ҶСК «НБО-и Роғун» ба аъзои гурӯҳи таҳқиқотӣ маълум намуданд, барои гирифтани чунин иҷозатномаҳо бо мактуби расмӣ ба унвони Директори генералии ҶСК «НБО-и Роғун» Шулашоф Н.Ш. ё Сардори хадамоти амнияти сохтмони НБО-и Роғун муроҷиат кардан зарур аст. Қарор шуд, ки хангоми сафари навбатӣ ба шаҳри Роғун аз ҷониби мо мактуби расмӣ ба унвони Директори генералии ҶСК «НБО-и Роғун» бо хоҳиши додани иҷозатномаҳо омода карда шуда, ба адресати дахлдор супурда мешавад.

Сичароғ

Хангоми таҳқиқот маълум гардид, ки сокинони деҳаи Сичироғи шаҳри Роғун низ кӯчонида мешаванд, ва барои кӯчонидан ба маҳалли мазкур иҷозатномаи махсус зарур нест. Ба маҳалли мазкур расидан танҳо тариқи ҳаракат аз роҳи канори минтақаҳое, ки воридшавӣ ба онҳо иҷозатномаро талаб мекунад, аз ҷониби гурӯҳи таҳқиқотии мо муяссар гардид.

Баъди расидан ба деҳаи Сичароғ майлум гардид, ки дар ин минтақа 26 хочагӣ ҷойгиранд. Сокинони маҳалли мазкур ба ноҳияи Регар, ҳоло шаҳри Турсунзода кӯчонида мешаванд.

Аз сӯҳбат бо сокинони деҳаи Сичароғ маълум гардид, ки дар ҳар яке аз 26 хочагӣ зиёда аз ду оила истиқомат мекунанд, ба ҳар як оила қитъаи замини алоҳида ба андозаи 8 садаки гектар ҷудо карда хоҳад шуд. Вале, ҷубронпулӣ танҳо ба молики асосии манзил, яъне ба сардори асосии тамоми хочагӣ, ки аз якҷанд оила иборат аст, пардохт карда мешавад. Ҳаҷми ҷубронпулӣ аз баҳогузорию молу мулк вобастагӣ дорад ва он дар ҳар як ҳолат, мутобиқан, гуногун мебошад. Аксаран, молики асосии хочагӣ ё падар ё модар мебошад. Баъзан маблағи ҷубронпулии пардохташуда барои сохтани манзил дар қитъаи ҷудогардида ҳатто аз ҷониби худи сардори хочагӣ кофӣ намебошад. Ҳамин тариқ, ба оилаҳои боқимондае, ки бо сардори хочагӣ якҷоя зиндагӣ мекунанд, лозим меояд, ки хонаи истиқоматиро дар қитъаи замини ба онҳо ҷудокардашуда аз ҳисоби маблағҳои худ созанд.

Ҳамчунин сокинони деҳаи мазкур изҳор намуданд, ки ба онҳо кандани ханаҳои худ ва ҷудо карда гирифтани масолеҳи сохтмони баъри сохтмони минбаъда коршоам иҷозат дода намешавад.

Сӯҳбат бо сокинони деҳаи Сичироғ нишон дод, ки дар лаҳзаи сӯҳбат маблағи ҷубронпулиҳо ба молики манзил дар ҳаҷми пурра пардохта нашудааст, ки ин ҳолат барои сари вақт ба анҷом расонидани сохтмон ва кӯчонидани хочагиҳо мушкilotи муайяне эҷод мекунад ва барои худи муҳожирон низ боиси нороҳатие мегардад, зеро маблағе, ки қисм-қисм дода мешавад ва ҳатто дар ҳаҷми умумӣ барои харидории масолеҳи зарурии сохтмонӣ ва сохтмони минбаъдаи манзил дар қитъаи замини нав ҷудокардашуда кофӣ намебошад.

Дар байни сокинони деҳаи мазкур шахсони маъҷуб, занон ва кӯдакон низ ҳастанд.

«Ман мехостам аз Шумо ё аз дигар ташкилотҳое, ки ба табақаҳои камбизоати аҳолии кӯмак мерасонанд, хоҳиши намоям, ки дар татбиқи мақсад ва вазифаҳои гузошташуда ба мо мусоидат кунед, яъне гуфтаниам, ки дар қўчидан ва ҳалли мушкилоти мо кӯмак расонед. Аз Шумо хеле миннатдор хоҳам буд!», - изҳор намуд ҷавонтисари маъюбе, ки номи худро ба мо гуфтан нахост. Дар ин маврид бояд зикр кард, ки аксарияти қулли нурсидашудагон нахостанд, ки иттилооти шахсии худро ба мо ошкор созанд, зеро онҳо аз таъқиб шудан ё аз кор ронда шудани хешовандони наздиконашон бим доштанд. Онҳо изҳор намуданд, ки ҳатто сарфи назар аз мушкилоте, ки дар рӯ ба рӯи онҳо дар ҷараёни қўчонидан қарор доранд, онҳо дар ин бора ба мансабдорон чизе намегӯянд, онҳо ба он умедворанд, ки ниҳоят дар ояндаи наздик халқи Тоҷикистон «дар рӯшноӣ» зиндагӣ хоҳанд кард.

Бояд зикр намуд, ки хангоми сўхбат баъзе занҳои кўҳансол, охи сард кашида, изҳор карданд, ки ханӯз дар замони Иттиҳоди Шӯравӣ барои муҳочирон китъаҳои замини дигар дар болои деҳаи онҳо дар мавзеи Сичароғи Боло ҷудо карда шуда буданд. Ҳачунин, ба гуфтаи онҳо, ба ин китъаи замин хатти қубури об кашида шуда буд. Вале, мутаассифона, дар замони ҷанги шаҳрвандӣ қубурҳоро дуздада бурданд. Айни замон сокинон омодагии пурраи худро барои бо қувваи худ барқарор кардани хатти қубури об изҳор намуданд, вале танҳо бо шартӣ он, ки китъаҳои замин дар Сичароғи Боло дода шаванд.

Аз суҳанони яке аз сокинон; «Мо алақай тир шудаем, қисми асосии умри худро мо гузаронидаем, ва бештар аз 10 зани маҳалла гирифтори бемориҳои қанданд, бинобар ин мо розӣ ҳастем қўдакони худро ба маҳалли нав фирстонем, зиндагӣ дар он ҷо барои онҳо осонтару хубтар хоҳад буд, онҳо дар он ҷо рушд меёбанд, вале барои худ мехоҳем, ки моро дар деҳаи худамон Сичароғи Боло бимонанд, то ки умри боқимондаи худро, ки Худо ба мо боқӣ гузоштааст, дар замини худ гузаронем».

Зикр кардан боиси хушнудист, ки ба сокинони деҳаи мазкур барои ташкили интиқоли молу мулки худ ба ҷойи нав 3000-сомониғӣ ҷудо карда мешаванд. Вале, аз маблағи ҷудокардашуда 1500 сомониаш беподош ҷудо карда мешавад, боқимонда 1500 сомонӣ дар асоси қарзи имтиёзнок ба мўҳлати 2 сол дода мешавад (яъне сокинон 50%-и маблағи қарзи имтиёзнокро соли 4-уми баъди гирифтани қарзи имтиёзнок дар муддати 2 сол бармегардонанд).

Гирифтани иҷозатномаҳо

3 январи соли 2011 аз ҷониби мо мактуби расмӣ ба унвони роҳбарияти ҚСК «НБО-и Роғун» бо хоҳиши додани иҷозатнома барои воридшавӣ ба минтақаҳои бевосита зери оби обанбор монанда фири-стода шуд.

Таъкид кардан ҷои аст, ки гурӯҳ бо мушкilotи сари вақт нагирифтани ҷавоби роҳбарияти нерӯгоҳ ба хоҳиши пешниҳод намудани иҷозатномаҳо ва бо проблемаҳои дигар хангоми гирифтани онҳо рӯ ба рӯ гардид, вале ниҳоят ба гурӯҳ муяссар шуд, ки иҷозатномаҳои 3-моҳаро бо имконияти тамдиди минбаъдаи мӯҳлати онҳо гирад.

Таги Ағба, Таги Камар, Талхчашма

Дар ҷараёни гузаронидани таҳқиқот маълум гардид, дар деҳаи Таги Ағба ҳамагӣ тақрибан 7-8 хочагӣ ҷойгиранд, вале дар мачмӯъ дар ин хочагиҳо зиёда аз 20 оила бо шумораи умумии 25-30 нафар дар ҳар кадоме аз ин оилаҳо зиндагӣ мекунанд. Сокинони деҳаи мазкур яке аз онҳое мебошанд, ки аъзои гурӯҳи таҳқиқоти самимона қабул карданд ва барои сӯҳбат омода буданд. Ба сокинони пурсидашаванда чунин саволҳо дода шуданд: Оё онҳо аз ҷараёни сохтмони НБО-и Роғун огоҳӣ доранд? Оё онҳо дар бораи он, ки сокинони минтақаҳои зери оби обанбор монанда бояд ба дигар ҷойҳо кӯчонида шаванд, хабар доранд? Оё ҳоло кӯчонидан ҷараён дорад? Раванди кӯчонидан чӣ гуна ҷараён дорад? Ба онҳо бар ивази манзилҳои ҳозирашон чӣ гуна истиқоматгоҳҳо дода мешаванд? Оё чунин истиқоматгоҳҳо бо манзилгоҳҳои ҳозирашон баробарарзишанд? ва ғайра.

Натиҷаҳои сӯҳбат бо сокинони деҳаи мазкурро ҷамъбаст намуда, метавон қайд намуд, ки асосан сокинон дар бораи он, ки вақтҳои охир онҳоро мекӯчонанд, хабар доранд. Вале онҳо аз ин иттилоот на аз сарчашмаҳои расмӣ, балки аз тариқи овозаҳо огоҳ шудаанд. Аз рӯи овозаҳо ҳамчунин ба онҳо маълум аст, ки онҳоро ба деҳаи Саидон, ки хеле болотар аз деҳаи онҳо, дар мавзеи теппачой ҷойгир аст, мекӯчонанд. Айни замон дар минтақаи мазкур ҳеҷ гуна корҳо ҷараён надоранд ва ба касе қитъаи замин ҷудо карда нашудааст, бинобар ин, сокинон то ба ҳол аз намояндагони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Роғун ҷавоби аниқро интизоранд. Дар айни замон бояд таъкид кард, ки ба гурӯҳи таҳқиқотӣ ҳолатҳои маълум гардиданд, ки ба баъзе аз сокинон алақай дар Турсунзода қитъаҳои замин ҷудо карда шуданд ва онҳо алақай дар он ҷо хонаҳо сохтаанд.

Аз суханони яке аз пурсидашудагон: «Ман алақай ду қитъаи замин гирифта, дар он ҷо барои ду писарам хонаҳо сохтам. Барои ин аз ҳукуматдоронамон миннатдорам. Айни замон ман бо мактуб ба Ҳукумат муроҷиат намуда хоҳиш кардам, ки ба ман ва оилаи ман дар қаламрави шаҳри Роғун ё дар атрофи он қитъаи замин ҷудо кунанд, зеро ман намехоҳам зодгоҳи худро, ки ман дар он ҷо ба воя расида, бузург шудаам, тарк кунам.

Тавре ки пурсидашавандагон аз деҳаи Таги Ағба зикр намуданд, бо онҳо вохӯриҳои расмӣ аз ҷониби намояндаҳои ҳукумат (раиси ҷамоат ва намояндаҳои ӯ) гузаронида нашуда буд. Эҳтимол ин бо он алоқаманд бошад, ки рӯзҳои наздик сокинони деҳаи мазкурро ҳоло намекӯчонанд ва, бинобар ҳамин ҳам дар гузаронидани вохӯриҳо бо сокинони деҳаи мазкур ва огоҳонии онҳо эҳтиёҷоте набошад. Вале, занон – сокинони деҳаи мазкур ба таври дигар ҷавоб доданд:

«Ҳанӯз ҷойи аниқи кӯчонидани мо муқаррар карда нашудааст. Намояндаҳои Ҳукумати шаҳри Роғун бо мо ҷамъомадҳо доир намуданд ва оид ба кӯчонидан эълон карданд, вале маҳз ба қадом минтақа кӯчонидани моро маълум накарданд. Ҳамчунин намояндаҳои Ҳукумат баҳисобириши ҳоҷагии моро (чорво ва дарахтон) анҷом доданд ва ваъда доданд, ки зарари онро ҷуброн хоҳанд кард. Ҳоло мо намедонем, ки дар қадом моҳ моро мекӯчонанд. Вале, ба мо намояндаҳои Ҳукумат ваъда доданд, ки қитъаҳои замин дар мавзеи нав ҷудо карда мешаванд ва барои сохтани хонаҳо ба мо маблағ ҷудо хоҳанд кард».

Масъалаи баҳогузорию молу мулк боиси норозигии зиёди сокинони деҳаи кӯчонидашванда гадидааст. Онҳо чунин мешуморанд, ки аз ҷониби намояндаҳои ББИТ (Бюрои байниноҳиявии инвентаризатсияи техникӣ)-и шаҳри Роғун манзилҳои онҳо ба таври дуруст баҳогузорию карда намешаванд.

«Ман ҳанӯз соли 2009 ба Ҳукумати шаҳри Роғун мактубе ирсол карда будам, ки дар он 20 истиқоматкунандаи деҳаамон имзои худро гузошта буданд. Дар мактуби мазкур ман зикр карда будам, ки манзилҳои мо ба таври дурусту нархҳои бозори баҳогузорию карда намешаванд. Вале, ҳанӯз ҳам ман ба мактуби ирсолнамудаи худ ҷавобе нагирифтаам. Вале, ман умеди худро аз даст надодаам ва боварӣ дорам, ки ҳуқуқҳои мо рӯя хоҳанд гардид».

Ба саволи он, ки оё аини замон кӯчонидани аҳоли анҷом дода мешавад, қисми зиёди сокинон зикр намуданд, ки кӯчонидани сокинон ҳоло ҷараён надорад.

Вале, тавре ки дар натиҷаи таҳқиқот муайян гардид, рӯзҳои хеле наздик ҷараёни ба деҳаи **Талхчашма**, ки дар он бештар аз 50 хоҷагӣ бо шумораи умумии 400-450 нафар зиндагӣ мекунанд, кӯчонидани аҳоли оғоз хоҳад ёфт. Дар лаҳзаи сафар бо мақсади сӯҳбат кардан бо сокинони деҳа (аввалҳои моҳи апрели соли 2011) дар минтақаи мазкур кӯчонидани одамон анҷом дода намешуд, вале иттилооте мавҷуд буд, ки ҳамаи масъалаҳо охири моҳи апрел, вақте ки дар масҷиди деҳа бо намояндаҳои Вазорати кишоварзӣ ва Раиси ҷамоате, ки деҳаи Талхчашма дар ҳайати он аст, ҷамъомад баргузор мегардад, ҳалли худро пайдо хоҳанд кард. Ба ҳар як оила дар шаҳри Турсунзода 8 саждаи гектар қитъаи замин ҷудо карда мешавад.

«Намояндаҳои Ҳукумат баҳисобгирии хоҷагиҳо (ҷорво ва дарахтон)-ро анҷом доданд ва ваъда карданд, ки зарари онҳоро ҷуброн мекунанд. Мо ба кӯчонидан розием ва аини замон пардохт кардани ҷубронпулиҳоро дар ҳаҷми 16 000 сомонӣ барои сохтани хонаҳои нав интизорем», - изҳор намуданд сокинони якҷанд хоҷагиҳо.

Дар лаҳзаи анҷом додани таҳқиқот проблемаҳои асосии сокинони деҳаи мазкур масъалаҳои баҳогузорию молу мулк буданд. Сокинон ҳамчунин аз масъалаи баҳогузорию манзил ва пардохтҳои воқеӣ норозӣ буданд – ҳаҷми маблағ на ба фоидаи кӯчонидашавандагон хеле тағйир меёбад.

Тибқи суханони яке аз сокинон: «Хонаи маро соли 2009, 89 000 (ҳаштоду нӯҳ ҳазор) сомонӣ баҳогузори карданд. Ман боғи калон дорам, шароитам хеле мусоид аст, хона аз се утоқ иборат аст ва ҳамчунин иморатҳои иловагӣ барои нигоҳдории ҳезум, оғилхонаҳо ва гайра мавҷуданд. Маблағи баҳогузоришуда ҳоло барои сохтани таҳкурси ва бино кардани хонаи истиқоматӣ дар шаҳри Турсунзода (шаҳраки Тойчӣ, маҳалле, ки оилаи онҳоро ба он ҷо мекӯчонанд), кифоягӣ намекунад. Ман чунин меҳисобам, ки бояд баҳогузорию такрорию манзили ман гузаронида шавад».

Дар деҳаи Таги Камар зиёда аз 36 хоҷагӣ бо шумораи умумии сокинон қариб 500 нафар истиқомат мекунанд. Ба саволи он, ки барои

чӣ дар деҳа ҳамагӣ якчанд хоҷагӣ истиқомат мекунад, вале шумораи оилаҳо ва истиқоматкунандагон ин қадар зиёд аст, ҷавоби комилан оддӣ вучуд дорад. Далели он, ки дар ҳар як хоҷагӣ 2-3, ва ҳатто аз ин ҳам зиёдтар оилаҳо зиндагӣ мекунанд, шаҳодат бар он нест, ки одамон ба ҳамин гуна зиндагӣ одат кардаанд. Гап дар сари он аст, ки аз соли 1960 асри гузашта, вақте, ки лоиҳаи сохтмони НБО-и Роғун қабул ва тасдиқ карда шуда буд ба сокинони минтақаҳои зерин оби обанбор монанди таҷдиду таъмир кардани хонаҳои худ ва сохтани хонаҳои нав манъ карда шуда буд, ва инро онҳо бо он далелнок мекарданд, ки онҳоро ба минтақаҳои дигар мекӯчонанд ва бинобар ҳамин ҳам харҷ кардани маблағ бемаврид аст ва дар қитъаҳои замини нав онҳо метавонанд хонаҳои нав созанд. Бинобар сабабҳои объективӣ кӯчонидани аҳоли он вақтҳо анҷом дода нашуд, ва алақай тӯли даҳсолаҳо аст, ки он оилаҳо дар манзилҳои пештараи худ истиқомат мекунанд ва ин табиӣ аст, ки онҳо соҳиби фарзанд, фарзандон хонадор мешаванд ва ғайра. Ин аст далели он, ки дар як хоҷагӣ зиёда аз ду оила зиндагӣ мекунанд.

Ҳангоми сӯҳбат маълум гардид, ки як рӯз пеш аз омадани гурӯҳи таҳқиқоти мо ба деҳаи Таги Камар ба ин мавзӯе раиси ҷамоати Таги Камар ва намояндаи Вазорати кишоварзӣ омада буданд ва барои сокинони деҳаи мазкур ҷамъомад доир намуданд. Дар ҷамъомад сокинони деҳаро хабардор намуданд, ки рӯзҳои наздик ҷараёни кӯчонидани аҳоли оғоз мегардад, сокинони деҳа ба минтақаи Саидон, ки дар баландии водии Рашт ҷойгир аст, кӯчонида мешаванд. Мутаассифона, ба саволи он, ки кай, ба кадом тарик, чӣ гуна намояндаҳои давлат ба раванди мазкур мусоидат мекунанд, ҷавоб гирифта нашуд, зеро ҳуди сокинон ба ин саволҳо ҷавоб нагирифта буданд. Онҳо қарори дахлдори мақомоти давлатиро оид ба вақт ва шартҳои кӯчониданро интизоранд. Сокинони деҳаи мазкур танҳо изҳор намуданд, ки онҳо мехоҳанд ба шаҳри Турсунсоза ё ноҳияи Данғара кӯчонида шаванд.

Деҳаи Саидон дар минтақаи 15 кони шағали ҚСК «НБО-и Роғун», ки дар он ҷо айни замон омодагии фаъоли мавзӯе барои обонбори бузург ҷараён дорад, ҷойгир аст. Барои васеъ кардани минтақа сохтмончиён аз «динамит» (маводи дорои пластид) истифода менамоянд. Тибқи суханони сокинони деҳа, таркишҳои доимӣ ва қори мошинҳои боркаш дар навбати аввал онҳоро меҳаросонад, зеро таркишҳо садои хеле баланд доранд ва дар масофаҳои наздик анҷом дода мешаванд. Проблема аз он иборат мебошад, ки сокинони деҳаро аз вақти анҷом додани қору таркишҳо оғох намекунанд. Инчунин сокинони деҳаро он ҳолате дар ташвиш мегузорад, ки мошинҳои боркаш ва экскаваторҳо

садои баланд ва чангу хок ба вучуд меоранд, сокинон доим ҳавои гардолудро нафас мекашанд. Чунбишҳои доимии замин ба мушоҳида мерасанд, тиккапораҳои сангҳо ба бомҳои хонаҳои сокинон меафтанд, тирезаҳоро мешикананд.

Сокинони солхӯрдаи деҳаи мазкур изҳор намуданд, ки онҳо меҳоянд боқимондаи умри худро дар минкаи мазкур гузаронанд, дар ҳоле, ки насли ҷавон бо як овоз изҳор менамояд, ки онҳоро харчи зудтар ба минтақаи нав кӯчонанд, то ки онҳо тавонанд зиндагии минбаъдаи худро дар ҷойи нав гузаронанд, оила барпо намоянд, фарзандонашонро ба воя расонанд ва ғайра.

Инчунин як масъалаи муҳимро қайд кардан зарур аст, ки бояд танзим карда шавад. Тавре ки ҳангоми сӯҳбат бо сокинони минтақаҳои мазкур маълум гардид, аниқтараш сокинони минтақаҳои: Таги Ағба, Таги Камар, Талхчашма, маъмурияти ҚСК «НБО-и Роғун» сокинони минтақаҳои мазкурро ба кор намегирад. Ба сокинон сабаби рад кардан ва ба НБО-и Роғун ба кор қабул накардани онҳо маълум нест, гарчанде дар даромадгоҳи бинои ҚСК «НБО-и Роғун» рӯйхати ҷойҳои кори ҳоли ва мутахассисони зарурӣ овезон карда шудааст.

Яке аз сокинони деҳаи шӯҳӣ карда мегӯяд: «Ту дар ин ҷо кор нахоҳӣ кард, зеро ту таҳҷой нестӣ». Баъдан бо нигоҳи ҷиддӣ ба мо савол дод, ки: «Шумо метавонед ба он мусоидат намоед, ки ақалан 20-25%-и сокинони маҳаллӣ дар сохтмони НБО-и Роғун ба кор қабул карда шаванд?»

Хоҳиши худро барои кор кардан дар НБО-и Роғун сокинони деҳа бо он асоснок мекунанд, ки онҳо мутахассисони «кӯҳна» мебошанд: кранчӣ, ронанда, муҳандис, сохтмончӣ ва онҳо ҳанӯз дар давраи оғози сохтмони объекти мазкур кор мекарданд ва қисми зиёди онҳо худро ҳамчун мутахассисони варзидаю бомасъулияти соҳаи худ нишон додаанд. Тавре ки пурсидашудагон изҳор намуданд, онҳо борҳо бо дархости ба ин ё он вазифа ба кор қабул шудан муроҷиат намуданд, вале, тибқи суханони онҳо одамоне муроҷиат мекунанд, ки барои иҷрои вазифаҳо тахассуси кофӣ надоранд ва танҳо бо қарори субъективии роҳбарият – робитаҳои ҳешутаборӣ ба кор қабул карда мешаванд.

Вобаста ба масъалаи баҳогузорию молу мулк, ҳам дар деҳаи Таги Ағба ва ҳам дар деҳаи Таги Камар сокинон зикр менамоянд, ки баҳогузорию амволи онҳо тибқи чунин расмиёт анҷом дода мешуд: намояндаҳои комиссия аз ҳайати кормандони ББИТ (Бюрои байниноҳиявии инвентаризатсияи техникаӣ)-и шаҳри Роғун меомаданду

худуди қитъаи заминро медиданд, дарахтони мевадихандаро (пахнию баландии дарахтонро) андоза мекарданд, баъдан ба дидани биноҳои истиқоматӣ оғоз мекарданд. Баҳогузорӣ соли 2009 анҷом дода шуда буд. Он вақт як метри мукааби масолеҳи ҷӯбу тахта тақрибан 180-200 доллари ШМА-ро ташкил меод. Вале, айни замон як метри мукааби масолеҳи ҷӯбу тахта тақрибан 400-420 доллари ШМА-ро ташкил медиҳад. Ҳамин тариқ, чунин бармеояд, ки натиҷаҳои баҳогузориё, ки он солҳо анҷом дода шуда буд, ба нархҳо ва эҳтиёҷоти ҳозира мутобиқат намекунад. Сокинони минтақаҳои мазкур аз чунин вазъ норозиянд, ошӯфтайд ва талаб доранд, ки амалиёти баҳогузориё амволи онҳо мутобиқи вазъу нархҳои ҳозира аз нав гузаронида шавад, ё хоҳиш доранд, ки ба натиҷаҳои мавҷудай баҳогузорӣ ҳамон қадар маблағе илова карда шавад, ки барои харидорӣ ва сохтани хонаи нав кифоят кунад.

Ҳамчунин қайд кардан бамаврид аст, ки чараёни пардохти ҷубронпулиҳо марҳила ба марҳила (4 марҳила) анҷом дода мешавад:

Марҳилаи 1 – пардохти ҷубронпулӣ дар ҳаҷми 30% аз ҳаҷми умумии маблағ (оғози сохтмон)

Марҳилаи 2 – пардохти ҷубронпулӣ дар ҳаҷми 30% аз ҳаҷми умумии маблағ (идомаи сохтмон)

Марҳилаи 3 – пардохти ҷубронпулӣ дар ҳаҷми 30% аз ҳаҷми умумии маблағ (анҷоми сохтмон)

Марҳилаи 4 – пардохт намудани боқимонда 10%- аз ҳаҷми умумии маблағ (баъд ба анҷом расидани сохтмони манзил)

Системаи мазкури пардохт намудани ҷубронпулиҳо барои сокинони қўчонидашванда проблемаҳои ба худ хосро ба вучуд меорад, хусусан, сокинон дар ҳоле, ки марҳилаи дуёми пардохти ҷубронпулиро интизоранд, маблағи ҷубронпулии дар марҳилаи 1-ум пардохташударо харҷ мекунад, маблағи дар марҳилаи 1-ум пардохташуда барои манзили нав кифоягӣ намекунад, қисми зиёди сокинони деҳаҳои қўчонидашаванда бо ҷойи қор таъмин нестанд, вазъи иқтисодии онҳо дар сатҳи зарурӣ қарор надорад. Одамон дар чунин ҳолат чихати пайдо кардани имконият барои оғоз намудани сохтмони манзили нав бар ивази манзилҳое, ки гирифта мешаванд, ба роҳбарияти ваколатдоргардида бо дархости пардохт намудани ҳаҷми пурраи ҷубронпулӣ ё қисми зиёди он муроҷиат мекунад

Киштроғ

Бояд қайд намуд, ки ба аъзоёни гурӯҳи таҳқиқотӣ муяссар гардид, ки деҳаи мазкурро, ки зери оби обанбор мемонад, муайян намоянд, вале ба онҳо муяссар нагардид, ки ба он чо бо мақсади пурсиши сокинони маҳаллӣ ва муайян кардани вазъи ҷойдоштаи вобаста ба кӯчонидан сафар кунанд. Гурӯҳи таҳқиқотӣ бо офати табиӣ дучор гардид – чараёни сел, дар роҳҳои вурӯд ба деҳаи Киштроғ каналҳоеро ба вучуд оварданд, ки барои дохилшавӣ ба деҳаи мазкур монеа эҷод карданд.

Ба гурӯҳи таҳқиқотӣ муяссар гардид, ки номҳои дигар минтақаҳоеро, ки зери оби обанбор мемонанду сокинони онҳо бояд кӯчонида шаванд, муайян кунанд. Минтақаҳои мазкур инҳоянд: «Сеч», «Мироғ», «Луғури Поён». Вале, ёфтани ин деҳаҳо ба онҳо муяссар нагардид, роҳгузарон натавонистанд дар пайдо кардани ин минтақаҳо кӯмак расонанд. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки дар ҳудуди минтақаи сохтмони сарбанд дигар деҳаҳо низ мавҷуданд, ки мо дар бораи онҳо чизе наметонем, ин деҳаҳо низ зери оби обанбор хоҳанд монд.

2. Натиҷаҳои сӯҳбатҳо бо сокинони ноҳияи Нуробод

Ба мисли ҳамаи дигар мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ба Ҳукумати ноҳияи Нуробод низ аз ҷониби ташкилоти мо мактубҳо бо дархости пешниҳод намудани иттилоот оид ба он, ки ба кучо, қай, чанд нафар, чӣ гуна кӯчонида мешаванд, фиристода шуда буданд. Дар хусуси натиҷаҳои гирифтани ҷавобҳо ба мактубҳои мо дар ҷадвали № 1 зикр шудааст.

Қабл аз суҳан гуфтан аз натиҷаҳои бевоситаи пурсиши сокинони ноҳияи Нуробод, бояд қайд намуд, ки, мутаассифона, на ҳамаи сокинони ноҳияи мазкур розӣ буданд бо мо сӯҳбат кунанд, ҳатто бо шартӣ маҳарамона будани сӯҳбат, аз ҷумла бо сокинони ноҳияи Нуробод, бо истиқоматкунандагони деҳоти наздикии дарёи Вахш, доир намудани сӯҳбатҳо хеле душвор буд, дар ҳоле ки барои маҳарамона сӯҳбат кардан сокинони деҳаҳои дуртар аз дарёи Вахш истиқоматкунанда омодагии пурраи худро зоҳир намуданд. Сокинони деҳоти наздикии дарёи Вахш (аниқтараш аз деҳаи Сари Пул тақрибан 80-90%-и сокинон ба ноҳияи Данғара, деҳаи Чорсада кӯчонида шудаанд) ба ноҳияи Данғара, сокинони деҳоти дуртар аз дарёи Вахш истиқоматкунанда – ба ноҳияи Дарбанд кӯчонида мешаванд (Нурободи Нав ё тавре, ки халқ номгузори

намудааст, ба Комсомолободи Нав, ва кӯчонидани аҳолӣ, аниқтараш дар марҳилаи 3-юми кӯчонидан анҷом дода хоҳад шуд).

Шартан минтақаи ноҳияи Нуробод ба ду қисм чудо мешавад: Нурободи Кӯҳна, минтақае, ки зери оби обанбор мемонад, ва Нурободи Нав, ки ба он ҷо одамонро меқӯчонанд, аз он ҷумла сокинони Нурободи Кӯҳнаро низ. Ҳангоми сафари гурӯҳи таҳқиқотӣ ба деҳаҳои ноҳияи Нуробод, ки ба он ҷо одамон кӯчонида мешаванд, ба онҳо маълум гардид, ки деҳаҳои мазкур дар ду тарафи минтақаи мазкур ҷойгир шудаанд. Дар ин минтақаҳо хонаҳои ба ҳам монанди дорои 4 утоқ ва даҳлез алақай сохта шуда буданд. Айни замон аз сӯҳбат бо сокинони кӯчонидашуда муайян гардид, ки ба деҳаи мазкур 3 оила – кӯдакон ва набераҳои сокинони ноҳияи Нурободи кӯҳна алақай хонаҳои худро сохта кӯчида омаданд ва он ҷо истиқомат мекунанд, волидони онҳо бошанд, айни ҳол дар минтақаҳои кӯҳна истиқомат мекунанд, зеро манзилҳои онҳо бинобар норасоии маблағ ҳанӯз ҳам бапуррагӣ сохта нашудаанд. Сохтмони дигар манзилҳо бошад, ҳанӯз ҳам ба анҷом расонида нашудааст. Дар минтақаи мазкур барои таъмин намудани аҳолӣ бо қувваи барқ алақай симчӯбҳо гузошта шудаанд, вале дар роҳи гурӯҳи таҳқиқотӣ ягон трансформаторро мушоҳида накард.

Ба сокинони ноҳияи Нуробод низ саволҳо аз рӯи нусхаи пешакӣ тайёркардашудаи – саволномаи хурд дода шуданд, аз ҷумла, оё онҳо аз ҷараёни сохтмони НБО-и Роғун хабардоранд? Оё онҳо медонанд, ки сокинони минтақаҳои зери оби обанбор монанда бояд ба дигар ҷойҳо кӯчонида шаванд? Оё кӯчонидан ҳоло анҷом дода мешавад? Ҷараёни кӯчонидаи ҷӣ тавр сурат мегирад? Бар ивази манзилҳои ҳозираашон ба онҳо ҷӣ гуна истиқоматгоҳ дода мешавад? Оё он ба манзили ҳозираашон баробарарзиш аст ё не? Ва як қатор саволҳои дигар.

Дар ҷараёни сӯҳбат бо сокинони ноҳияи мазкур маълум гардид, ки раванди кӯчонидан дар лаҳзаи пурсиш қаноатбахш намебошад. Сокинон зикр мекунанд, ки ҳуди ҷараёни кӯчонидан на аз ҷониби намояндаҳои мақомоти ваколатдори иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, балки аз ҷониби ҳуди сокинони минтақаҳо, ки кӯчонида мешаванд, анҷом дода мешавад. Яъне, он сокиноне, ки қитъаи замин ғирифтаанд ва имконият доранд хонаи нав пушанд, алақай манзилҳои худро сохтаанд ва кӯчидаанд, ё ки манзилашонро сохтаву интизори кӯчонидани умумӣ ҳастанд. Қисми боқимондаи сокинон пардохти арзиши манзилҳояшонро интизоранд, то ки ба сохтмони хонаҳои истиқоматии нави худ оғоз намоянд. Дар айни ҳол, бояд зикр кард, ки сокинони ноҳияи мазкур ба кӯчонидан муқобил нестанд, вале онҳо

меҳоҳанд, ки раванди кӯчонидан дар асоси принципҳои расонидани кӯмак ба онҳо дар ин маврид, мусоидати мақомот ё муассисаҳои ваколатдори давлатии дахлдор сурат гирад. Розигии худро барои кӯчидан онҳо бо он асоснок мекунанд, ки НБО-и Роғун барои ояндаи дурашони онҳо, субот ва таъминоти онҳо сохта мешавад. Ҳамчунин бо як овоз аксарияти кулли истиқоматкунандагон аз давлат ва намояндагони он хоши мекунанд, ки ба ваъдаҳои додаи худ содиқ бошанд ва ба кӯчонидани онҳо мусоидат кунанд.

Ҳамчунин пурсидашудагон аз он ҳолате изҳори ташвиш намуданд, ки намояндагони мақомоти ҳокимияти иҷроияи маҳаллӣ ба як қисми аҳолие, ки бинобар зерии оби обанбор мондани маҳаллояшон кӯчонида мешаванд, барои сохтмони манзил қитъаи замин ҷудо карданд, ки дар он ҷо таҳкурсии хонаҳо тайёр шуданд, ба қисми дигари аҳолии бошад, танҳо қитъаҳои заминро нишон доданд, ки муҳоҷирон минбаъд ин қитъаҳоро барои сохтмони манзилҳо мегиранд, вале дар ин қитъаҳо таҳкурсии хонаҳо вучуд надоранд ва дар он ҷой қорҳои омодагӣ барои сохтмони оянда анҷом дода нашудаанд. Файр аз ин, ба баъзе сокинон танҳо маҳаллери нишон доданд, ки онҳо ба он ҷо кӯчонида мешаванд, вале қитъаҳои мушаххасро, ки ба онҳо барои сохтмони хонаҳои нав дода мешаванд, нишон надоданд ва тақсим накардаанд.

«Дар минтақаи барои мо ҷудокардашуда аслан оби ошомидани вучуд надорад, таъминоти қувваи барқ дуруст нест, инчунин воридшавии воситаҳои нақлиёт ба минтақаи мазкур бинобар вучуд доштани канал ва набудани кӯпрӯк барои гузаштани мошинҳои боркаш бо масолеҳи сохтмон мушкул аст» - мегӯяд яке аз истиқоматкунандагони Нуробод.

Тибқи суханони пурсидашудагон, баҳогузори манзилҳои онҳо сатҳи анҷом дода мешавад, маблағи ҷуброни молу мулк барои сохтмони иморат ва хонаҳои нави истиматӣ дар ҳаҷми пурра пардохта намешавад.

Сокинон аз ҳолате дар ташвишанд, ки ба баъзеи онҳо ҳанӯз ҳеҷ гуна маблағ пардохта нашудааст, ба баъзеи дигарашон танҳо 10 000 – 15 000-сомониғӣ пардохта шудааст, ки 8-10%-и маблағи умумиро ташкил медиҳад, ба оилаҳои дигар бошад 50%-и арзиши баҳогузори истиқоматгоҳ пардохта шудааст. Яқчанд одамон ҳангоми сӯҳбат изҳор намуданд, ки онҳоро маҷбур кардаанд аз ҳисоби худ ба сохтмон оғоз намоянд ва ваъда доданд, ки баъди ба анҷом расидани сохтмон маблағи

сарфнамудаи онҳоро мепардозанд. Ин одамон алақай ҳоло сохтмонро ба анҷом мерасонанд, вале маблағҳои ваъдагардида пардохта нашудаанд.

«Тамоми масолеҳи сохтмониро ман бо тақя ба ваъдаи баргардонидани маблағ баъди сохтмон ба тариқи пардохти ғайринақдӣ гирифтаам, ман сохтмони истиқоматгоҳро ба анҷом расонидам, вале, мутаассифона, маблағеро, ки ба ман ваъда карда буданд, то ба ҳол нагирифтаам. Акнун қарздодагон ҳар рӯз ба хонаи ман омада талаб мекунанд, ки маблағҳоро баргардонам. Ба қарибӣ қарздодагон омада назди ман шарт гузоштанд, ки агар ман маблағи масолеҳи сохтмониро барнагардонам, дар ин сурат аз 1 моҳи январи соли 2011 ба қарзи гирифтаам фоизҳоро ҷамъ мекунанд» - мегӯяд яке аз сокинони ноҳияи Нуробод.

Ҳамчунин сокинони пурсидашуда проблемаҳои хангоми баҳогузорию молу мулкашон ҷойдошта, аз ҷумла баҳогузорию ниҳолҳои шинондашонро зикр карданд. Баҳогузорию манзилҳои онҳоро намояндагони ҷамоатҳо (мақомоти иҷроияи маҳаллӣ) анҷом медиҳанд. Онҳо, аксаран, хонаҳои онҳоро давр зада арзишро «аз рӯи дид» - тахминӣ муқаррар мекунанд – ба хона медароянд, аз ҳавли онро аз назар мегузaronанд, ягон чизро чен накарда, ҳам нархи ҳавли ва арзиши ҳам хонаро мегузоранд.

«Ҳангоми баҳогузорию хонаи ман намоянда танҳо аз ҳавли ба он назар андохту баромада рафт. Дар натиҷа, хонаи ман, ки аз 3 утоқ ва аз пешайвони қушода иборат буда, аз таҳкурсии мустақами бетонӣ сохта шудааст, дар ҳавли даҳҳо дарахтони мевадору сояфкани гуногун дорад, ҳамагӣ якчанд ҳазор сомонӣ баҳогузорӣ карда шуд» - шиқояти талхе карда, мегӯяд яке аке аз пиразани қӯҳансол.

Яке аз проблемаҳои асосие, ки бо он сокинони ноҳияи Нуробод рӯ ба рӯ мегарданд, вучуд надоштани дастрасӣ ба иттилооти эътимоднок мебошад. Ба сокинон маълум нест, ки онҳоро кай ва бо кадом шартҳо мекӯчонанд. Кӣ барои тамоми ҷарёни кӯчонидан масъуласт? Ҳангоми ошкор гардидани ягон ҳуқуқвайронкунӣ ба кӣ метавон муроҷиат кард? Минбаъд чӣ тавр ҷараёни пардохт анҷом дода хоҳад шуд ва ғайра? Дар айни замон ҳамчунин огоҳии ҳуқуқӣ надоштани сокинони минтақаҳои мазкурро низ зикр кардан зарур аст. Одамон хангоми гузаронидани

пурсиш аз баён намудани фикру ақидаҳои худ ва додани ягон тавзеҳот худдорӣ мекунад.

Бо хушнудӣ зикр кардан ҷои аст, ки аз 1 январи соли 2011 Муассисаи давлатии «Дирексияи минтақаҳои зери оби НБО-и Роғун» таъсис дода шуд, ки дар мавриди ҳама гуна масъалаҳои Ҳангоми кӯчонидан бинобар сохтмони НБО-и Роғун бавучудоянда ба он ҷо муроҷиат кардан мумкин аст. Умедворем, ки Дирексияи мазкур дар ҳалли масъалаҳои бавучудояндаи муҳочирон кӯмак расонида, ҳуди раванди кӯчониданро сабук мегардонад ва барои кӯчонидан шароити зарурӣ муҳайё месозад.

Боз як лаҳзаи дигарро низ таъкид кардан ҷои аст: бо сабаби кӯчонидан ба баъзе оилаҳо, ки дар тӯли солҳои зиёд дар як маҳал, дар як хона зиндагӣ мекарданд, лозим меояд, ки ҷудо шаванд, зеро ба ҳар як оила 8 саяки гектар қитъаи замин барои сохтмон манзил ҷудо карда мешавад.

«Фарзандони ман ба Федератсияи Россия барои пулкоркунӣ рафтанд. Пештар мо якҷоя зиндагӣ мекардем ва як хоҷагӣ будем, мо ба хароҷоти алоҳида эҳтиёҷ надоишем. Акнун ба мо лозим меояд, ки тақсим шавем ва алоҳида зиндагӣ кунем, зеро дар 8 саяки гектар мо ҳамамон ҷойгир шуда наметавонем», - изҳор менамояд истиқоматкунандаи ноҳияи Нуробод – модари 4 фарзанд.

Ҳангоми сӯҳбат баъзе сокинони ноҳияи Нуробод бо изҳори хушнудӣ зикр карданд, ки кӯчонидан на ба таври маҷбурӣ, балки бо хоҳиши ҳуди сокинон анҷом дода намешавад, яъне, онҳое, ки алақай истиқоматгоҳи худро сохтаанд ва имконият доранд дар минтақаи барои онҳо ҷудокардашуда зиндагӣ кунанд, метавонанд ихтиёран ба он ҷо кӯчида раванд. Одамон ба қадри имкон барои молу мулкшон ҷубронпулӣ гирифта, истиқоматгоҳи нав месозанд ва охишта-охишта мекуҷанд.

Хоҳиши асосии сокинони пурсидашуда он буд, ки давлат минтақаи дурдаст, нообод ва барои сохтмон ва иморатсозӣ ноборо пешниҳод накунад, балки ҷойи барои зиндагӣ мувофиқро ҷудо на-мояд, то ки одамон имкон дошта бошанд, агар шароити зиндагии худро беҳтар накунанд ҳам, ақалан он шароитро дошта бошад, ки то кӯчонидан онҳо доштанд.

3. Натиҷаҳои сӯҳбатҳо бо сокинони ноҳияи Рашт

Бояд қайд намуд, ки дар оғоз ба мо муяссар нагардид, ки бо роҳбарияти ноҳияи мазкур ҳамкорӣ ба роҳ монем ва корҳои таҳқиқотии худро анҷом диҳем. Аз ҷумла, 22 декабри соли 2010 сафари корӣ ба минтақаҳои ноҳияи Рашт, Роғун ва Нуробод бо мақсади доир намудани сӯҳбатҳо бо Раисони мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии ин ноҳияҳо ва дар ҳолати имконият будан, сӯҳбат намудан бо сокинони маҳаллӣ ба нақша гирифта шуда буд.

Пешакӣ, 20 декабри соли 2010 тариқи почта ба унвони раисони Ҳукуматҳои ин минтақаҳо, Раиси ҶСК «НБО-и Роғун», ШСҶК «Барқи Тоҷик», ба Вазорати энергетика ва саноат мактубҳо бо шарҳи мухтасари мақсадҳо, ном ва марҳилаҳои фаъолияти лоиҳа, инчунин бо хоҳиши пешниҳод намудани иттилооти марбут ба шумораи одамони кӯчонидашаванда, ҷойҳо, аз кучо ва ба кучо кӯчонида мешаванд, ҷубронпулиҳо ва ғайра фиристода шуда буданд. Ҷамчунин мактубҳо ба унвони Ҳукуматҳои ин минтақаҳо дар хусуси огоҳонӣ оид ба оғози татбиқи лоиҳаи марбут ба ҳукуқи кӯчонидашавандагон бинобар сохтмони НБО-и Роғун аз ҷониби ташкилоти мо таҳия ва бо худ гирифта шуда буданд.

Азбаски ноҳияи Рашт дар байни минтақаҳои мавриди назар ноҳияи аз ҳама дуртарин мебошад, қарор шуд, ки аввал ноҳияи мазкур, баъдан дар роҳи баргашт аз дигар ноҳияҳо боздид намоем.

Ҳангоми вохӯрӣ бо Раиси Ҳукумати ноҳияи мазкур Давлатов Маҳмадҷон аз ҷониби мо маълумоти мухтасари шифоҳӣ оид ба лоиҳа ва дар бораи ниятҳои мо дар ин самт пешниҳод карда шуд. Мутаассифона, бояд зикр намуд, ки Давлатов М., сарфи назар аз мавқеи мусбӣи мо, муносибати боодобона, инчунин, сарфи назар аз тавзеҳоти мо нисбати он, ки сохтмони НБО-и Роғунро ҷонибдорӣ менамоем, ва мехоҳем, ки ҳангоми сохтмон ва татбиқи ҷунин нақшаи бузург марбут ба НБО-и Роғун, ҳукуқҳои инсон, хусусан: ҳуқуқ ба манзил риоя карда шаванд, нисбати мо ва лоиҳаи мо хеле манфӣ муносибат карда, изҳор намуд, ки Ҳукумати ноҳияи Рашт бо шумо дар ин самт ҳамкорӣ карданӣ нест ва намегузорад, ки мо лоиҳаи мазкурро амалӣ намоем, то он даме, ки «аз боло» розигӣ дода нашавад. Ў аз мо гирифтани иҷозати Ҳукумати кишварро талаб кард. Вале, бояд қайд кард, ки ташкилоти мо дар асоси қонунгузории амалкунанда ба қайд гирифта шудааст, фаъолияти мо ҳислати ошкорою қонунӣ дорад. Фаъолияти мазкур тибқи лоиҳа хилофи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон намебошад ва бо

амалҳои худ ҷиҳати расонидани кӯмаки ҳуқуқӣ дар доираи фаъолияти мазкур мо ягон меъёри қонунгузориро вайрон намекунем, бинобар ин, мо танҳо хостем раиси ноҳияро аз оғози татбиқи лоиҳа дар ноҳияи мазкур хабардор намоем.

Ҳамчунин Давлатов М. изҳор намуд, ки дар ноҳияи онҳо проблемаҳои марбут ба кӯчонидани аҳоли бинобар сохтмони НБО-и Роғун вучуд надоранд ва ҳадди ақал дар 3 соли наздиктарин дар ин ноҳия ҳеҷ гуна кӯчонидан ба нақша гирифта нашудааст, мо ҳуқуқ надорем ба мавзӯи мазкур дахл кунем, вақте ки ханӯз кӯчонидан оғоз нагардидааст, вақте ки дар пеш боз 5-7 соли дигар аст, ҳамчунин изҳор намуд, ки мо бо амалҳои худ мехоҳем халқро ба муқобили Ҳукумат шӯр андозем.

Дар мавриди мактубҳои мо ба унвони онҳо, Давлатов М. гуфт, ки Ҳукумат ҷавобҳои худро ба унвони мо мефиристад.

Бо чунин ақсуламали (муносибати) Раиси Ҳукумати ноҳияи Рашт рӯ ба рӯ гардида, мо қарор кардем, ки шахсан бо раисони Ҳукуматҳои дигар ноҳияҳо вохӯрӣ накунем, балки ба онҳо танҳо мактуби оғохонӣ бо хоҳиши пешниҳод намудани утоқ корӣ барои гузаронидани машваратҳои ҳуқуқӣ ирсол намоем.

Аз ҷониби мо кӯшишҳои ҷиҳати таҳияи мактубҳои оғохонӣ ба унвони мудирӣ шӯъбаи кафолатҳои конституцсионии ҳуқуқҳои шаҳрвандони Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва расонидани кӯмак дар ба роҳ мондани робита ва ҳамкорӣ бо мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимиятӣ анҷом дода шуданд, инчунин оид ба чунин ақсуламали (муносибати) Раиси ноҳияи Рашт ба роҳбарияти Бонки Ҷаҳони хабар дода шуд.

Тавре ки ба мо баъдан маълум гардид, аз моҳи январӣ соли 2011 ба вазифаи Раиси Ҳукумати ноҳияи Рашт ба ҷойи Давлатов Маҳмадҷон Абдурахмонов Саидумрон Назарович таъин карда шудааст.

Баъдтар, хангоми зангҳои телефонии мо ба Ҳукумати ноҳияи Рашт барои аниқ кардани масъалаи фиристодани ҷавоб ба мактуби мо, эҳсос карда шуд, ки муносибати роҳбарияти ноҳияи Рашт нисбати мо тағйир ёфтааст, онҳо омода буданд бо мо ҳамкорӣ намоянд.

Дар ҷараёни сафари аввал барои сӯҳбат бо сокинони ноҳияи мазкур ва мусоҳиба бо якчанд сокинони маҳаллӣ маълум гардид, ки сокинони ноҳияи Рашт дар хусуси кӯчонидани онҳо маълумоте надоранд, ба саволҳои гурӯҳи таҳқиқотӣ оид ба он, ки оё онҳо хабардоранд, ки онҳоро бояд кӯчонанд, ин масъала чӣ тавр ҷараён мегирад, оё бо онҳо ягон шахс аз роҳбарияти ноҳия вохӯрӣ кардааст ва ғайра,

истиқоматкунандагон бо тааҷҷуб ҷавоб доданд ва ҳамон замон аз маълумоти шунидаашон ба ташвиш афтоданд. Он гоҳ аз ҷониби мо бо мақсади роҳ надодан ба воҳима ва паҳн нагардидани бесарусомонӣ дар байни аҳоли қарор қабул карда шуд, ки дар ноҳияи Рашт таҳқиқот нагузаронем. Ҷамчунин ин гуна қарор дар асоси ҷавоби расмӣ роҳбарияти ноҳия ба мактуби мо қабул карда шуд, ки дар он маълумоти зерин зикр гардида буд:

«Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар мавриди оилаҳое, ки бинобар сохтмони НБО-и Роғун бояд кӯчонида шаванд, мета-вонад ба маълумоти Шумо расонад, ки мутобиқи лоиҳаи тасдиқгардидаи сохтмони НБО-и Роғун аз солҳои 80-уми асри гузашта, кӯчонидани сокинони 11 деҳаи ноҳияи Рашт баъди марҳилаи дуҷуми сохтмони НБО-и Роғун (обанбори бузург дар ноҳияи Нуробод) дар назар дошта шуда буд. Дар ҳоли ҳозир, бо сабаби он, ки мо бо лоиҳаи нави тасдиқгардидаи сохтмони НБО-и Роғун шинос нестем, мо наметавонем ба Шумо дар мавриди деҳаҳои дар қаламрави ноҳияи Рашт қарордоштае, ки кӯчонида мешаванд, ҷавоби дақиқ диҳем. Ҷамчунин то ба ҳол ба мо аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси минтақаи обанбори НБО-и Роғун ва кӯчонидани сокинони ноҳияи Рашт бинобар сохтмони НБО-и Роғун ягон дастуре ворид нашудааст».

4. Натиҷаҳои сӯҳбатҳо бо сокинони ноҳияи Турсунзода

Тойҷӣ

Деҳаи мазкур тақрибан дар масофаи 7 километр аз маркази Турсунзода ҷойгир аст, мавзеъ хеле калон аст, иморатҳо дар шакли ханаҳои гилини иборат аз як ё ду утоқи чандон намуди хуб надошта, мавҷуданд. Барои сохтмони манзил қитъаи хеле калони замини ҳамвор ҷудо карда шудааст, ин мавзеъ дар шамолраҳа қарор дошта, ҳамеша дар ин ҷо боди саҳт мевазад. Ба гуфтаи сокинон, субҳ ва шомгоҳон шамоли саҳт мевазад, рӯзона бошад ҳаво салқин буда, шамол намевазад.

Бояд муносибати сокинони мазкурро ба таҳқиқот ва фаъолияти мо таъкид намуд. Қариб ҳама сокинон аз он савол карданд, ки оё пурсиши мо минбаъд ба онҳо зиён намерасонад. Мақсаду вазифаҳои мушоҳида дода, онҳоро ба он бовар кунондем, ки сарчашмаҳои гирифтани иттилоот маҳрамона мебошанд, ба гурӯҳи таҳқиқотӣ муяссар гарид, ки бо онҳо пурсишҳо доир намојд.

Дар ҷараёни пурсиш маълум карда шуд, ки муҳочирон ба деҳаи

Тойчии шаҳри Турсунзода аз маҳалҳои Роғун (ҷамоати Сичароғ) ва ноҳияи Нуробод кӯчида омаданд. Аз он ҷо 19 оила кӯчонида шудааст, ки онҳо аз 10 то 30% ҷубронпулӣ гирифтанд. Айни замон (моҳи апрели соли 2011) 7 оила дар деҳаи Тойчӣ истиқоматгоҳҳои худро сохтанд, ки аз 1 ё 2 тоқ иборат буда, бештар ба саройи аз плитаҳои бетонӣ сохташуда (хонаи муваққатӣ) монанданд.

353 қитъаҳои замин барои кӯчонидани сокинон аз 4 деҳаи ноҳияи Роғун ҷудо карда шудаанд. Аз 15 то 20 хонаҳо сохта шудаанд, вале дар он ҷо ҳанӯз бо сабаби он, ки хонаҳо ба тариқи мавсимӣ сохта мешаванд ё ҳанӯз барои сохтмон маблағҳо вучуд надоранд, инчунин бо сабаби он, ки ба қадри кофӣ сохтмончиён аз ҷумлаи бародарон, шавҳарон, падарони худ вучуд надоранд, одамон дар он ҷо ҳоло зиндагӣ намеку-нанд.

Ба ҳар як оила қитъаи замини алоҳида ба андозаи 10 садаки гектар ҷудо карда шудааст. Сокинони деҳаи Тойчӣ, ки аз минтақаи зери оби обанбор кӯчонида шудаанд, ба мисли сокинони дигар минтақасоҳе, ки пурсида шудаанд, пештар якҷанд оила дар як хоҷагӣ зиндагӣ мекарданд. Ба мисле, ки дар дигар ҳолатҳо ҷой дошт, ҷубронпулӣ танҳо ба молики асосии хоҷагии зери об монанда пардохта шудааст, ба дигар аъзоёни оила, ки барояшон қитъаи замини алоҳида ҷудо карда мешавад, лозим меояд, ки хонахоёшонро аз ҳисоби маблағҳои худ созанд.

Қисми зиёди оилаҳои кӯчонидашуда аз кӯчонидан розианд. Тавре ки ин сокинон изҳор намуданд, ба онҳо автомашинаҳои тамғаи КА-МАЗ ҷудо карда шуда буданд, ки бо ёрии ин автомашинаҳо онҳо тавонистанд ашё ва чорвои худро интиқол диҳанд. Вале, дар байни пурсидашудагон онҳое низ буданд, ки аз кофӣ набудани 10 садаки гектар қитъаи замин барои оилаҳои калон, вучуд надоштани кӯмак барои онҳо дар интиқоли лавозимоти рӯзғор, дигар амвол ва чорво шикоят карданд, бисёриҳо маҷбур шудаанд чорвоёшонро фурӯшанд.

Дар мавриди таъминоти қувваи барқ сокинон шикоят надоранд. Қувваи барқ 5 соат субҳ ва 5 соат шабона, ҳамагӣ 10 соат дар як рӯз дода мешавад. Вале, аксар вақт таъминоти обро қатъ мекунанд, ки боиси нороҳатии зиёде мегардад. Бо сабаби кӯчидан сокинон даромади устувор надоранд, бинобар ин онҳо наметавонанд дар вақташ ҳаққи истифодаи об ва қувваи барқро пардохт намоянд.

Сокинони муҳочиршуда хоҳиш намуданд, ки барои фарзандони онҳо мактаб ва беморхона созанд, ки ҳанӯз ҳам анҷом дода нашудааст.

Дигар сокинон, аз ҷумла, занон, розӣ нашуданд бо гурӯҳи таҳқиқоти сӯҳбат кунанд, онҳо инро бо он шарҳ доданд, ки чунин масъалаҳоро дар оилаҳои онҳо мардҳо ҳал мекунанд.

Ҳачунин муайян карда шуд, ки маблағҳои ҷубронпулӣ дар лаҳзаи пурсиш дар ҳаҷми пурра пардохта нашудаанд. Ин ҳолат барои ҳарчи зудтар ба анҷом расонидани сохтмон ва кӯчонидани аҳолии монеаҳои муайяне ба вучуд меорад, муҳочиронро нороҳат месозад. Маблағе, ки қисман пардохта мешавад, дар маҷмӯъ барои харидории маводи зарурии сохтмонӣ ва сохтани манзили истиқоматбоб дар қитъаи нави ҷудошуда кофӣ намебошад.

Дар байни пурсидашудагон онҳое низ буданд, ки аз он хушнудӣ мекарданд, ки ба онҳо маҳз ҳамин қитъаи заминро барои сохтани манзил додаанд, зеро ин мавзъ аз пойтахт дур намебошад ва ин маконро ҳуди онҳо интиҳоб карда буданд.

5. Натиҷаҳои сӯҳбатҳо бо сокинони ноҳияи Данғара

Деҳаи Чорсадаи ҷамоати деҳоти Лолазор

Дар минтақаи мазкур 50 хоҷагӣ, ки аз шаҳри Роғун солҳои 2009-2010 кӯчонида шудаанд, ҷойгиранд.

Ба ҳар як оила 10 садяки гектар қитъаи замин дода шудааст, ҷубронпулӣ низ танҳо мисли дигар ҳолатҳо танҳо ба молики асосии истиқоматгоҳи зери об монанда пардохта шудааст, ба аъзоёни боқимондаи оила бошад, лозим меояд, ки манзилро аз ҳисоби маблағҳои худ созанд.

Пурсиши сокинони минтақаи мазкур нишон дод, ки онҳо нисбати тартиби кӯчонидан норозигӣ изҳор накардаанд, вале онҳо аз роҳбарияти шаҳри Роғун, ки ба ақидаи онҳо, барои баргараф намудани камбудихо, яъне кофӣ набудани 10 садяки гектар замин барои хоҷагиҳои иборат аз 3-4 оила ва якчанд фарзанд, чораҳои зарурӣ наандешидааст, норозӣ буданд. Ҳамчунин сокинони муҳочиршуда аз он изҳори норозигӣ намуданд, ки дар интиқоли ашёҳои рӯзгор ва чорво ба онҳо кӯмак нарасониданд. Ба қисми зиёди сокинон лозим омад, ки чорвои худро фурушанд.

Дар мавриди қувваи барқ сокинон шикоят надоранд, вале аксар вақт таъминоти обро қатъ мекунанд. Сокинони муҳочиршуда ҳамчунин даромади устувор надоранд, бинобар ин онҳо наметавонанд ҳаққи истифодаи обро пардозанд. Ҳамчунин сокинон изҳор намуданд, ки дар маҳалли онҳо мактабҳо, бунгоҳҳои тиббӣ, боғчаҳои бачагон,

майдончаҳои варзишӣ ва ғайра вучуд надоранд. Ин нуқтаҳо дар ҳуди ноҳияи Данғара мавҷуданд, вале то ба он ҷойҳо расидан барояшон дур аст.

Занони ин минтақа низ аз сӯҳбат кардан бо аъзоёни гурӯҳи таҳқиқотӣ худдорӣ карда, инро бо он шарҳ доданд, ки чунин масъалаҳоро дар оилаҳои онҳо мардҳо ҳал мекунанд.

Аз ҷониби сокинон, ба мисли сокинони дигар маҳалҳо проблемаҳои вобаста ба пардохти маблағҳои ҷубронпулӣ зикр карда шудаанд - маблағҳои ҷубронпулӣ дар лаҳзаи пурсиш дар ҳаҷми пурра пардохта нашуда буданд. Ин ҳолат барои ба анҷом расонидани сохтмон монеаҳои муайяне ба вучуд меорад. Маблағе, ки қисман пардохта мешавад, дар маҷмӯъ барои харидории маводи зарурии сохтмонӣ ва сохтани манзили истиқоматбоб дар қитъаи нави ҷудошуда кофӣ намебошад.

Деҳаи Чорсада 2, ҷамоати деҳоти Лолазор

Ба деҳаи мазкур сокинони деҳаи Сарипули ноҳияи Нуробод кӯчонида шуда буданд. Ҳоло деҳоти Чорсадаи 2-ро Деҳоти Нуробод меноманд, ҳамчунин дар шиносномаҳои сокинон зикр карда мешавад, ки онҳо дар деҳаи Нурободи ноҳияи Данғара ба қайд гирифта шудаанд.

Аз ҷониби гурӯҳи таҳқиқотӣ зикр карда шуда буд, ки дар мавзеи мазкур хоначаҳои аз ҷиҳати шаклу андоза стандартии намудашон озода сохта шудаанд, хоначаҳои сохтмонашон нотаъмом низ мавҷуданд. Трансформаторҳо мавҷуданд, қувваи барқ пайваст карда шудааст.

Вале, роҳҳо дар мавзеи номбурда корношоам буда, қобили истифодабарӣ намебошанд. Дар фасли зимистон, вақте ки роҳҳо хушканд, ях кардаанд, аз тариқи онҳо ақалан илоче карда ҳаракат кардан мумкин аст, аммо, дар фасли тобистон, дар ҳавои гарм, вақте ки тамоми гили яхкарда об мешавад, аз тариқи ин роҳҳо ҳаракат кардан хеле мушқил, ва ҳатто умуман ғайриимкон аст, зеро ба гил дармондан мумкин аст.

Дар ҷараёни пурсиш ҳамчунин муайян карда шуд, ки қисми асосии одамони кӯчонидашаванда бо сабабҳои муайян ҳанӯз дар деҳаи пештара, яъне деҳаи Сарипули ноҳияи Нуробод боқӣ мемонанд. Сабаби ин аз он иборат аст, ки то ба ҳол ба онҳо дар ҳаҷми пурра ҷубронпулӣ пардохта нашудааст ва онҳо наметавонанд сохтмони манзили навро ба итмом расонанд. Ҳамагӣ танҳо 3 нафар одамони кӯчонидашуда 100% маблағи

чубронпулиро барои молу мулкашон гирифтаанд, боқимондаҳо ҳадди аксар 70%-и маблағи умумии чубронпулиро гирифтаанд.

Барои чорво ба онҳо ҳеч чиз намедиханд, дар айни ҳол, сокинон наметавонанд чорворо бо худ биёранд, зеро, ба ақидаи онҳо, чорво бо сабаби фарқияти шароити обу ҳаво метавонад талаф ёбад. Барои он, ки чорворо аз даст надиханд онҳо маҷбуранд хангоми кӯчидан онро фурушанд.

Барои дарахтони мевадиханда ба онҳо маблағи муайян пардохта мешавад, вале, дар баробари ин, ягон нафар аз пурсидашудагон на-тавонист ақалан маблағи тахминиро, ки барои як дарахт пардохта мешавад, ё ақалан категорияҳоеро, ки аз рӯи онҳо ниҳолҳо баҳогузорӣ карда мешаванд, номбар кунанд.

Дарахтоне, ки мевадиханда намебошанд, метавонанд бурида шуда, ҳамчун маводи сохтмонӣ истифода карда шаванд.

Ҳамин тариқ, муайян карда шуд, ки муҳочирон дар хусуси он, ки хонаҳояшон ва молу мулки боқимондаи онҳо чӣ қадар баҳогузорӣ шу-даанд, маълумоте надоранд.

Проблемаҳои, ки муҳочирон бо онҳо дучор мешаванд – ин вучуд надоштани мактаб, ба фарзандони онҳо мушкил будани ба мактаб рафтани ба деҳаи ҳамсоя мебошанд, ки бинобар ин, фарзандони онҳо муддати 2 сол аст, ки ба мактаб намераванд, вучуд надоштани бунгоҳи тиббӣ, мумфарш набудани роҳҳо, вайрон будани хатти кубури об, вучуд надоштани лотокҳо барои партоби об баъди боридани борон ё барф.

Хангоми кӯчонидан қисми зиёди муҳочирон барои интиқоли молу мулки худ маблағҳои худро сарф карданд, ва танҳо як қисми ками онҳо ашёю амволашонро ба воситаи нақлиёте, ки мақомоти ваколатдор чуда кардаанд, интиқол додаанд.

«Ба мо техника чудо мекунад – як автомашинаи боркаш барои 3 хочагӣ. Ин, албатта барои интиқол додани тамоми ашёю амволи мо кофӣ намебошад, зеро дар деҳаи мо дар як хочагӣ ду ва ё зиёда оилаҳо зиндагӣ мекунад».

Барои аниқ намудани вақти сохтани мактабҳо, бунгоҳҳои тиббӣ ва дигар масъалаҳо, мо тасмим гирифтём бори дигар бо мақсади бево-сита мулоқот ва сӯхбат намудан бо Раиси ноҳияи Данғара, ба ин ноҳия сафар кунем.

Бо сабаби он, ки ба зангҳои телефонии мо аз маъмурияти ноҳия

чавоб надоданд, мо имконият надоштем пешакӣ дар хусуси мулоқот маслиҳат намоем ва вақти мусоҳиба бо Раиси ноҳияро мушаххас намоем. Бинобар ин, қарор шуд, ки бевосита ба ин ноҳия сафар кунем. Баъди расидан ба маҳалли таъинот мо мактуби расмиро аз номи ташкилоти худ марбут ба огоҳонӣ аз огози лоиҳаамон «Ҳифзи манфиатҳои шахмоне, ки бинобар сохтмони НБО-и Роғун кӯчонида шудаанд» ва фаҳмонда додани мақсаду вазифаҳои лоиҳа, инчунин дар хусуси хоҳиши пешниҳод намудани иттилоот оид ба он, ки чанд оила алақай ба ноҳияи Данғара кӯчонида шудааст, боз кӯчонидани чанд оилаи дигар ба нақша гирифта мешавад, оё ба оилаҳои кӯчонидашуда ягон гуна ҷуброн пешниҳод карда мешавад, оё сохтмони мактабҳо, бунгоҳҳои тиббӣ, боғчаҳои бачагон, майдончаҳои варзишӣ сохта мешаванд ва ғайра пешниҳод кардем. Мактуби мазкурро намояндаи шӯъбаи умумии Дастгоҳи Раиси ноҳия қабул намуд ва он ба қайд гирифта шуд.

Тавре ки баъдан маълум гардид, рӯзе, ки мо омада будем Раиси ноҳияи Данғара ҳузур надошт, рӯзҳои қабул рӯзҳои душанбе ва шанбе мебошанд. Вале, ба мо муяссар гардид, ки бо муовини Раиси ноҳия, ки нисбати мо ва лоиҳаи мо мусбӣ муносибат кард, вохӯрӣ намудем, ӯ изҳор намуд, ки мо метавонем ба ҳамкориҳои онҳо така намоем, дар хусуси омадани мо ва мактуби мо ба раиси ноҳия гузориш дода мешавад ва дар мӯҳлатҳои муқаррарнамудаи қонун ба мактуби мо ҷавоб пешниҳод карда мешавад. Вале, мутаассифона, ҷавоби онҳо ҳамин тавр ворид нагардид.

6. Натиҷаҳои сӯҳбатҳо бо сокинони ноҳияи Рӯдакӣ

Теппаи Самарқандӣ

Деҳаи мазкур тақрибан дар масофаи 14 километр аз маркази ноҳияи Рӯдакӣ қарор дорад, мавзеъ хеле калон аст, иморатҳои дар шакли хонаҳои гилини иборат аз 1 ё 2 утоқи чандон намуди хуб надошта, мавҷуд буданд. Қитъаи хеле калони замини сатҳаш ҳамвор ҷудо карда шудааст. Аслан ҳамаи сокинон аз он хушнуданд, ки ба онҳо маҳз дар ин мавзеъ барои сохтмони хонаҳои истиқоматӣ қитъаи замин ҷудо карданд, зеро он ба пойтахт наздик аст, ва ин мавзеъро худи онҳо интихоб намуда буданд.

Бояд муносибати сокинони мазкурро ба таҳқиқот ва фаъолияти мо таъкид намуд. Қариб ҳама сокинон аз он пурсон шуданд, ки оё пурсиши мо минбаъд ба онҳо зиён намерасонад. Бори дигар мақсаду вазифаҳои мо фаҳмонда дода, онҳоро ба он бовар кунондем, ки

сарчашмаҳои гирифтани иттилоот маҳрамона мебошанд, ба гурӯҳи таҳқиқоти муяссар гарид, ки бо онҳо пурсишҳо доир намојад.

Дар чараёни пурсиш муайян гардид, ки муҳочирон ба Теппаи Самарқандӣ ва деҳаи Моинкач аз деҳоти Алагалабони поён, Чорсада, инчунин ҷамоати Ҳақимии ноҳияи Роғун ва Нуробод кӯчида омадаанд.

Ҳангоми пурсиш маълум гардид, ки ба Теппаи Самарқандӣ ҳамаги 233 оила кӯчонида шудаанд. Аз онҳо 7 оилашон алақай хонаҳои худро дар шакли хонаҳои гилине, ки бештар ба истиқоматгоҳи муваққатӣ монанд мебошанд, сохтаанд. Ҳангоми шиносӣ бо Раиси ҷамоат аз ҷониби гурӯҳи таҳқиқотӣ саволҳо дар мавриди барои ҷӣ муҳочирон хонаҳои худро аз хиштҳои гилин (лойблокҳо) месозанд, Раиси ҷамоат ҷавоб дод, ки муҳочирон истиқоматгоҳҳои муваққатиро барои он месозанд, ки ягон сарпаноҳе дошта бошанд, хонаҳои боқимондари онҳо аз хишти пухта месозанд.

Қувваи барқ қатъ карда намешавад, тамоми маҳал бо ҷоҳҳо таъмин карда шудааст, одамон аз он ҷо об мегиранд.

Ба муҳочирон ҳангоми кӯчидан автомашинаҳои тамғаи КАМАЗ ҷудо карда шуда буданд, ки ба воситаи онҳо муҳочирон амволи худро интиқол доданд. Ҳангоми кӯчидан ба онҳо ҶСК «НБО-и Роғун» ёри расонидааст.

Ба мисле, ки дар ҳолатҳои дигар ҷой дошт, маблағҳои ҷубронпулӣ дар лаҳзаи пурсиш дар ҳаҷми пурра пардохта нашудаанд. Ин ҳолат барои ҳарчи зудтар ба анҷом расонидани сохтмон ва кӯчонидани аҳоли монеаҳои муайяне ба вучуд меорад, муҳочиронро нороҳат месозад. Маблағе, ки қисман пардохта мешавад, дар маҷмӯъ барои харидории маводи зарурии сохтмонӣ ва сохтани манзили истиқоматбоб дар қитъаи нави ҷудошуда кофӣ намебошад.

Сокинон меғӯянд, ки раванди кӯчонидан аз ҷониби намојандагони мақомоти ваколатдори иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, НБО-и Роғун, инчунин ҳуди сокинони кӯчонидашавандаи ноҳия анҷом дода шуд. Бояд зикр кард, ки онҳо ба кӯчонидан муқобил нестанд, вале онҳо мехоҳанд, ки мақомоти давлатии ваколатдор ё муассисаҳои дахлдор дар раванди кӯчонидан ба онҳо кӯмаку мусоидати худро расонанд. Розигии худро барои кӯчидан ин сокинон бо он асоснок мекунанд, ки НБО-и Роғун барои ояндаи «дурахшони» онҳо, субот ва таъминоти онҳо сохта мешавад.

Моинкач

Ба деҳаи Моинкач ҳоло ҳамагӣ оила кӯчида омадаанд. Таҳқурсиҳои хонаҳо ҳамагӣ дар чор китъа сохта шудаанд, гарчанде ки китъаҳои замин ба 73 оилаи муҳочир чудо карда шудаанд.

Дар чараёни пурсиш ҳамчунин маълум гаридид, ки ин оилаҳо низ хонаҳои худро аз хишти гилин (лойблокҳо) сохтаанд, эҳтимолияти фаромадани сел ва минбаъд хароб гардидани онҳо вучуд дорад.

Ба ҳар як оила китъаи замин ба андозаи 10 саяки гектар чудо карда мешавад, ки барои хоҷагии иборат аз 3-4 оила кофӣ намебошад, чубронпулӣ танҳо бо молики асосии истиқоматгоҳи зери об монанда дода мешавад, ба аъзои боқимонда лозим меояд, ки хонаҳо яшнро аз ҳисоби маблағҳои худ созанд.

Кувваи барқ қатъ карда намешавад, тамоми маҳал бо чоҳҳо таъмин карда шудааст, одамон аз он ҷо об мегиранд.

Ба муҳочирон ҳангоми кӯчидан автомашинаҳои тамғаи КАМАЗ чудо карда шуда буданд, ки ба воситаи онҳо муҳочирон амволи худро интиқол доданд. Ҳангоми кӯчидан ба онҳо ҚСК «НБО-и Роғун» ёрӣ расонидааст.

Ба мисле, ки дар ҳолатҳои дигар ҷой дошт, маблағҳои чубронпулӣ дар лаҳзаи пурсиш дар ҳаҷми пурра пардохта нашудаанд. Ин ҳолат барои ҳарчи зудтар ба анҷом расонидани сохтмон ва кӯчонидани аҳолии монеаҳои муайяне ба вучуд меорад, муҳочиронро нороҳат месозад. Маблағе, ки қисман пардохта мешавад, дар маҷмӯъ барои харидории маводи зарурии сохтмонӣ ва сохтани манзили истиқоматбоб дар китъаи нави чудошуда кофӣ намебошад. Дар ҳоли ҳозир муҳочирон аз 10 то 30%-и чубронпулиро гирифтаанд.

Сокинон меғоянд, ки раванди кӯчонидан аз ҷониби намояндагони мақомоти ваколатдори иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, НБО-и Роғун, инчунин худи сокинони кӯчонидашавандаи ноҳия анҷом дода шуд. Бояд зикр кард, ки онҳо ба кӯчонидан муқобил нестанд, вале онҳо мехоҳанд, ки мақомоти давлатии ваколатдор ё муассисаҳои дахлдор дар раванди кӯчонидан ба онҳо кӯмаку мусоидати худро расонанд. Розигии худро барои кӯчидан ин сокинон бо он асоснок мекунанд, ки НБО-и Роғун барои ояндаи «дурахшони» онҳо, субот ва таъминоти онҳо сохта мешавад.

Кӯчонидан мутобиқи қонунгузории милли

Тавре ки маълум аст, дар ҷавоб ба дархости Ҳукумати Ҷумҳурии

Тоҷикистон Бонки Ҷаҳонӣ розӣ шуд ба Ҳукумат дар таҳияи Таҳқиқоти арзёбӣ оид ба Лоиҳаи пешниҳодшавандаи обанбори минтақавии Роғун ва нерӯгоҳи барқии обӣ (НБО-и Роғун) мусоидат намояд. Таҳқиқоти арзёбӣ аз ҳисоби маблағҳои грант ва қарзи Ассотсиатсия баёналмилалии рушд (АБР) ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон маблағгузорӣ карда мешаванд. Таҳқиқоти арзёбии зерин анҷом дода мешаванд:

- Арзёбии техникаю иқтисодӣ (АТИ)
- Арзёбии таъсири экологӣ ва иҷтимоӣ (АТЭИ)

Дар доираи таҳқиқоти мазкур, Бонки Ҷаҳонӣ ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи декабри соли 2010 дар мавриди он ба мувофиқа расиданд, ки сохтмони нав ва раванди нави кӯчонидани сокинон то пешниҳод гардидан ва аз ҷониби кишварҳои ҳавзаи дарё мавриди муҳокима қарор гирифтанд, ичунин баррасӣ гардидани Таҳқиқоти арзёбӣ аз ҷониби Гурӯҳи коршиносон барои муайян кардани қобилияти ҳаётии лоиҳа, оғоз карда нахоҳад шуд.¹

Вале, дар ВАО иттилооте дар бораи он пайдо шудаанд, ки кӯчонидан бинобар сохтмони НБО-и Роғун, сарфи назар аз созишномаи дар боло зикргардидаи Бонки Ҷаҳонӣ бо Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба ҳар ҳол ҷой дорад.² Бо мақсади равшанӣ андохтан ба масъалаи мазкур мо ба баъзе шахсони масъул, аз ҷумла ба роҳбари Мудирияти минтақавӣ зериобшавандаи НБО-и Роғун Мирзоев Р. З. ва раиси ҷамоати Сичароғи шаҳри Роғун Даҳмардаева Давлатхоним муроҷиат намудем.

Тавре ки онҳо маълум намуданд, ҳақиқатан кӯчонидани сокинон аз 6 деҳаи шаҳри Роғун - Тағи Камар, Тағи Ағба, Талхашма, Сеч, Киштроғ-Мироғ, Чорсада ҷой дорад.³ Ин кӯчонидан ба он вобаста аст, ки ҳоло дар НБО-и Роғун қорҳои барқарорсозие идома доранд, ки мақсад аз онҳо таъмин намудани иҷрои қорҳои мебошад, ки алақай дар замони Иттиҳоди Шӯравӣ анҷом дода шуда буданд, инчунин ба сатҳи соли 1993, вақте ки офати табиӣ қисми сарбандро шуста бурда буд, ра-

1 Варақаи иттилоотӣ: Кӯмаку дастгирие, ки аз ҷониби Бонки Ҷаҳонӣ дар соҳаи захираҳои энергетикаю обии Осиёи Миёна расонида мешавад, 2 декабри соли 2010, Алмаато, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTRUSSIANHOME/EXTRUSSIANCOUNTRIES/ECAINRUSSIANEXT/0,,contentMDK:22781021~pagePK:146736~piPK:226340~theSitePK:488750,00.html>

2 АИ Регнум, http://www.toptj.com/News/2010/07/21/v_tadzhikistane_iz_zony_zatopleniya_rogunskoy_ges_dolzhny_pereselit_sya_bole_1_5_tysyach_semye

3 Ҷавоби МД «Дирексияи минтақавӣ зери оби обанбори НБО-и Роғун» аз 25.06 соли 2011, № 1-263

сонидани он аст. Ва бинобар гузаронидани корҳои барқарорсозии мазкур кӯчонидани сокиноне, ки дар минтақаи хавфнок ва минтақаи хатар қарор доранд, тақозо карда мешавад. Бояд зикр кард, ки кӯчонидани мазкур дар доираи қонунгузорию миллий, бидуни истифодаи сиёсат ва расмиёти Бонки Ҷаҳонӣ анҷом дода мешавад. Бонки Ҷаҳонӣ низ тасдиқ менамояд, ки ба ҳолатҳои мазкури кӯчонидан ҳеч иртиботе надорад ва бо Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавриди қатъ кардани кӯчонидан то ба даст омадани натиҷаҳои Таҳқиқоти арзёбӣ мувофиқа ҳосил гардидааст.

Ҳамаи муҳочирони аз ин 6 деҳа бо тамоми қафолатҳое, ки Қарори Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20 январи соли 2009 №47 «Дар бораи аз минтақаи зери оби обанбори НБО-и Роғун кӯчонидани сокинони шаҳри Роғун ва ноҳияи Нуробод» пешбинӣ намудааст, таъмин карда мешаванд. Ин сокинон ба деҳаи Саидони шаҳри Роғун ва шаҳраки 20-солагии истиқлолияти шаҳри Роғун кӯчонида мешаванд.

ҚИСМИ ЧОРУМ

Хулосаҳо оид ба натиҷаҳои таҳқиқоти анҷомдодашуда

Натиҷаҳои таҳқиқоти анҷомдодашударо ҷамъбаст намуда, метавон хулосаҳои зерин баровард:

1. Қонунгузории миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки масъалаҳои кӯчонидан ва пешниҳод намудани ҷубронпулиҳоро танзим менамояд, дар маҷмӯъ ба стандартҳои байналмилалӣ, аз ҷумла, ба сиёсати Бонки Ҷаҳонӣ оид ба масъалаҳои муҳоҷирати иҷборӣ мутобиқат намуда, ба ҳар ҳол як қатор камбудӣ ва проблемаҳо низ дорад: қонунгузории миллии Тоҷикистон кӯчониданро ҳамчун барномаи маҷмӯӣ рушди устувор арзёбӣ наменамояд, балки танҳо пешниҳод кардани манзили/қитъаи замини баробарарзиш ва ҷуброни талафот ва зарар аз кӯчониданро кафолат медиҳад. Ҳангоми кӯчонидан ба чунин ҷанбаҳо, ба монанди таъмин намудани шахсони кӯчонидашаванда бо кӯмаки моддӣ дар муддати муайяни давраи гузариш, ки давомнокии он бо дарназардошти арзёбии асосноки вақти барои барқарорсозии манбаъҳои воситаҳои рӯзгузаронӣ ва сатҳи зиндагӣ зарурбуда ҳисоб карда мешавад, таваҷҷӯҳ зоҳир карда намешавад. Ба муҳоҷирон барои беҳтарсозии музди меҳнат ва сатҳи зиндагӣ кӯмак расонида намешавад. Мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ, ҳангоми ҳалли масъалаҳои кӯмакрасонӣ ва таъмини ҷуброн ба шахсони кӯчонидашаванда онҳое ба инобат гирифта мешаванд, ки ба замин ҳуқуқи расмӣ қонунӣ доранд; онҳое, ки дар лаҳзаи оғози барӯйхатгирӣ ба замин ҳуқуқи расмӣ қонунӣ надоранд, вале дар хусуси қонунан ба расмият даровардани чунин замин ё объектҳо даъво доранд; онҳое, ки ба қитъаи заmine, ки ишғол мекунанд ҳуқуқи қонунии эътирофшуда надоранд ва дар хусуси қонунан ба расмият даровардани ҳуқуқи қонунӣ ба замин даъво надоранд. Қонунгузории миллии танҳо шахсонро ҳамчун объектҳои гирандаи кӯмак ва ҷуброн баррасӣ менамояд, ки ба манзил ва замини гирифташаванда ҳуқуқҳои қонунӣ доранд. Дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки масъалаҳои кӯчонидан ва муҳоҷиратро танзим менамояд, ба чунин категорияи шахсон, ба монанди занон, кӯдакон, ҷавонон, пиронсолон ва гайра таваҷҷӯҳи махсус зоҳир карда намешавад.

2. Шахсони кӯчонидашаванда аз нарасидани иттилооти воба-

ста ба муҳочират камбудӣ эҳсос мекунанд. Дар бораи расмиёт ва механизмҳои дақиқи баррасии арзу шикоятҳои вобаста ба масъалаҳои кӯчонидан (муҳочират) иттилоот вучуд надорад. Гарчанде намояндагони ҳокимият дар шахси роҳбари Дирексияи минтақаҳои зерин оби обанбори НБО-и Роғун, инчунин мақомоти маҳаллии иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар мавриди таъмин намудани шахсони кӯчонидашаванда бо иттилоот (иттилоот оид ба он, ки онҳо ба кучо кӯчонида мешаванд, кай, бо кадом тариқ ва ғайра) тадбирҳо меандешанд ва бо аҳолии воҳӯриҳо доир мекунанд, ин кофӣ намебошад, зеро дар баъзе мавзӯҳои зерин оби обанбори НБО-и Роғун монанд, сокинон дар хусуси раванди кӯчонидан ва кафолатҳои, ки бинобар кӯчонидан пешниҳод карда мешаванд, иттилооти дақиқ надоранд. Ҳамин тариқ, шахсони кӯчонидашаванда нисбати иштирок кардан дар машваратҳои оид ба вариантҳои мухталифи кӯчонидан, аз ҷумла иштирок намудан дар банақшагири, татбиқ ва назорати татбиқи чорабиниҳои марбут ба кӯчонидан имкониятҳои маҳуд доранд.

3. Чубронпулӣ танҳо ба молики асосии манзили зерин оби обанбор монанд, яъне сардори тамомӣ хоҷагӣ, ки аз якҷанд оила иборат мебошад, пардохта мешавад, ки ин ҳолат манфиатҳои гуруҳҳои осебпазирро (занон, кӯдакон, одамони солхӯрда) ба инобат намегирад. Ҳаҷми чубронпулӣ аз баҳогузорию молу мулк вобастагӣ дорад ва он дар ҳар як ҳолат, мутобикан, гуногун мебошад. Аксаран, молики асосии хоҷагӣ ё падар ё модар мебошад. Баъзан маблағи чубронпулии пардохташуда барои сохтани манзил дар қитъаи ҷудогардида ҳатто аз ҷониби худи сардори хоҷагӣ кофӣ намебошад. Ҳамин тариқ, ба оилаҳои боқимондае, ки бо сардори хоҷагӣ якҷоя зиндагӣ мекунанд, лозим меояд, ки хонаи истиқоматиро дар қитъаи замини ба онҳо ҷудокардашуда аз ҳисоби маблағҳои худ созанд.
4. Дар мавриди баҳогузорию молу мулки шахсони кӯчонидашаванда проблемаҳои муайяне вучуд дорад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сохтори мустақили баҳогузорию молу мулк вучуд надорад. Баҳогузорию манзили шахсони кӯчонидашавандаро ББИТ анҷом медиҳад. Ғайр аз ин, қисми зиёди баҳогузорию манзил ва молу мулк ҳанӯз соли 2009 анҷом дода шуда буд. Вале, дар ҷанд соли охир нархҳои масолеҳи сохтмонӣ ва дар маҷмӯъ ҳамаи

ашёҳо хеле афзудаанд, беқурбшавии асьор чой дошт, ва маблағи манзили соли 2009 баҳогузоришуда барои сохтмони дигар манзили обод дар соли 2011 кофӣ намебошад.

5. Дар аксари ҳолатҳо сокинон ба кӯчидан изҳори хоҳиш ва розигӣ баён мекунанд, кӯчонидан ба тариқи ихтиёрӣ анҷом дода мешавад. Вале, сокинони нисбатан солхӯрдаи минтақаҳо ва шахсони маъюб хоҳиш мекунанд, ки ба қадри имкон дар маҳалҳои пештараашон монанд ё ба мавзёҳои кӯчонида шаванд, ки ба маҳалли истиқомати пештараи онҳо наздик мебошанд.
6. Системаи (низомии) пардохти чубронпулиҳо комил намебошад ва боиси ба вучуд омадани мушкилиҳои муайян барои муҳочирон мегардад. Пардохти чубронпулиҳо марҳила ба марҳила сурат мегирад, 30-фондӣ аз маблағи умумии чубронпулӣ дар ҳар як марҳила. Низомии мазкури пардохтҳо барои муҳочирон мушкилоти муайянеро эҷод мекунад, аз ҷумла сокиноне, ки марҳилаи дууми пардохтҳоро интизоранд, маблағи пардохти марҳилаи якумро сарф мекунанд, маблағҳое, ки дар марҳилаи 1-ум пардохта шудаанд, барои сохтмони манзили нав кофӣ намебошанд, муҳочирон аслан ҳамаашон бекоранд, вазъи иқтисодиашон дар сатҳи зарурӣ қарор надорад. Одамон дар чунин ҳолат бо хоҳиш муроҷиат мекунанд, ки роҳбарияти барои кӯчонидан ваколатдор тамоми маблағ ё қисми зиёди онро пардохт намояд, то ки муҳочирон имкон доштата бошанд ба сохтмони манзили нав бар ивази манзили гирифташудаашон оғоз намоянд.
7. Сарфи назар аз талаботи қонунгузорӣ нисбати то кӯчонидани сокинон ба чойҳои нави истиқомат марҳила ба марҳила ба анҷом расонидани корҳо оид ба насби хатти шабакаҳои барқ, алоқа, сохтмони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ, бунгоҳҳои тиббӣ, каналҳо, хатти кубури об ва таъмири роҳҳо, ва нисбати омодагии мақомоти ҳокимият ба андешидани тадбирҳо ва ҳал намудани ин масъалаҳо, ба ҳар ҳол дар баъзе маҳалҳои муҳочират хатҳои интиқоли барқ, кубури об, алоқа вучуд надорад, мактабҳо, боғчаҳои бачагон, бунгоҳҳои тиббӣ, майдончаҳои варзишӣ, роҳҳо ва ғайра сохта нашудаанд.

ТАВСИЯҲО

Ба Бонки Ҷаҳонӣ дар доираи Таҳқиқоти арзёбие, ки аз ҷониби он маблағгузорӣ мегарданд:

1. Ҳамроҳ кардани ду намояндаи ТҶ «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» ба Гурӯҳи корӣ оид ба таҳияи нақшаҳои кӯчонидан ва баҳогузорию молу мулк муҳоҷирон.
2. Ба ҷомеаи шаҳрвандӣ таъмин намудани дастрасии доимӣ ба иттилоот.
3. Дастгирӣ ва мусоидат намудан ба мубодилаи мунтазам ва мутақобилаи иттилоот бо тарафҳои манфиатдор дар баҳши амалҳои андешидашуда ва ба нақша гирифташаванда дар мавриди кӯчонидан бинобар сохтмони НБО-и Роғун.
4. Доир намудани вохӯриҳои ҳармоҳаи мунтазам байни намояндагони «Идораи ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» ва роҳбарони Бонки Ҷаҳонӣ ва дигар кормандон.
5. Ҷойгир (интишор) намудани иттилоот оид ба лоиҳаи НБО-и Роғун ҳамчунин ба забони тоҷикӣ низ.

Ба Ҳукумат:

1. Таъсис додани ниҳоди (сохтори) мустакил (ё гурӯҳи корӣ) оид ба баҳогузорию манзил ва дигар молу мулк ва муқаррар кардани шумораи дақиқи одамоне, ки лоиҳа ба онҳо дахл мекунад.
2. Риоя намудани принципҳои розигии озодона, пешакӣ ва огоҳона (FPIC) ҳангоми сохтмони НБО-и Роғун, махсусан дар вақти кӯчонидани шаҳрвандон.
3. Тамоми амалҳо оид ба кӯчонидан бояд ба принципи «Барқарорсозии пурраи арзиш» ҳангоми кӯчонидани шаҳрвандон асос ёбанд. Ба инобат гирифтани беқурбшавии аъсор ва болоравии нархҳо ҳангоми ҳисоб кардани ҷубронпулиҳо.
4. Ба шаҳрвандон дар марҳилаи аввали кӯчонидан пешниҳод кардани ҷубронпулӣ ба андозаи 70-80%-и аз арзиши умумии

баҳогузории молу мулк, на балки дар ҳаҷми 30%, тавре ки Ҳукумат пешниҳод мекунад. Шаҳрвандони кӯчонидашуда бояд барои сохтмони манзили нав ва баробарарзиш маблағҳои кофӣ дошта бошанд.

5. Бо манзил ва ҷубронпулии муносиб таъмин намудани сокинони аз минтақаҳои зериобмонӣ кӯчонидашаванда, ки дар замони Иттиҳоди Шӯравӣ кӯчонидашуда буданд, дар давраи муҳолифати шаҳрвандӣ ба маҳалҳои истиқоматии худ баргаштаанд.
6. Пешниҳод намудани ҷубронпулӣ на танҳо ба молики асосии манзил, балки ҳамчунин ба аъзои оилаи ӯ, ва ба қадри имкон ба қисмҳо тақсим накардани он.
7. Андешидани тадбирҳо оид ба баргараф сохтани ҳолатҳои ногувор ва зиёне, ки қорҳои барқарорсозӣ дар НБО-и Роғун ба сокинони деҳаи Таги Камар мерасонанд (заминларза, рехтани сангмайда, ҷангу хок, шикастани бомҳо бинобар таркиши динамит ва ғайра).
8. Пардохт намудани маблағ барои интиқоли ашёю амвол ба муҳоҷирон ба тариқи беподеш, на балки тариқи қарз, тавре ки пештар Ҳукумат пешниҳод карда буд.
9. Сари вақт огоҳонидани муҳоҷирон аз тадбирҳои андешидашаванда ва навиғариҳои вобаста ба кӯчонидан.
10. Сари вақт, пурра ва ба таври дақиқ ҷавоб додан ба мактубҳо, дархостҳои намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ.
11. Доир намудани машваратҳои воқеӣ бо шахсони кӯчонидашаванда оид ба масъалаҳои кӯчонидан ва дар онҳо ташкил намудани саволу ҷавоб барои намояндагони мақомоти ҳокимият. Ба намояндагони мақомоти ҳокимият дар чунин машваратҳо зарур аст, ки фикру ақидаҳои сокинонро пурсон шаванд.
12. Андешидани тадбирҳои таъхирнопазир оид ба сохтмони мактабҳо, бунгоҳҳои тиббӣ, боғчаҳои бачагон, гузаронидаани хатҳои интиқоли барқ, сохтани роҳҳо ва ғайра дар тамоми минтақаҳо, ки ба он ҷойҳо аҳоли аз минтақаҳои зериобмонии НБО-и Роғун кӯчонида мешавад (ё алақай кӯчонида шуда аст).